

Lastehoiu vajadused ning võimalused Harjumaal aastani 2012

Lõppraport

Koostajad:

Rasmus Kask,
Sander Tint,
Regina Viljasaar

MTÜ Urban Positive
Vasara 9-21, Keila
tel. 53749895
linnalabor@linnalabor.ee
<http://www.linnalabor.ee>

Tellijad:

Harju Maavalitsus
Tel. 6 118 601
faks. 6 118 602
info@mv.harju.ee
<http://www.harju.ee>

Tallinn 2007

Sisukord

Sissejuhatus	3
I Üldised teoreetilised lähtkohad	4
1.2. Ülevaade lastehoiu temaatikat käsitlevatest uuringutest	4
1.2 Varasemad lastehoiu definitsioonid.....	9
II Taustaülevaade	12
2.1 Demograafia ja vajadused lastehoiule	12
2.2 Harjumaa demograafia.....	12
2.3 Lastehoiuasutused Harjumaal	13
2.3.1 Lasteasutuste vormid ja arvud	13
2.3.2. Nõudlus lastehoiule	16
2.4 Kokkuvõtte demograafiast.....	19
2.5 Asustusstruktuuri muutused ning selle kaudne mõju lastehoiule ...	20
2.5.1 Uusasumite sotsiaalne kontekst	23
2.5.2 Asustusstruktuuri muutused lähematel aastatel	26
2.6. Lastehoiuteenused regionaalarengu perspektiivist	31
2.7 Kokkuvõtte asustusstruktuuri muutuste mõjust	32
III Kvalitatiivsed lähenemised	34
3.1 Lastehoiu teenusega seotud probleemid ja olukorra kujunemine kohaliku omavalitsuse tasandil	34
3.2 Lapsevanemate vaated lastehoiule.....	46
3.3 Lastehoiu vajaduste teoreetiline käsitus.....	62
IV Arutelu: lastehoiu lahenduste soovitusel	71
4.1 Ülevaade erinevatest lastehoiu võimalustest	72
4.2 Põhilised lastehoiu funktsioneerimisega seotud üldised probleemid ja võimalikud lahendused erinevatel tasanditel	76
4.3 Soovitusel Harjumaa kohalike omavalitsuste gruppide kaupa...	81
5. Kokkuvõtte	85
Viited.....	87
Lisad.....	89

Sissejuhatas

Käesoleva uurimuse keskmeks on viimasel ajal järjest enam esile kerkiv sotsiaalvaldkonna probleem - lastehoiu organiseerimine, kättesaadavus ja kvaliteet. See teema puudutab paljude perede igapäevast elu ja olmemuresid ning põhjustab peavalu nii kohalikele omavalitsustele kui lapsevanematele. Hetkel vajab Harjumaal hoiukohta hinnanguliselt üle paari tuhande lapse ning surve on tugev just valglinnastuva Tallinna lähivaldades ja –linnades. Eriti terav on lastehoiu probleem üksikvanemate puhul ja majanduslikult vähekindlustatud perede seas.

Lastehoiu korraldamise all peetakse tavaliselt silmas lasteaiakohti nii tava- kui eralasteaedes. Viimasel ajal on lisandunud piirkonniti ka perepäevahoiu (PPH) võimalus. Kuid kui mõelda täiuslikust olukorrast Eestis (kuigi ega praegugi ükski laps hoidmiseta ei jää!), kus igale lapsele oleks kindlustatud koht mõnes lasteasutuses, kas siis endiselt oleks sellel uuringul mingi eesmärk? Käesolev uuring ei püüa leida vastuseid vaid ühedimensionaalses mõttes – ehk, kui palju oleks lähiaastatel Harjumaal erinevates omavalitsustes vaja hoiukohti järjekordade kaotamiseks –, vaid millised oleksid ratsionaalsemad lapsehoiu tüübid teatud demograafilises ning sotsiaalmajanduslikus situatsioonis.

Et mõista lastehoidu, tuleks alustada võimalikult mitmetasandilisest lähenemisest küsimusele, kuidas lastehoidu ühest või teisest perspektiivist mõistetakse ning millised on erinevate osapoolte vajadused antud küsimuses. Peale demograafiliste arvandmete, regionaalplaneerimise paigutusprintsipi, kohalike omavalitsuste (KOV) majanduslike ning seadusandlike piiragute, lastehoiuga tegelevate ametnike ja praktiseerivate kasvatajate kogemuste on oluline arvestada Harjumaal lastevanemate tegelike vajaduste ning eelistustega. Kindlasti on need tingitud paljudest erinevatest faktoritest, ühel või teisel moel seotud inimeste elukeskkonnaga, väärtushinnangutega ja igapäevaste praktikatega. Keskusest äärelinna kolinud noorpere liikuvus ning vajadused lastehoiu järgi võivad olla hoopis teised, kui kaugemate valdade elanikel. Nüüdseks mitmekesisestunud hoiuvõimalused pakuvad sobivamaid lahendusi erinevale nõudlusele. Seega on uuringu üks olulisemaid lähtekohti alustemini **“vajadus”** (lastehoiu kontekstis) võimalikult mitmekülgne ja põhjalik avamine, mistõttu on kasutusel erinevad meetodid. Seeläbi püütakse saavutada tugevam kindlus hüpoteeside ja pakutavate lahenduste osas ning avada laiem teoreetiline tagamaa. Uurimuse läbivaks ideeks on avatus erinevate osapoolte perspektiividele.

Kuigi pole otseselt autorite võimuses muuta riigi suhtumist ja/või perepoliitikat, võib ilmne probleem, mida vaid kohaliku omavalitsuse tasandil lahendada pole võimalik. Ühelt poolt on uurimuse eesmärk arvestada võimalikult paljude muutujatega, mis lastehoiu korraldamist kujundavad. Seonduvad teemad, mida tuleb küsimuse lahendamiseks vaatluse alla võtta, ulatuvad perepoliitikast lasteaedade organiseerimiseni omavalitsuste tasandil, valglinnastumisest ruumikasutuse eelistuste kujunemiseni indiviidide puhul, Eesti üldistest sotsiaalmajanduslikest arengusuundadest konkreetsete valdade regionaalarengu suundumusteni ning demograafilistest üldnäitajatest hoiukoha maksumuseni lapsevanema jaoks. Teisalt soovime juurde tuua teoreetilisi teadmisi ja praktilisi näiteid lastehoiu organiseerimisest mujal maailmas, kus võimalikke analoogseid probleeme on lahendatud kas kohaliku omavalitsuse või lastevanemate endi poolt. Vastavalt erinevatele vajadustele ning KOV'i võimalustele võime sel juhul välja pakkuda kõige sobivamad lahendused, mis pole piiratud ainult käibel olevate praktikatega.

I Üldised teoreetilised lähtekohad

Uuringud, mis ühel või teisel moel lastehoidu puudutavad, on jaotatud selguse mõttes vaatenurkade järgi erinevate tasandite vahel: kõige üldisemad käsitlused perepoliitikast ja riigi kohustustest perede ees, kohalike omavalitsuse roll ja võimalused lastehoiu korraldamisel, perekondade ning lapsevanemate vajadused lastehoiu järgi. Järgnevalt anname põgusa ülevaate neis valdkondades Eestis tehtud tööst ja tulemustest ning veel käsitlemata küsimustest. Peale seda vaatleme erinevaid lastehoiu defineerimise võimalusi ning anname omapoolse määratluse.

1.2. Ülevaade lastehoiu temaatikat käsitlevatest uuringutest

Riiklik perepoliitika ja lastehoid. Kõige aktiivsemalt on perepoliitikaga seonduvaid teemasid Eestis teaduslikult käsitletud ning erinevates vormides publitseeritud ajavahemikul 1999-2003 Rahvastikuministri büroo eestvedamisel. Selle töö lõpptulemusena koostati ja võeti 2003 aasta 11-ndal veebruaril sama asutuse juures vastu "Laste- ja perepoliitika kontseptsioon"¹. Uuringute keskseteks probleemideks olid vähenev rahvastik – prognoosid ja kahanemise põhjused – (Ainsaar ja Oras, 2000) ning riikliku tasandi võimalused olukorra parandamiseks rõhuga rahalistele toetustele (Tavits, 2000), perepoliitika ideede kujunemine teistes Euroopa riikides ja nende võrdlus (Forssen, 2000) ning paljud tööd Eesti perekondade olukorra kohta, sh. (majanduslik toimetulek (Tiit ja Käärik, 2000), lastetoetuste toimimine (Liimal ja Malvet, 2001), töö- ja pereelu ühildamise probleemid (Hansson, 2000)), mida on hiljem ka mõne uuringu puhul korratud. Neile lisanduvad veel sarnastel teemadel Tartu ja praeguse Tallinna Ülikooli sotsiaalteaduskondade juures kaitstud lõputööd ning mitmed muud teadustööd, erialases ajakirjas "Sotsiaaltöö" (alates 1997 aastast) ilmunud artiklid ja Sotsiaalministeeriumi juures läbi viidud uuringud.

Võrreldes erinevate Euroopa maade perepoliitikaid – hõlmates selle all sotsiaalkindlustuse siirdeid ja sotsiaalteenuseid, sh. ka lastehoidu – tõdeb Forssen (2000), et kuigi kõik maad erinevad sekkumise astme, toetuste tüüpide ja määrade, teenuste jpt aspektide osas, on võimalik välja tuua neli põhilist suundumust või kandvat ideed: (1) sündide toetamine, (2) traditsioonidele tuginemine, (3) võrdsuse pooldamine ja (4) mittesekkuv lähenemine. Kuigi Eesti ei mahu väga täpselt ühtegi neisse kategooriasse, siis on astunud samme otseselt sündide toetamiseks (nt vanemapalk), mille viimase aja olulisemaks alateemaks on saanud lastehoid. Viimane (ja varasemate katsete luhtumise tõttu ka esimene) ametlik dokument, mis seab üldjoontes paika perepoliitika lähtealused, on aastal 2003 koostatud "Laste- ja perepoliitika kontseptsioon", milles defineeritakse perepoliitika ülesanded järgnevalt: laste ja lastega perede elukvaliteedi parandamine, pere- ja tööelu ühitamise toetamine ja laste kasvatus väärtustamine. Sama dokumendi punktis 2.3 on teise eesmärgi saavutamiseks ette nähtud "peredele kvaliteetsete, soodsate ja vajadustekohaste võimaluste loomine laste päevahoiuks laste- ja haridusasutustes (lasteaed, päevakeskus, mängukool, kooli pikapäevarühm, huvialaringid jt.) või kodus (pereabilise, lapsehoidja või muude teenuste kasutamise võimaldamine)"².

Dokumendi tagamaid on avanud Mare Ainsaar, kes oli selle loomise ajal Rahvastikuministeeriumi büroo nõunik ning Laste- ja perepoliitika valitsuskomisjoni liige, oma artiklites "Eesti laste- ja perepoliitika võtmeküsimused 1999-2000. aastatel"

¹ <http://www.riik.ee/pere/kontseptsioon4.html>. viimati vaadatud (14.01.08)

² ibid.

(2001) ning "Eesti laste- ja perepoliitika otsinguil" (2000), milles vaadeldakse perepoliitika kujunemise eellugu 1945-ndast aastast alates. Üldiselt põhineb "Laste- ja perepoliitika kontseptsioonis" esitletud visioon eesmärgil liikuda sündimuskäitumise reguleerimiselt sotsiaalse võrdsuse ja suurema keskmise heaolu suunas, mis on defineeritud läbi perekondade majandusliku jõukuse ja/või teiste sotsiaalsete näitajate (haridus, tervis, töötingimused jne, mis on teoreetilises plaanis konverteeritavad eelmiseks faktoriks) ning tagab kaudselt läbi suurenenud heaolu ja kindlustunde iibe kasvu. Selle aluseks on omakorda idee, et lastega perekonnad, kui ühiskonnale rahvastiku taastootmise seisukohast kasulikud üksused, vajavad riigi poolt suuremat toetust, kuna kannavad suuremaid kulutusi (Ainsaar, 2001: lk 10-11). Kuigi kontseptsioon ei pooldata erinevaid otsese diferentseerimise võimalusi (nt sissetuleku järgi) toetuste jagamisel, mis asetaks lapsed ebavõrdse kohtlemise olukorda, siis pööratakse erilist tähelepanu mitmetele eristaatuses olevatele riskirühmadele nagu üksikvanemad, pered alates neljandast lapsest, kolmikud jne.

Liikudes lähemale lastehoiu küsimusele, tõdeb Ainsaar, et see on "olulisemaid lastega peredele osutatavaid teenuseid" (2000: lk 166) ning tõstab põhilise probleemina esile ebaühtlased ja mõnel pool kehtestatud liiga suured kohamaksud. Hilisemates uuringutes lisandub teenuse kättesaadavuse küsimus (pikemalt järgmises alapeatükis), mis on tõstnud päevakorda kohtade vähesuse ning kiirete lahenduste leidmise olulisuse. Samas tõdetakse ka teistes uuringutes, et laste päevahoiu korraldamine on ka lastevanemate jaoks igapäevase eluga toimetulekuks vägagi oluline teenus (Randmaa ja Tulva, 2001; Kandla jt, 2000) ning on üheks peamiseks lahenduseks töö- ja pereelu ühildumise juures (Hasson, 2000), mille loomisel tuleb kõige enam toetuda omavalitsuse tegevusele. Hoolimata lastehoiu (sealjuures toonitades alternatiivsete võimaluste tähtsust) ära mainimisest ning eraldi toonitamisest "Laste- ja perepoliitika kontseptsiooni" juures ning ülevaateartiklitest, pole lastehoiu korraldamisele pööratud nii põhjalikku tähelepanu (vähemalt uuringutes) kui erinevatele rahalistele toetustele. Selle põhjuseks võib pidada perepoliitika üldist eesmärki, mis keskendub perede majandusliku heaolu üldisele kindlustamisele ning paigutab teenused teisejärgulisteks ja toetavateks. Kuigi lastehoid on kaudselt sellest oluline osa ning tähelepanu on pööratud hoiukohtade kättesaadavusele ja maksumusele lapsevanema jaoks, siis ei arvestata teenuse olemuslikku erinevust toetusest: esimese poolt pakutavat heaolu ei saa asendada otsese rahandusliku süstiga. Rahuldus lastehoius sõltub aga väga paljudest erinevatest teguritest ning vajab eraldi käsitlemist kõikide seda kujundavate tasandite lõikes.

Aastal 2003 koos valitsuse vahetumisega muutis Rahvastikuministeeriumi büroo kursi otseselt sündivust stimuleerivate toetuste ja teenuste parandamiseks – algas nn aktiivne perepoliitika. Lisaks vanemapalgale tõusis üha põletavamaks küsimuseks lastehoiu kohtade puudumine, seda eriti koos juba varem kehtestatud kohustuse omavalitsustele leida hoiukoht ka lastele alates esimesest eluaastast (RT I 2000, 54, 349 ;RT I 2006, 46, 334)³, mis on osapoolte vahel pingeid tekitamas tänase päevani. Riigi poolt määratud kohustusega ning üha kasvava nõudlusega ei suuda omavalitsused toime tulla. Munitsipaallasteaiad pole pealegi ette nähtud noorematele kui 3 aastastele teenuse pakkumiseks, sest (vähemalt Harjumaal) neis enamasti puuduvad sõimerühmad. Sisuliselt rikuvad nii mitmedki omavalitsused tänase päevani seadust, mida nad ei suuda erinevate ressursside puudumisel täita. Probleemi lahendamiseks asuti uurima võimalikke lahendusi alternatiivsete hoiuvormide arendamiseks (Kraav, 2006; Mürk, 2006), mille lõpptulemusena viidi seadusandlusse sisse üldisem lastehoiu mõiste ning selle korraldamise seaduslikud alused (RT I 2006,

³ Kuigi esimene seadusesäte kohustab omavalitsusi osutamast teenust "kõigile" haldusterritooriumi juures registreerinud isikutele, siis alles teise muudatusega sõnastati see ümber eavahemikuks "esimesest seitsmenda eluaastani".

55, 405). Hoolimata suhteliselt edukast EQUALi projektist "Lapsed hoitud, emad tööil"⁴, mis seisnes perepäevahoiu tarbeks kasvatajate koolitamises, on ilmnenud mitmed takistused reaalsete hoiukohtade avamisel nii erasektori kui omavalitsuse enda poolt. Kuigi teiste riikide näidete varal laenatud hoiuvormid võivad seal suurepäraselt töötada, siis oluline oleks arvestada ka kohalikke võimalusi nende ellu viimisel ning reaalset vajadust nüüd ja tulevikus.

Uue valitsuse koalitsioonilepingus⁵ mainitud pere- ja rahvastikupoliitika lõigu all on kolm olulisemat punkti, mis puudutavad otseselt lapsehoidu:

8) *[Valitsusliit] loob lasteaiakohtade arvu suurendamiseks ning lasteaiapäetajatele põhikooliõpetajatega võrdse alampalga maksmisele kaasaaitamiseks uute lasteaedade ehitamise riikliku investeeringute programmi „lgale lapsele lasteaiakoht!” 400 miljoni krooni suuruses aastamahas ning algatab seadusemuudatused, mis aitavad lahendada lasteaiakohtade nappust;*

9) *täiendab koolieelse lasteasutuse seadust sättega, mille kohaselt omavalitsus, kes ei taga sobivat lasteaiakohta seda sooviva vanema lapsele, peab vanemale kompenseerima lasteaialapse nn. pearaha - et vanem saaks ise korraldada lapsele hoiuteenuse ja alushariduse andmise;*

10) *et suurendada vanemate valikuid oma laste arendamisel ja töö- ja pereelu ühitamisel ning lihtsustada vanemate tööturule tagasipöördumist, arendab edasi paindlikke töö- ja lastehoiuvõimalusi, toetab lapsega kodus oleva vanema tööturukoolitust ning arvestab vanema lapsehoolduspuhkusel oldud aja töötuskindlustuse staaži arvutamise hulka;*

Neist punktidest on kõige rohkem edasi liigutud esimese puhul, mis on jõudnud valitsuse kinnituseni ning riigieelarvest rahade eraldamiseni. Teine eesmärk tundub aga kaheldava väärtusega, sest isegi juhul kui omavalitsusi sunnitakse lapsevanema eest mõnele muule teenusepakkujale pearaha maksuma, siis pole neid sageli hetkel veel saadaval. Kuigi ka juba varem on mitmel korral räägitud alternatiivsete hoiuvõimaluste vajadustest ja mitmekülgsest praktilisest kasust kõigile osapooltele ning on astunud mõningaid samme nende ellu viimiseks (Sotsiaalhoolekande seadus, "Lapsed hoitud, emad tööil" projekt), on nende osakaal kõigist hoiuteenustest jäänud tagasihoidlikuks vähese realiseerimise tõttu. Nõudlust nende järgi on endiselt suur.

Viimaseks suuremaks muutuseks on olnud perepoliitika viimine tagasi Sotsiaalministeeriumi haldusalasse, kuhu on loodud ka perepoliitika juhi ametikoht⁶. Lastehoiu seisukohast vaadates jäävad lasteaiad endiselt Haridusministeeriumi alla ning "lgale lapsele lasteaiakoht!" projekti viib läbi hoopis Rahvastikuministri büroo, mis tähendab ühtse teenuse killustumist mitme ametkonna vahel. Hajutamisega on sageli kaasnenud teatavad kommunikatsiooniprobleemid institutsioonide vahel nagu ühtsete eesmärkide ja terviklike praktiliste lahenduste puudumine (Paavel, 2004).

Lastehoiu korraldamine omavalitsuse tasandil. "Kõige mõjukam ja suuremate võimalustega perede toetaja on praegu kohalik omavalitsus, pakkudes nii materiaalset abi kui ka nõuannet" (Tamm, 2004). Kuigi perepoliitika suunised pannakse paika riiklikul tasandil, on sellest olulisem nende ellu viimine kohalike omavalitsuste juures,

⁴ <http://www.tta.ee/esf/index.php?lk=107>, viimati vaadatud 14.01.08.

⁵ <http://www.reform.ee/ee/reformierakonnast/valitsemine-valitsus-parlament-riigikogu-peaminister/koalitsioonileping>, viimati vaadatud 14.01.08.

⁶ <http://www.sm.ee/est/pages/news0989>, viimati vaadatud 14.01.08.

mis esindab tervikliku süsteemi kõige lapsevanemale lähedamal olevat mitmekülgset tuge. Erinevalt Ainsaare nägemusest, kes vaatleb riikliku tasandi toetusi, peab Tamm oluliseks kogu võrgustiku ühtsust ning efektiivset toimimist, mis toetab lapsevanema toimetulekut kõikvõimalikest aspektidest. Samas tõdeb ta, et praegune olukord jätab palju soovida informatsiooni leviku, osapoolte vahelise koostöö ja ametnike ajalise ressursi osas (Tamm, 2004). Kahjuks pole võrgustike võtmes lastehoiu korraldust eraldi uuringus veel käsitletud.

Lastehoiu riiklikus mastaabis üldise seisukorra süstemaatilist uurimist omavalitsuste tasandil on Rahvastikuministri büroo toetusel eest vedanud Mare Ainsaar (Ainsaar ja Kozlov, 2001; Ainsaar ja Aidarov, 2003; Ainsaar jt, 2004; Ainsaar ja Soo, 2006). Kaks viimast tööd algavad juba varem esile tulnud olulise tõdemusega, et "lastepäevahoiu teenuse kättesaadavuse tagamine on olulisemaid töö ja pereelu ühitamise tingimusi" (2004: 5; 2006: 5). Töödest ilmneb, et hoiuteenuse kättesaadavuse probleem on aastatega teravnenud ning varieerub väga suurelt omavalitsuste lõikes. Omavalitsustest esines lasteaedades järjekordi 2002 aastal 37%, 2003 - 48%, 2004 - 51% ja 2005 - 41%. Leiti ka, et linnades on rohkem alternatiive lastehoiu vormide osas ning kõige suuremaks probleemiks on Tallinn, kus uuringu koostamise hetkel oli järjekorras 7300 last, kellest ainult 105 olid üle kolme aasta vanad (Ainsaar jt, 2004: 7). Ka mujal on saanud lastehoiu küsimuse keskmeks teenuse pakkumine alla 3 aastastele lastele. Teine oluline näitaja, millele pöörati lastehoiu osas tähelepanu, oli hoiukoha maksumus nii kohaliku omavalitsuse kui lapsevanema jaoks. Ootuspäraselt kasvasid mõlemad aastate lõikes ning varieerusid kuni kümnekordselt omavalitsuste lõikes. Aastal 2003 maksid maapiirkondades paiknevad vanemad 2/3 linnaelanikest vähem lasteaia tasusid (Ainsaar jt, 2004: 9). Kõikide eelmainitud uuringute juurest puuduvad saadud tulemuste põhjuste analüüsid ning soovitusel olukorra parandamiseks. Kuna puuduvad praktilised pikemaajalised kogemused lastehoiu erinevate vormidega (peale lasteaedade kvaliteedi küsimust käsitlevate), siis võrdlevaid uuringuid nende tegutsemise, haldamise ja eesmärgipärasuse praktilises plaanis pole veel ilmunud.

Lasteaikasvatajatele mõeldud käsiraamatus "Laps ja lasteaed" leidub peatükk "Koolieelse lasteasutuse kvaliteedi hindamine" (Õun, 2005), mis defineerib nende peamiste ülesanneteks lapse individuaalse arvestamist ja arengu toetamisest (ibid: 129). Kuigi põhiliselt keskendutakse strateegilise haldamise küsimustele, ilmneb siit üks oluline eesmärgiasetus, mis erineb mõningal määral nii riikliku (keskmine heaolu või suurem sündivus) kui ka kohaliku omavalitsuse tasandi (teenuse osutamine) omadest. See viitab asjaolule, et osapooltel on erinevad nägemused ja kasud lastehoiu kujunemisest, mis suuremal või vähemal määral peavad leidma tasakaalu praktilistes rakendustes. Kahjuks pole neid vaateid omavahel võrdlevat ning nende saavutamiseks vajalike vahendeid vastandavat uuringut.

Perede ja vanemate vajadus lastehoiu järgi on loogiliselt võttes kattuvad teemad, kuid teaduskirjanduses on need leidnud käsitlust sageli eraldi uuringutes. Perekondade toimetulek on Eesti sotsiaalteaduses olnud järjepideva uurimise objektiks, millega on kaasnenud mitmeid suuri rahulolu- ja toimetulekuuuringuid ning teisi praktilistele väljenditele suunatud töid erinevate institutsioonide juures (sh. ministeeriumid, PRAXIS, MTÜ Perekasvatuse Instituut jmt.). Kahjuks puudutab enamus neist lastehoidu ainult ühe osana majanduslikust heaolust (vanemate ressursikoorma kergendamine) (Tiit ja Käärrik, 2000), sündide edasi lükkamise (Puide, 2007) või töö- ja pereelu ühildamise ühe faktorina paljude seas (Hasson, 2000) ning sotsiaalse tugivõrgustiku osana oleva teenusena (Tamm, 2004). Näiteks tuuakse välja, et lapse kasvatamine koolieani maksis aastal 1998 keskmiselt 130 000 krooni, millele lisandub ema saamata jäänud palk 80 000 krooni (Tiit ja Käärrik, 2000: 98) ning on praeguseks hetkeks juba kordades suurem. Lapsehoiu teenus, mis algab varasemast east, võib perekonna rahalist koormat hõlbustada võimaldades emal tööl käia. Samas

on mõju erinevatele perekonna tüüpidele erinev: näiteks üksikvanemate jaoks on lapsehoiu teenuse saamine või muul moel korraldamine toimetuleku jaoks palju olulisem. Pooltel juhtudel puuduvad üksikul vanemal suhted lapse teise vanemaga, mis põhjustab peale majanduslike murede ka emotsionaalset stressi ning võib omakorda mõjutada lapse arengut (Heinla ja Derman, 2003). Soov leida isiklikku väljendust ning tunnustust tööturul on kõrge ja teisalt paljudel juhtudel ei jää naistel majanduslike kaalutluste tõttu muud üle kui täiskohaga töö leida (Hansson, 2000) ning arvatavasti suureneb seeläbi ka nõudlus lastehoiu kohtade järgi. Kuna enamus lastele mõeldud ressurssidest (vanemate aeg, teenused jne) taandatakse uuringutes rahale ning valdav osa käsitlusi lähtub kättesaadavuse mõistmisel majandusliku võimaldamise (ingl. k. *affordability*) printsiibist ning sageli toetatakse neid väärtushinnangute küsitlustega (Kandla jt, 2000), siis puuduvad tööd, mis käsitleks teenuse rakendamisega seotud probleeme KOV seisukohast. Lastehoidu on eelnimetatud uuringutes ainult põgusalt mainitud ning pole neis konkreetsemal tasandil kaalutlusel ühe võimaliku lahendusena tõstatatud probleemidele (nt millist lastehoidu oleks vaja).

Antud valdkonnas on läbi viidud kaks silmapaistvat uuringut, mis leiavad järgnevalt eraldi käsitlemist. Esimeseks neist on Rahvastikuministri büroo juures 2004 aastal koostatud "Lastehoid Eesti peredes" (Unt ja Krusell, 2004). Alustades lastehoiu olulisusest kahe tuluteenijaga perepoliitika mudeli seisukohast, nähakse teenuse primaarse rollina emade võimalikult kiire tööturule naasmise toetamist ning seetõttu on keskendunud just 0,5-3 aastaste lastega peredele. Uuringu andmetel hoiab enamus vanemaid oma lapsi kas põhiliselt kodus (70%) või lähisugulaste juures (10%) (ibid: 24), mis ei luba küll teha oletust hoiukohtade nõudluse määra kohta, kuid vihjab sotsiaalse tugivõrgustiku tähtsusele hoiu korraldamisel. Teiseks sõltub konkreetse hoiuvormi valik ka lapse vanusest – juba kolme aastaste laste puhul käivad üle poolte neist tavalasteaias. Oluliste põhjustena valiku tegemisel tõid vanemad koduhoiu puhul välja maksumuse ning tavalasteaia juures võimaluse suhelda teiste lastega (ibid: 28). Eelistused hoiuvormide vahel jaotusid järgnevalt: tavalasteaed – 45%, eralasteaed – 12%, lapsehoidja – 19%, lühiajaline hoidmine – 9%, perepäevahoid 11% kõikidest vastanutest, mis varieerusid elukoha, lapse vanuse ja tööalase seisundi lõikes mõne kuni tosina protsendi ulatuses (ibid: 30). Lapsevanemate poolt kõige sagedamini esitatud soovid lasteaedade osas on järgnevad (ibid: 46):

- rühmad väiksemad, rohkem individuaalset lähenemist ja hoolivust
- rohkem kohti, lühemad järjekorrad
- lasteaiamaks võiks odavam olla või vähemalt ei tohi tõusta
- väikelastele sõimi, võimalus ka väikseid lapsi lasteaeda viia
- kahes vahetuses, suvel avatud, pikemalt lahti
- lähemal elukohale, maapiirkondades kättesaadavad

Teisalt aga "tundsid [lapsevanemad] suurt puudust paindlikest lastehoiuteenustest: soovitakse rohkem võimalusi just lühiajaliseks lapsehoiuks, seda eriti erandolukorras. Lühiajaliseks ja paindlikuks lapsehoiuks pakutakse välja mitmeid variante: see võiks olla lahendatud kas siis mängutubade või perepäevahoiusüsteemi parema välja arendamisega" (ibid: 48). Kokkuvõttes soovitatakse rajada rohkem lasteaiakohti (sh. just sõimerühmi), kuid samas tuleks vähendada kvaliteedi tõstmise nimel laste arvu rühmades. Pole arvestatud kohalike omavalitsuste võimalusega neid soovitusi ellu viia ega kaalutud lastevanemate individuaalsete eelistuste kujunemise põhjuseid.

Inger Kraavi uuring "Lapse areng koolieelses eas ja lapsehoiu erinevad vormid" (Kraav, 2006) töö keskendub detailsemalt lastehoiule esitatavatele kvaliteedi küsimustele ning selle parandamise võimalustele ja seostele hoiuvormiga. Vaatluse all

on lapsed kõigis vanusegruppides esimesest kuni seitsmenda eluaastani. Uuringu eesmärgiks pole niivõrd seatud järjekordade arvu vähendamine perepoliitilistest ideaalidest tulenevalt kui laste arengu seisukohast tõhusama ja kvaliteetsema teenuse pakkumine. Selle koondkriteeriumiteks on lapsele tagatud püsisuhe ühe hoidja/kasvatajaga, lapsele tuttavad mängukaaslased (sh. vanemad lapsed, kes on noorematele toeks ja eeskujuks ning kes ise annavad vanematele võimaluse õppida nooremaid-nõrgemaid toetama ja aitama) ja väike laste arv, mis võimaldab kasvatajal arvestada laste vanuselisi ja individuaalseid iseärasusi (ibid: 15). Tulemustest ilmneb, et paljud vanemad hoiaksid oma lapsi ideaalis pigem kodus, kuid reaalselt on suuremal määral kasutuses lasteaiad. Kuigi perepäevahoidu peavad ideaalseks 2-3 ja 3-4 aastastele lastele vastavalt 16 % ja 33,6 % vastanutest, siis reaalne võimalus selleks on mõlemal juhul veidi üle 3 % vanematest (ibid: 18;20). Hoolimata kõrgeast soovitavusest esineb lastevanemate poolel mõningat skeptilisust perepäevahoiu suhtes (nt hinnangud lastehoiuvormide turvalisusele või keskkonna arendavale toimele), mida Kraavi seletab inimeste vähese teadlikkusega PPH võimalustest ning tegelikkusest, sest ainult vähestel on olnud sellega otsest kokkupuudet. Otseseid soovitusi alternatiivsete teenuste arenguks ja levikuks ei ole välja toodud. Samuti puudub analüüs omavalitsuse või ka riigi rollist.

1.2 Varasemad lastehoiu definitsioonid

Teoreetilise tausta avamisel tuleks alustada oma uurimisobjekti lahtimõtestamisest ning defineerimisest. Teaduskirjanduses, seadusandluses ja mujal ametlikes dokumentides on lastehoidu vaadeldud väga erinevatest aspektidest ning sõltuvalt kontekstist ja eesmärgist sõnastatud kord ühel, kord teisel moel. Selle asemel, et kõiki erinevaid definitsioone ja nende tagamaid välja tuua, oleme siin jaotanud need kolme suuremasse lahtrisse, mille implikatsioone järgnevalt ka avame:

- Ressursikesksed
- Praktikatest lähtuvad
- Laiemale eesmärgile suunatud

Kõige sagedamini kohtab (eriti Eesti teadusuuringutes ja riikliku tasandi käsitlustes) esimese ehk ressursikeskse kategooria alla käivaid sõnastusi. Neis vaadeldakse lapsehoidu kui raha, aja, töö või mõne muu ressursi bilanssi – kulutusi, kokkuhoidu, nõudlust, ratsionaalset kasutust, takistusi lapse saamisel, seotud turumehhanisme jne. Tihti on majanduslikele näitajatele toetuvad käsitlused funktsionaalsed üldistuste tegemisel ning statistiliste andmestike lahti mõtestamisel, kuid laste, vanemate ja perekondade numbritena vaatamisel esineb ka mitmeid puudusi. Siinkohal tooks vaatluseks ühe näite:

Arenenud maades ei peeta lapsi enam vanemate majanduslikuks investeeringuks ega vanaduspäevade kindlustajaks, vaid hoopis elukalliduse kasvu allikaks. Makstes lastetoetusi ning tehes neile maksusoodustusi, võtab riik endale osa laste kasvatamise kuludest. Toetuste eesmärgiks on leevendada lapse sünniga kaasnevat perekonna elustandardi langemist. Riik võtab endale osa laste kasvatamise koormast, sest laps on ühiskonnale tervikune pikaajaline tulu (Stropik, 2000: 46-47).

Selles keskendub autor ainult majanduslikule küljele, mis oma lõppjäreldest paneb lapsele juurde hinnarühma (laps maksab u. 1 milj. krooni sünnist 18nda eluaastani) ning käsitleb sel moel last ja lapsehoidu pelgalt pere majanduslikule toimetulekule vastandades. On ilmne, et mingid kriteeriumid nähtuste mõistmiseks on vajalikud, kuid ohtlik on ka olukord, kus nad muutuvad omaette eesmärgiks või väärtuste

aluskriteeriumiks. Riigil on äärmiselt oluline roll mängida rahvastiku taastootmisel ja jätkuva (majandus)arengu tagamisel muuhulgas läbi perepoliitika, kuid sel juhul tekib oht kaotada silmist üksikute indiviidide probleemid, mis ei tule tihti üldistustes välja. Unustatakse ära inimlikud emotsioonid, mis on laste temaatika juures oluline faktor, ning võidakse suure üldistuse hinnaga kaotada reaalne kontakt oma kodanike ja nende vajadustega. Raha, aeg ja töö on kindlasti äärmiselt olulised muutujad, mis mõjutavad otsustuste tegemist ning moodustavad teatava ressursibaasi millega inimesed opereerivad, kuid lastehoidu ainult neile taandades võib küsimuseasetus muutuda liiga majandusratsionaalsuse keskseks, mis opereerib pigem *homo oeconomicus*'te kui reaalsete indiviididega. Isegi laste vajadusest rääkides taandatakse need tihtipeale taolistes lähenemistes perekonna sissetuleku määrale, toetuste suurusele või palliplatsi kaugusele kodust ning unustatakse ära kvalitatiivsed aspektid. Peale eetilise küsitavuse laste käsitlemisel perekonna majandusliku koormana on pakutavad lahendused sageli omakorda ressursilised, mitte sotsiaalsed või emotsionaalsed. Näiteks võib tuua töö ja pereelu ühildamise üheks probleemiks üksikisiku tasandil vanema ajalisest eemal olemisest tingitud võõrandumine lastest, mida on rahaliste vahenditega tegelikkuses võimatu siluda – ema hoolitsust või tähelepanu ei saa laps ega ka riik osta. Taoline arutluskäik toetub eeldusele, et kui perel läheb (majanduslikult) hästi, siis läheb ka lapsel ning kuigi see kaudses mõttes peab kahtlemata paika, siis iga üksiku juhtumi puhul võib olukord suurel määral varieeruda.

Praktikatest lähtuvad definitsioonid (sotsiaalhoolekanne; kohalike omavalitsuste tegevus; osad akadeemilised uurimused) pööravad tähelepanu lastehoiu organiseerimisele – nii teenuse pakkumisele ja kättesaadavusele kui sotsiaaltöö toimimisele ja kvaliteedile – ning lähenevad sellest aspektist lahenduste pakkumisel. Sellel tasandil on oluline roll kohalikul omavalitsusel ja lastehoiuga tegeleval ametnikul. Nende pädevus, otsused ja tegutsemine määravad piirkonna korralduse ning toimetuleku, mis mõjutab otseselt perede toimetulekut. Keskendutakse lastehoiule nii üldises plaanis läbi teoreetilise baasi andmise ametnikele, kui ka teadmiste põhjal tehtavatele otsustele ja nende vahetule mõjule. Kohaliku omavalitsuse jaoks on lastehoid ühtlasi seadusandlik kohustus ja nõudluse poolt dikteeritud sotsiaalse teenuse osutamine, millega kaasneb väga lai küsimusteriing finantsressursside leidmisest kuni lapse arengut soodustava keskkonna loomiseni. Tegemist on probleemide lahendamise praktilisel organisatoorsel tasandil ning see täidab tihtipeale ressursikeskse lähenemise mõningaid puudusi.

Kokkuvõtvalt koosneb praktikast lähtuv tasand järgmistest valdkondadest:

- Kohalike omavalitsuste ideed lastehoiust ja selle teostamine
- (Akadeemiliste) teadmiste ja praktikate vahekord
- Praktikate (teenuse vormide, kasvatusmeetodite jne) kvaliteet, mõju ja tõhusus probleemi lahendamisel
- Ametnike praktikad konkreetsete juhtumite lahendamisel

Ohtudena võib välja tuua aegunud ja kinnistunud praktikate prevaleerimist, mis ei vasta tegelikele vajadustele ja ei suuda neile adekvaatselt reageerida, taandumist ainult ressursikeskseks käsitleks ning individuaalse lähenemise vähest osakaalu. Näiteks toob Valdeko Paavel (2004: 74) ühe sotsiaaltöö uurimuse ja praktika vahekorra probleemina välja lõhe uurimuste ja nende tulemuste ellu viimise vahel, mida saab ületada ainult pidevalt uuenevate uuringutega ja lahendustega.

Laiemale eesmärgile suunatud lähenemine on kõige üldisem lähenemine lastehoiule ning samas kõige põhjapanevam. Siin seatakse – tihti ainult implitsiitselt – paika alusprintsipiibid, suunised ja seeläbi ka praktikad lastehoiu süsteemi teostamiseks. Enamasti peegeldavad nad tugevalt ühiskonna (või mõne asutuse/üksiku juhi) väärtushinnanguid. Lapsehoiu eesmärgiks võib olla nii laste kui lastevanemate

vajaduste rahuldamine, aga ka riigi perepoliitika teostamine või majanduskasvu edendamine. Igal juhul on vahendid teostuseks ja lõplikud tulemid sarnased, kuid mõju üldisele hoiuteenuse protsessi kujunemisele äärmiselt oluline. Erinevate institutsioonide ning haldustasandite juures erinevad arusaamad lastehoiust ja neist tulenevad lahendused selle korraldamiseks hoolimata riikliku tasandi ühtlustavast toimest. Lastekaitse seisukohast on muidugi lastel õigus isiklikule arengule ja personaalsete vajaduste rahuldamisele, kuid praktikas see tihtipeale teiseneb vanemate või kolmandate isikute mõjutusteks. Siin lasubki eesmärgitasandi suurim oht – vajaduste paljususe arvestamata jätmine ning lahknevus eesmärgi ja vahendite osas. Neid probleeme annab leevendada kaasates võimalikult paljud osapooled tööprotsessi juurde ning püüda leida iga huvirühma vajadustele kõige täpsemalt sobivate lahenduste kooslusi. Laiemas mõttes tähendab eesmärgile suunatud lähenemine lastehoiu praktikate defineerimist osana mõnest suuremast ja üldisemast ideest, mis omakorda mõjutab teenuse kujunemist. Oluline on kontrollide, et idee ise või ka konkreetne lapsehoiu vorm ei saaks pelgalt eesmärgiks iseendaks, vaid nende mõistmise ja rakendamise vahel oleks pidev dialoog.

Kindlasti pole need kategooriad absoluutsed, kattuvad osaliselt ja neid võiks jaotada ka mitmel muul moel, kuid erinevatest definitsioonidest saadakse üpriski erinevad tulemused, mis mõjutavad lõppresultaati – lastehoiu praktika kujunemist – läbi uurimuste teostamise, praktiliste lahenduste leidmise jne. Eesmärgile suunatud või praktikast lähtuvad lähenemised võivad lähemal vaatlemisel osutada ressursikeskseteks käsitluseks ning paljud neist sisaldavad elemente mitmetest välja toodud aspektidest korraga. Tasandid nii konkureerivad kui toetavad teineteist. Antud uurimuse üheks oluliseks eesmärgiks on pikemalt arutleda ühe või teise definitsiooni sügavamat mõju ja kasutatavust uurida ning püüdmaks võtta arvesse kõiki tasandeid ning arvestada nende mõistete implikatsioonide mõju lastehoiu reaalse teostamise protsessile. Siinkohal anname omapoolse üldise definitsiooni:

Lastehoid on sotsiaalne kompleksnähtus, mis on suunatud nii laste kui lastevanemate igapäevaste vajaduste võimaluste piires parimaks rahuldamiseks läbi otseste ja kaudsete toetustesüsteemi realiseerimise kohaliku omavalitsuse tasandil koos vastavate riiklike tugegeda.

Kuid nagu eespool märgitud sai, ei saa definitsioonid jääda ainult väga üldiste eesmärkide tasandile. Järgnevalt püüamegi kaardistada lastehoidu mõjutavaid ja sellega laiemalt seotud valdkondi. Seoses töö käigus kogunenud uutele andmetele olime sunnitud ümber hindama meie varasemad käsitlused sõna “vajaduse” tähendustest ning see osa paikneb nüüd 3. peatükis.

II Taustaülevaade

2.1 Demograafia ja vajadused lastehoiule

Ülevaatliku pildi saamiseks lastehoiu praegusest kättesaadavusest ja erinevatest vormidest Harjumaal, tuleks vaadelda nii maakonna halduslikku ja sotsiaal-majanduslikku jaotust, demograafilisi näitajaid kui praegu paikapandud arengutsenaariume. Käesolevasse peatükki on koondatud lastehoidu puudutavad saadaolevad demograafilised andmed.

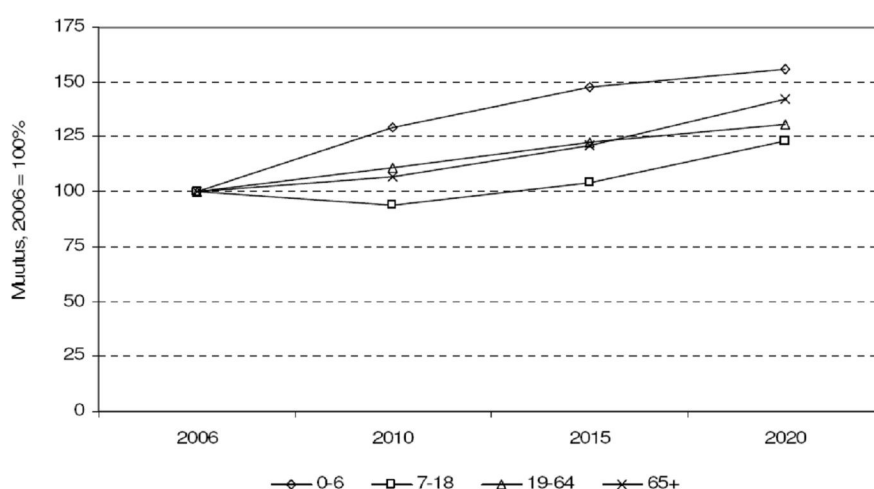
Järgnevas peatükis anname ülevaate:

- Harjumaalaste- ja rahvaarvust praegu ning selle tulevikutendentsidest aastani 2012
- Lastehoiukohtade arvud
- Lastehoiukohtade seos laste arvuga – nõudlus lastehoiule

2.2 Harjumaal demograafia

Harjumaal 23 omavalituse territoorium jaguneb 83 paikkonna vahel, mis oma asukoha, struktuuri ja arengute poolest on väga eripalgelised. Tallinna lähialade infrastruktuurile on koormus kinnisvaraarenduse tõttu kiiresti tõusnud, pealinnast kaugemale jäävates piirkondades muutuvad haldusüksuste territooriumid suuremaks, asustustihedus väiksemaks ning rahvastikuprognosi järgi ka rahvaarvu muutus on negatiivne.

2007. aasta alguses (01.01.2007) elas Statistikaameti andmetel Harjumaal 125 295 inimest. Tiit Tammaru koostatud Harjumaal rahvastikuprognosi (2006) järgi suureneb aastatel 2006-2020 rändestsenaariumi puhul maakonna rahvastik 135 000-lt 1/3 võrra ehk 180 000 inimeseni. Seejuures tõuseb ka 0-6 aastaste laste osakaal (joonis 2.1) – aastaks 2010 võrreldes 2006 aastaga 25%. Kui jätkub senine sündimus- ja suremuskäitumine ja ränne puudub (baasstsenaarium), väheneb rahvaarv kaugemate valdade arvel kogu maakonnas paari tuhande inimese võrra ning ka laste arv jääb väiksemaks.

Joonis 2.1. Valitud rahvastikurühmade osakaalu muutus Harjumaal rändestsenaariumi korral (Tammaru, 2006)

Rändestsenaariumi tähendab lastehoiukohtade arvu samaks jäämisel lastehoiuga seotud probleemide teravdumist. Baasstsenaariumi korral peaks see aga tähendama lastehoiukohtade puuduse probleemi lahendumist kümne aasta perspektiivis.

Kuna mõlema stsenaariumi puhul on eeldusandmed väga ühekülgsest seotud vaid demograafilise taastootmisega ning „käärid“ kahe variandi vahel on väga suured, tekib vajadus täpsemate prognooside järele. Need peaks arvestama elamuehituse, väärtushinnangute muutumise ja nende muutuste põhjustega ning pakuks sellisena põhjendatuid tulevikuvisionaare. Osaliselt püüab käesolev uuring neid küsimusi vaadelda, kuid täpsema demograafilise prognoosi andmine pole otseselt eesmärgiks seatud.

Ka Harjumaa koolivõrgu arengukavas on ennustatud laste arvu järgmise 6 aasta peale igas vallas (tabel 2.1). Metoodikaks on ekstrapolatsioon (kui sel aastal on x arv 0-aastaseid lapsi, on järgmisel x arv 1-aastaseid lapsi jne) ja viie-kuue viimase aasta sündide arvu igas vallas (Kirsman, 2006: 6). Uuringu järgi kasvaks laste arv aastaks 2012 400 lapse võrra, mis ei ole täpses vastavuses Harjumaa rahvastikuprognoosi kummagi stsenaariumiga.

Tabel 2.1. Harjumaa laste arv kokku aastatel 2000-2012 (Kirsman, 2006)

Aasta/ grupp	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19_64	65_	KOV kokku	...6	7...9	10...12	13...15	16...18	Kokku 0...18
2000	1242	1219	1199	1314	1352	1333	1438	1729	1834	2123	2270	2136	2103	2006	1964	1943	1855	1852	1790				9097	5686	6509	5913	5497	32702
2001	1365	1253	1226	1206	1323	1359	1338	1441	1741	1838	2128	2276	2142	2111	2012	1964	1951	1859	1860				9070	5020	6546	6087	5670	32393
2002	1421	1365	1252	1226	1206	1322	1358	1337	1439	1742	1838	2128	2276	2142	2111	2014	1965	1953	1859				9150	4518	6242	6267	5777	31954
2003	1368	1421	1364	1252	1226	1206	1320	1353	1335	1438	1735	1829	2125	2272	2137	2110	2008	1963	1938				9157	4126	5689	6519	5909	31400
2004	1433	1368	1421	1362	1252	1224	1205	1319	1355	1334	1437	1734	1828	2121	2270	2133	2107	2002	1964				9265	4008	4999	6524	6073	30869
2005	1451	1433	1368	1421	1362	1252	1223	1206	1323	1353	1337	1439	1735	1828	2124	2270	2137	2108	2001				9510	3882	4511	6222	6246	30371
2006	1456	1451	1433	1368	1421	1364	1253	1226	1206	1324	1357	1337	1441	1741	1835	2127	2276	2141	2111				9746	3756	4135	5703	6528	29868
2007	1431	1456	1451	1433	1368	1421	1364	1253	1226	1206	1324	1357	1337	1441	1741	1835	2127	2276	2141				9924	3685	4018	5017	6544	29188
2008	1444	1431	1456	1451	1433	1368	1421	1364	1253	1226	1206	1324	1357	1337	1441	1741	1835	2127	2276				10004	3843	3887	4519	6238	28491
2009	1457	1444	1431	1456	1451	1433	1368	1421	1364	1253	1226	1206	1324	1357	1337	1441	1741	1835	2127				10040	4038	3756	4135	5703	27672
2010	1443	1457	1444	1431	1456	1451	1433	1368	1421	1364	1253	1226	1206	1324	1357	1337	1441	1741	1835				10115	4153	3685	4018	5017	26988
2011	1473	1443	1457	1444	1431	1456	1451	1433	1368	1421	1364	1253	1226	1206	1324	1357	1337	1441	1741				10155	4222	3843	3887	4519	26626
2012	1449	1473	1443	1457	1444	1431	1456	1451	1433	1368	1421	1364	1253	1226	1206	1324	1357	1337	1441				10153	4252	4038	3756	4135	26334

Samas ütlevad tabeli koostajad, et prognooside koostamisel pole arvestatud võimaliku migratsiooniga.

Seega, läbi mitme erineva uuringu on palju olulist tööd ära tehtud, kuid võib arvata, et protsessid Harjumaal on oluliselt kompleksemad ja raskemini ennustatavamad kui lihtsalt seniste trendide kontekstivälisel analüüsimisel võimalik. Mida me saame oma uuringus teha, on – arvestades demograafilisi trende, valglinnastumist ja inimese käitumismustreid erinevates piirkondades – pakkuda paljude muutujatega situatsioonis ülevaade hetkeolukorrast ja muutumistrendidest ning soovitusi võimalikult paindliku lastehoiusüsteemi kujundamiseks, mis suudaks kaasas käia sotsiaalmajandusliku ja demograafilise olukorra muutumisega.

2.3 Lastehoiuasutused Harjumaal

Järgnevalt anname ülevaate Harjumaa lasteasutuste hetkeolukorrast. Kõigepealt on ära toodud üldine statistika. Alapeatüki teises osas käsitleme nõudlust lasteaiakohtade järgi ehk järjekordi ning igapäevast rännet lasteaiakohtade järel oma koduvallast välja.

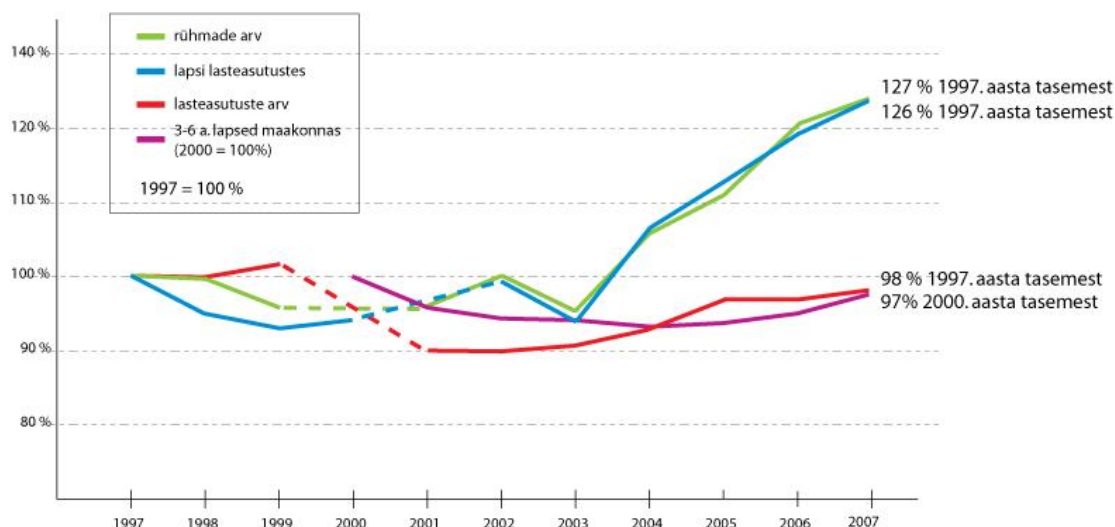
2.3.1 Lasteasutuste vormid ja arvud

Praeguse seisuga puudub statistikas eristus perepäevahoiu ja teiste alternatiivsete hoiuvormide arvu kohta Harjumaal, kuid 2006. aasta sügise seisuga on maakonnas kokku 57 omavalitsuse poolt hallatavat lasteasutust 304 rühmaga, kus käib kokku 5764 last.

Tabel 2.2. Laste ja lasteasutuste arv Harju maakonnas 1997-2007 (mitmel aastal andmed puuduvad). * – andmed Maavalitsuselt ja valdadest, oktoobri seisuga, v.a. eraasutused; ** – andmed Statistikaametilt, seisuga 1. jaanuar 2007.

	Lasteasut.arv*	Rühmade arv*	Lapsi lasteasutustes*	3-6 a. lapsed maakonnas**
1997	59	250	4825	
1998	59	249	4604	
1999	60	239	4494	
2000			4538	5239
2001	53	240		5065
2002	53	250	4767	4959
2003	54	238	4540	4925
2004	55	266	5183	4879
2005	57	284	5444	4895
2006	57	304	5765	4994
2007	58	317	6658**	5066

Sama info on esitatud teisel kujul joonisel 2.2 mis näitab muutust andmetes 1997. aasta suhtes (1997 = 100 %, 3.-6. aastaste laste puhul 2000 = 100 %):

Joonis 2.2. Laste ja lasteasutuste arvu muutus Harju maakonnas 1997-2007 (andmed Maavalitsuselt ja Statistikaametilt, mitme aasta kohta andmed puuduvad).

Võrreldes 1997 aastaga on jäänud lasteasutusi küll paari võrra vähemaks, kuid rühmade arvu kasvuga on suhtarv, mitu last on ühe lasteaiarühma kohta, jäänud samaks – 1997. aasta tasemelt 19,3 oli see 2006. aasta teiseks pooleks vähenenud 19-le lapsele rühma kohta. Tabelis ilmneb, et üldjoontes on 3-6 aasta vanuste laste arv jäänud samaks, kuid laste arv asutuses on kasvanud. See tuleneb ühelt poolt täiendavate sõimerühmade rajamisest (0-3 aasta vanuseid ei peegeldu antud graafikus, kuid võib oletada, et ka nende arv pole hüppeliselt muutunud) ning lastevanemate soovist üha varem tööturule naaseda. See omakorda võib olla põhiliseks pingeallikaks hetkel veel teravalt esil oleva lastehoiu probleemi puhul. Siit võib järeldada, et probleem ei ole primaarselt seotud rahvastiku arvu kasvuga, kuivõrd sotsiaalmajanduslike muutustega.

Tabel 2.3. Harjumaa valdade laste arvude muutused baasaastate suhtes ((1998–2000 keskmine) – x aasta laste arv) Rahvastikuregistri⁷ andmetel (seisuga 01.11.2007). Tulemused ümardatud täisarvudele. Must – positiivne arv (laste arv baasaastate suhtes on kahanenud); punane – negatiivne arv (laste arv baasaastate suhtes on kasvanud).

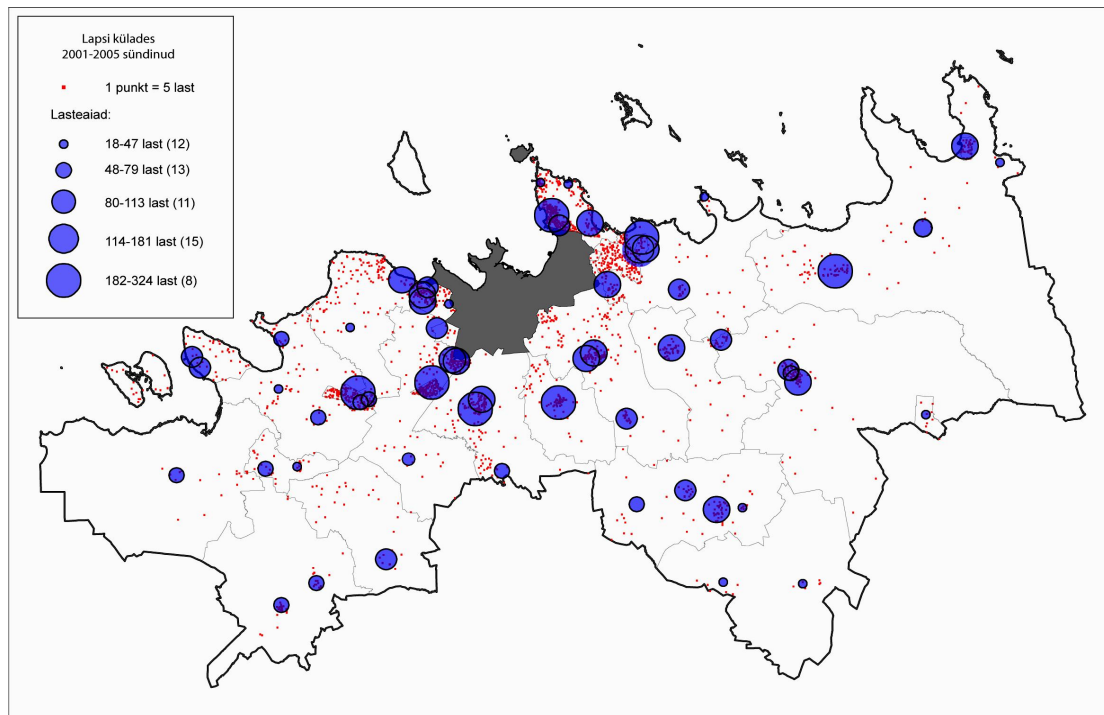
	Aegviidu	Anija	Harku	Jõelähtme	Keila V	Keila L	Kernu	Kiili	Kose	Kuusalu	Kõue	Loksa	Maardu	Nissi	Padise	Paldiski	Raasiku	Rae	Saku	Saue V	Saue L	Vasalemma	Viimsi
2007*	4	3	37	2	8	14	9	10	1	1	1	4	8	10	0	8	4	23	3	7	7	5	44
2006	3	18	87	2	25	5	7	9	5	16	2	2	2	3	7	0	11	60	26	3	16	0	94
2005	1	2	69	9	14	8	1	24	4	11	0	2	7	8	7	4	4	19	7	0	33	1	101
2004	1	3	53	6	28	22	8	12	9	15	5	4	21	5	2	9	6	5	27	11	1	9	67
2003	3	1	36	9	13	12	5	11	9	14	1	4	1	6	4	4	2	11	20	3	15	1	61
2002	2	0	20	6	17	4	4	10	4	4	5	7	0	9	1	4	11	5	6	3	8	9	46
2001	2	26	14	16	21	3	8	8	6	6	2	1	9	10	12	1	0	1	22	3	1	5	29
Kokku	4	47	314	14	126	10	32	66	26	67	6	14	10	3	31	26	40	122	109	6	61	30	444

Kuigi tervikuna on Harjumaal laste arv suurenenud, on valdade lõikes suured erinevused. Seitsmes vallas on laste arv baasaastate suhtes hoopis kahanenud, kuid üksikute sünniaastate lõikes on laste arvud ka suurenenud (näiteks on Saue vallas⁸ 2006 ja käesoleva aasta vanuserühmad rohkemaarvulised). Laste arvu kasv on olnud suurim Viimsis, Harkus, järgnevad Rae, Keila vald ja Saku. Kõige rohkem on see aga kahanenud Vasalemma vallas ja Paldiski linnas.

Joonisel 2.3 on toodud 1-6 aastaste laste paiknemine Harjumaal. Kuigi üldjoontes paiknevad lasteaiad seal, kus on enim lapsi, pole see alati nii. Näiteks Harku valla põhjaosas jääb suur osa lapsi lasteaiast eemale. Siiski on Harku vallas planeerimisel lasteaiad, mis peaksid ka neid piirkondi katma. Ka teistes valdades ilmneb elanike paiknemine üle valla, kuigi lasteaiad on koondunud valla keskustesse. See viitab maapiirkondade sagedasele probleemile – hajutatusele –, mille puhul keskustesse koondatud lasteaiad tekitavad transpordi raskuse isiklikku sõiduvahendit mitte omavatele lastevanematele. Kuigi osaliselt on olukorda püütud leevendada koolibussidega, kuhu võetakse peale ka lasteaialapsi, pole tegeliku probleemi ulatust võimalik kindlaks teha. Samas on kohalikus omavalitsuses juba käimas olev plaan rajada sinna piirkonda Pangapealse lasteaed, mis kindlasti leevendab praegust olukorda märgatavalt.

⁷ Kuigi Rahvastikuregistris ei kajastu täiel määral elanikud nende tegelikus elukohas on need andmed siiski paremad kui Statistikaameti omad, mis ei arvesta üldse valglinnastumist. Ahase ja Silma töö järgi (2006) oli ca 1000 uuritust oma elukohamuutuse registreerinud 73%. Viimastel aastatel on registreeritud elukoha ja tegeliku elukoha erinevus vähenenud (Tammur jt 2006).

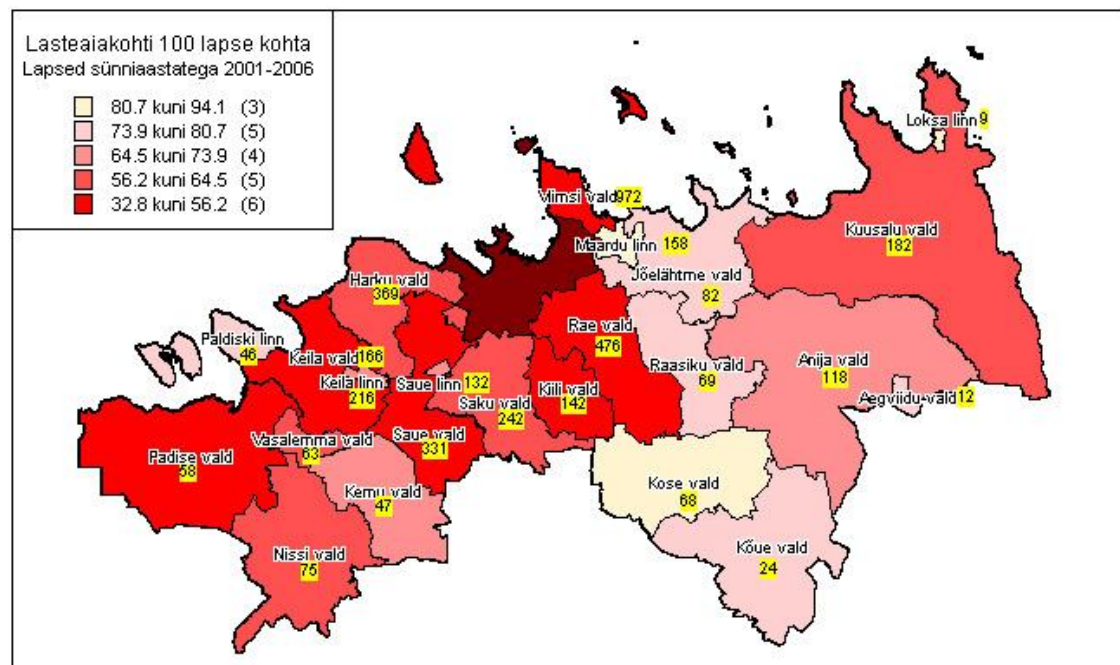
⁸ Saue vald on siinkohal huvitav. Tegemist on vallaga, kus on olnud suur valglinnastumine, kuid laste arvud nooremates vanuserühmades on nooremast koolieast väiksemad. Põhjuseks valla varajasem valglinnastumine (peamiselt Laagri piirkond), mille tulemusel on need lapsed juba kooliikka jõudnud.

Joonis 2.3. Lasteaedade suurus ja paiknemine Harjumaal seotuna laste paiknemisega (Rahvastikuregister 01.11.2007, külade täpsusega). Maardu linn ja Paldiski linn on terviklikud arvestusüksused, pole väiksemateks osadeks jaotatud.

2.3.2. Nõudlus lastehoiule

Lastehoiukohtade puudujääk – lastehoiu probleemi üks olulisimaks peetud ning sagedamini esile tõstetud tahke on hetkel lastehoiukohtade puudus.

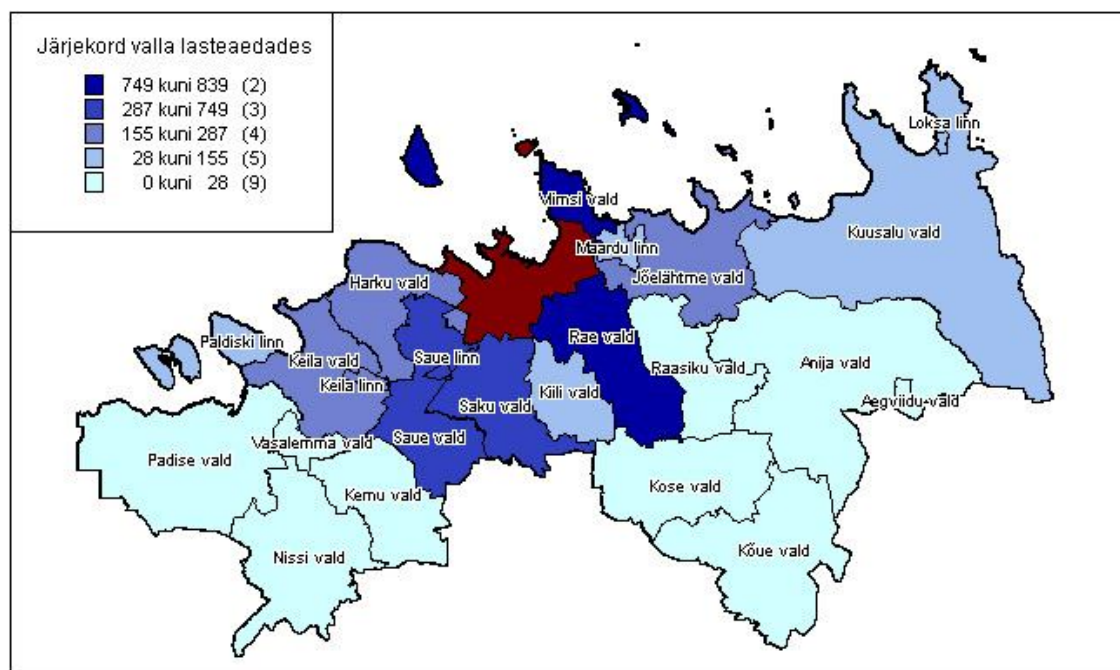

Joonis 2.4. Munitsipaallasteaedade kohtade arv valdades 100 lapse kohta. Kollasega märgitud eeldatavalt hoidmist vajavate laste arv (lapsed sünniaastatega 2001-2006 miinus hoiukohtade arv).

Suhtarvudena on kõige halvem olukord Padise vallas, Keila vallas, Saue vallas, Kiili vallas, Rae vallas ja Viimsi vallas (vajak isegi 972 lastehoiukohta). Kuna joonisel ei kajastu eralasteaiad ja muud alternatiivsed võimalused, siis reaalne olukord on joonise omast veidi parem Viimsi vallas. Oluliselt moonutab tulemusi ka topelt registreerumine, mille tulemusena on Rae vallas järjekord (üle 830ne) kaks korda pikem, kui joonisel 2.4 välja toodud eeldatav hoidmist vajavate laste arv (476). Samas annab vastakaid tulemusi ka Maardu linn, kus ametlikus järjekorras on ainult 5 last, suhtarv näitab suurepärasest kattuvusest, kuid lahutades laste arvust kohtade arvu, saame vajaduseks 126 kohta. Võib oletada, et tegemist on 1-3 aastaste lastega, keda ei ole järjekorda veel pandud ning seetõttu varjatud probleemiga, mis ei ilmne ametlikus statistikas. Samas pole ka teada, palju neist 126 lapse vanemast reaalselt sooviksid tööle asuda või muul põhjusel lastehoiu teenust vajada. Seal ja Harku vallas on käsil läbirääkimised eralasteaia rajamiseks. Rae vallas on valmimas uus lasteaed Peetri külla, Harku valla detsembris valmiva Pangapealse lasteaia arvud on meie uuringusse ka juba sisse arvestatud.

Võimatu on arvestada kui palju täpselt käib lapsi alternatiivsetes hoiuvormides, kuid 2007. aasta novembri alguse seisuga on Harjumaal selleks registreeritud 24 juriidilist isikut, neist kaks tegutsemas veel kahes vallas. FIEsid on 12 ning OÜsid samuti 12 (allikas: info Saue valla koduehel seisuga 07.12.2007). Lisaks on meile teadaolevalt 6 eralasteaeda: Keila SOS lasteaed-alkkool, Waldorf lasteaed, Kelvingi lasteaed, lasteaiaid "Päikeseratas", "Pääsupoeg" ja "Tibu" Viimsis.

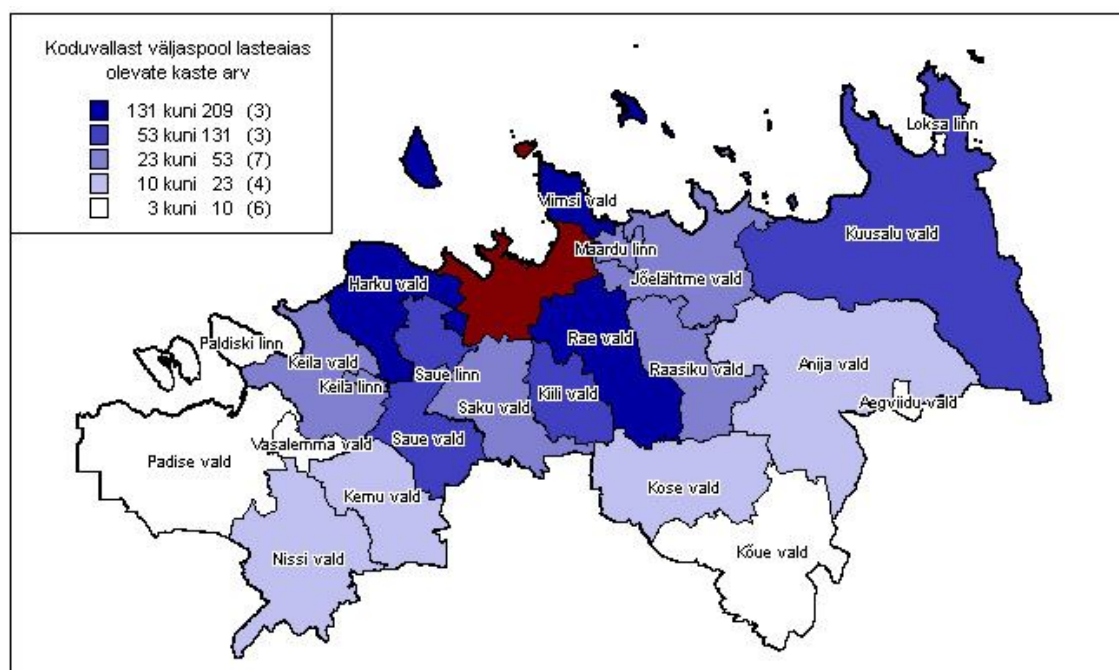
Järjekorrad lasteaedades. Nõudlus lastehoiule on defineeritud kui järjekorrad lasteaedades (joonis 2.5) ja seda tõlgendatakse, et kui järjekorras on vastav arv inimesi, siis selles lasteaias peaks olema veel vastavas hulgas kohti juures. Samas tuleks tähele panna järjekordade problemaatilisust nõudluse määratlejana juba varem mainitud põhjustel – topelt registreerimine, lapsevanemate vajadus väljaspool registreerimist ning arvude umbkaudsed üldistused. Joonisel 2.5 on toodud lasteaedade järjekorrad valdades.

Joonis 2.5. Järjekord lasteaedadesse Harjuma valdades (tuginedes KOVide antud arvudele. Probleemiks on asjaolu, et mõnedes omavalitsustes pannakse lapsed järjekorda kohe peale sündi, teistes aga alates kolmandast eluaastast).

Kõige pikemad järjekorrad lasteaedadesse on Viimsi ja Rae vallas, järgmiseks nn kuldse ringi valdades (numbrid on toodud lisas 4). Vasalemma valla lasteaia järjekord puudub, veel 13 vallas jääb järjekord 100 lapse piiresse, moodustades enamasti lastest sünniaastatega 2001-2006 alla 12% (rohkem on see Loksas ja Paldiskis linnas – ca 28%). 8 vallas on järjekorras üle kolmandiku valla lastest.

Lastehoid väljaspool koduvalda. Kui koduvallas lastehoiukohti pole, on üks reaalsemaid võimalusi lapsevanema jaoks leida see koht mõnes teises (naaber)vallas, näiteks töökoha lähedalt või teel sinna. Halvemal juhul ka lihtsalt vallast, kus see vähegi võimalik on. Joonisel 2.6 on toodud väljaspool koduvalda lasteaia ja/või hoiu olevate laste arvud.

Joonis 2.6. Koduvallast väljaspool lasteaia käivate laste arv.

Vallad on liikumas poliitika poole, kus eelisjärjekorras hoitakse oma koduvalla lapsi ja teiste valdade lapsed lasteaia kohti ei saa. Sellest tulenevalt võib oodata probleemide tekkimist ennekõike Harku, Viimsi ja Rae vallas, mis on ainsad vallad, kus koduvallast väljaspool on hoiu üle 100 lapse. Neist kaks esimest on lastehoiukohtade arvu suurendamisega ka aktiivselt tegutsenud ning kõigil on tulevikuplaanides antud küsimusele palju tähelepanu pööratud. Samas tuleb nentida, et tegemist on ametliku liikuvusstatistikaga, mis kajastab kohamakseid teistele omavalitsustele, mitte aga inimeste reaalseid rändeid registreeritud ja tegeliku elukohavahel. Arvatavasti on valdade vaheline ränne just Tallinna piirialadel siinkajastuvast mõneti suurem.

Kuldsest ringist väljapoole jäävates valdades on hoiuks rändavaid lapsi selgelt vähem ning pigem seotud erivajadustega lastega, kes käivad Tallinna spetsiaalsetes hoiuasutustes. Kuldsest ringi mittekuluvatest piirkondadest on Kuusalu valla lastest paljud väljaspool koduvalda, põhiliselt Loksas linna lasteaia (23 last), sama palju ka Tallinnas.

Arvestades lasteaiaukohtade probleemi tõsidust, ei soovi vallad oma lasteaedade järjekordadesse teiste valdade lapsi. Juba praegu võetakse lasteaeda eelisjärjekorras valla elanikeregistris olevad lapsed, kuid omavalitsused plaanivad mõnel pool süsteemi veelgi rangemaks muuta, keeldudes absoluutselt teiste valdade lastest.

2.4 Kokkuvõtte demograafiast

- Laste arv Harjumaal on vähehaaval kasvanud loomuliku rahvastiku taastoomise läbi, kuid põhilise osa muutusest on toonud kaasa valglinnastumine.
- Lastehoiuprobleem on teravam Tallinna lähiümbruse intensiivsemat valglinnastumist kogenud piirkonnas (nn kuldse ringi valdades), kuhu on kolinud palju noori pered ning pole uuselamute rajamisel asetatud rõhku sotsiaalse infrastruktuuri rajamisele.
- Hoiuprobleemi on teravdanud üha suurenenud sotsiaalmajanduslik pinge (laenukoormad, tööturg jne), mis tõttu vanemad soovivad naasta tööle üha varem ning otsivad hoiukohti juba 1 aastastele lastele. Neid pole aga pakkumisel või kui üksikutes kohtades on selleks võimalus, siis mitte piisavalt.
- Enamus lapsi on hoitud kohalike omavalitsuste lasteaedades, mis paiknevad valdavalt suuremates keskustes. Eralasteaedade ja perepäevahoiu hulk kasvab vähehaaval, kuid see erineb omavalitsuse prioriteetidest, võimalustest ja vastavalt valitud strateegiatest lastehoiu küsimuse lahendamisel.
- Kuigi probleemi keskmeks on kõikjal lastehoiukohtade puudumine ning süsteemi paindumatus, on raske seda määratleda ainuüksi läbi järjekordade arvu või nõudluse. Nende puhul on tegemist üldisi tendentse näitavate faktoritega, mis aga ei luba teha täpsemaid oletusi põhjuslike seoste või probleemid tegeliku tausta kohta.
- Arvestades kui tõsine on probleem hoiukohtadega, ei soovi vallad oma lasteaedadesse teiste KOV'ide lapsi. See tendents rõhub valdasid, kus suur hulk lapsi käivad naaberomavalitsustes.
- Sõltuvalt järgnevate aastate rände ulatusest (valglinnastumisest) laste arv Harjumaal kas kasvab (inimesed liiguvad Tallinna regiooni valdadesse) või kahaneb loomuliku negatiivse iibe on tõttu, kuid mitte väga suurtes vahemikes. Lähemalt vaata peatükk 2.5.

2.5 Asustusstruktuuri muutused ning selle kaudne mõju lastehoiule

Lastehoiu uuringu seisukohalt on oluline teada asustuse, töökohtade ja teenuste paiknemise mõju perekonna käitumisruumile. Inimese eluviisi ja tema elukeskkonna vahel toimub dialoog. Ühest küljest kohaneb indiviid paratamatult ümbritsevaga, teiselt valib ta ning modifitseerib oma elukeskkonda vastavalt oma eelistustele. Ümbritsevad tingimused kas kitsendavad või avardavad lapsevanema võimalusi hankida lapsele lastehoiu teenust ning vastupidi; teatud kriteeriumite või omadustega lastehoid sobib mõne täiskasvanu ning lapse eluviisile samas kui võib teisel juhul hoopis nende elukvaliteeti pärssida ning häirida.

Alates 1990ndate aastate keskpaigast on Harjumaa kogenud uue sotsiomajandusliku protsessi küllaltki jõulist ilmumist – valglinnastumist. See on toonud maakonna teatud piirkondadesse juurde täiendavalt suure hulga elanikke. Et antud protses on olnud järsk, on kaasnenud ebaühtlane areng erinevate maakasutustüüpide osas. Uusi elamupiirkondi on iseloomustatud kui monofunktsionaalseid ning väljaarendamata sotsiaalse infrastruktuuriga asulaid (Metspalu, 2005). Nõnda on uuselamurajoonide arvelt kasvanud surve olemasolevale sotsiaalsele infrastruktuurile, sh lastehoiuasutustele. Lisaks sellele on uusharjumaalased tugevalt seotud pealinnaga, mis tekitab pingeid nende ajalisruumilises käitumises ning seab piiranguid nii lastehoiu kui ülejäänud elule. Seetõttu on oluline uurida lähemalt Tallinna valglinna toimimist ja selle mõju inimestele.

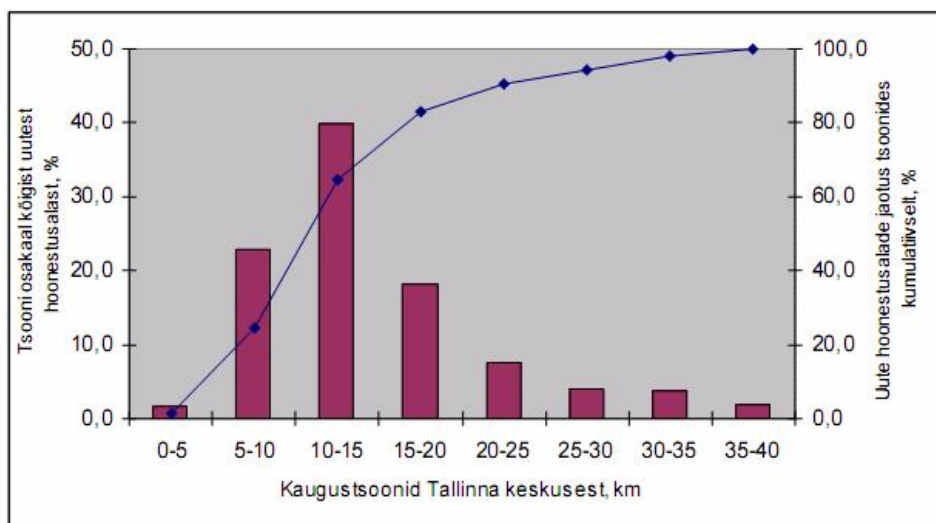
Uute hoonestusalade (genees 1995–2005) laienemine on suuremas matus toimunud hajaasustustes – 54% kogumahust. Siiski paikneb oluline osa uuest hoonestusalast linnades ja alevikes, mis näitab, et toimub ka kompaktne hoonestusalade laienemine. Tallinna linna territooriumile jäi üle veerandi uutest hoonestusaladest. Külades on hoonestusala suhteline kasv aastail 1995–2005 olnud samuti suur – 10%. Suhteliselt suur kasv on toimunud alevikes, sealgi on hoonestus tihenenud ja areng olnud intensiivne. Hoonestusalade osakaal kogupindalast on kasvanud 2,4% võrra. Hoonestusalade laienemine toimub erineva intensiivsusega omavalitsuste ja ka asulate lõikes.

Tabel 2.4. Hoonestusalade kasv (km²), uute hoonestusalade osakaal ja hoonestusalade kasv (%), võrreldes 1995. aasta hoonestusala pindalaga) asulatüüpide lõikes (Ideon, 2005).

Asula tüüp	Hoonestusalade kasv, km ²	Hoonestusalade osakaal, %	Hoonestusalade kasv, %
Küla	6,35	54,0	10,0
Alevik	1,51	12,8	7,2
Linn	3,91	33,2	4,3
sh Tallinn	3,09	26,3	4,0
Kokku	11,77	100	6,7

Asustusgeograafia sõltub peamiselt neljast tegurist – **lähedus tiheasustusalale, pealinnale ja/või merele ning transpordiühenduse olemasolu Tallinnaga.**

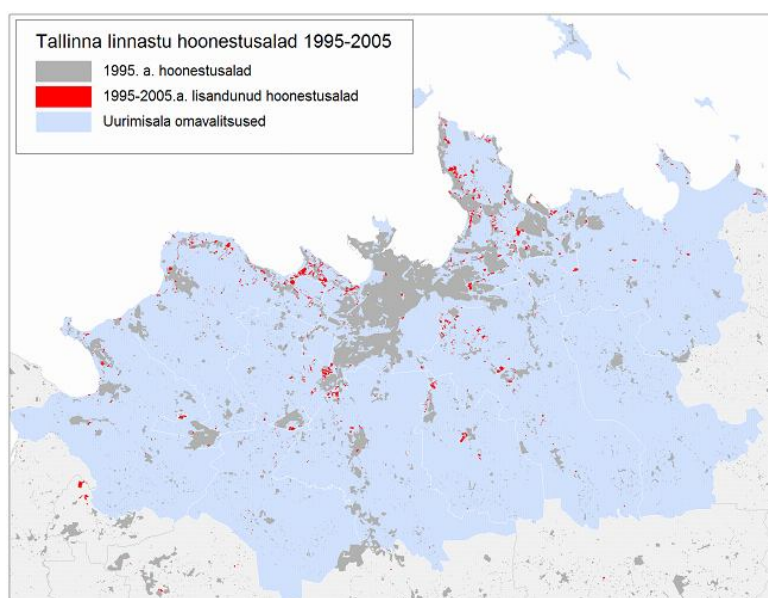
Joonisel 2.6 on näidatud põhiliste uute hoonestusalade suhteline kaugus Tallinna keskusest. Kõige enam on uute hoonestusalade arenduse kogumahust toimunud pealinna keskusest 10–15 km kaugusel, s.o. Tallinna külje all asuvates piirkondades. Edasi on märgata eksponentsiaalset langust selles näitajas. Languse suurust vähendab veidi pealinnast lähtuvate peamiste transpordikoridoride ääres paiknevate hoonestusalade ning rannikuäärsete elamupiirkondade olemasolu.

Joonis 2.6. Uute hoonestusalade kaugus Tallinna kesklinnast (Viru keskus). Näidatud on erinevates kaugustsoonides paiknevate hoonestusalade osakaalu (Ideon, 2005).

Võib öelda, et uuema hoonestuse paiknemisel on väga tugev mõju teedevõrgul. Tallinnaga ühenduses olevate maanteed ääres (1 km tsoon mõlemale poole teed) paikneb koguni 88% uuselamupiirkondadest. Enamus uusi hoonestusalasid asub logistiliselt väga soodsates kohtades Tallinnast lähtuvate radiaalsete põhi- ja tugimaanteed läheduses ja ringtee ümbruses. Selline jaotus ühtib ka Tallinna läheduses varem välja kujunenud tiheasustustvõrgustikuga (Keilast Jüri või Maarduni), mistõttu 69% 1995. – 2005. aastal rajatud hoonestatud aladest asub tiheasustusaladest 1 km raadiuses).

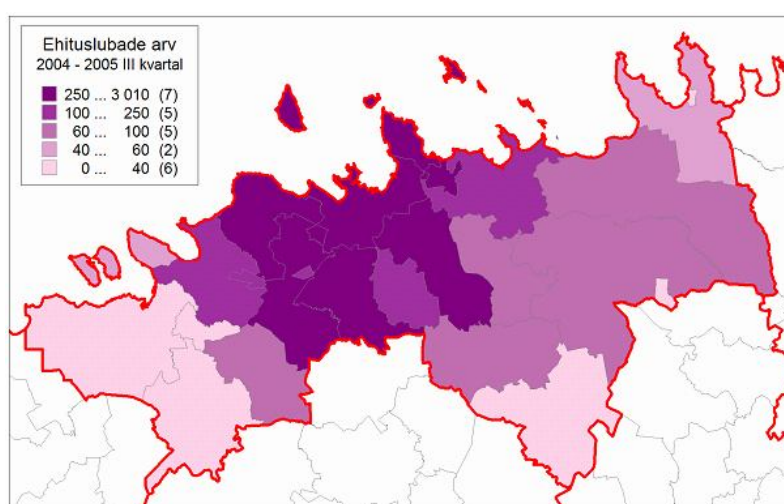
Kolmanda tegurina mainitud kaugus merest on oluliselt mõjutanud just Viimsi ning Tallinnast lääne pool asuvate rannikualade asustust (joonis 2.7). Nii on nendel aladel olnud tugev arendamissurve ning asustus vastavalt sellele märkimisväärselt tihenened. Maardust ida suunas on ranniku hoonestus olnud tagasihoidlikum, eelkõige tänu sealse loodus- ja muinsuskaitse väärtusega aladele.

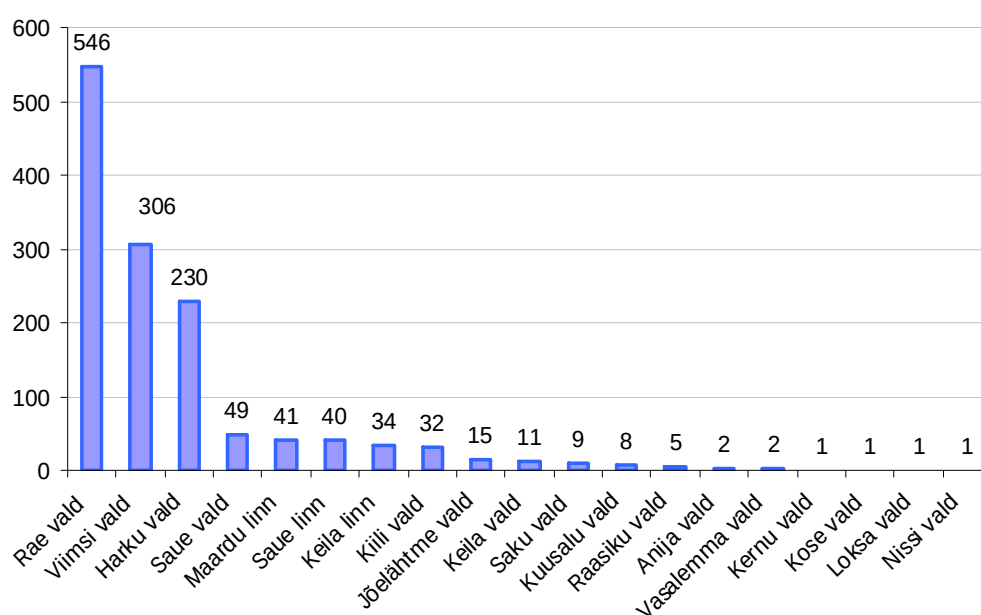
Joonis 2.7. 1995. aastal olemasolnud ning sellest aastast hilisemate tiheasustusalade paiknemine Harju maakonnas (Ideon, 2005).

Ka tulevastel aastatel on küllaltki tõenäoline senist arengut suunava geograafilise mudeli mõju jätkumine Harjumaa hoonestuse kujunemisel. Asustuse intensiivsem koondumine jätkub endiselt Tallinna ümbruse valdades (joonised 2.8 ja 2.9), ulatudes kaugemale nii Ida- kui Lääne-Harjumaale.

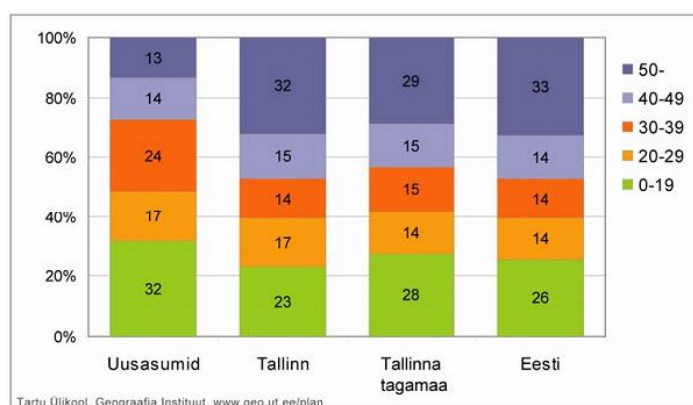
Antud tendentsid väljenduvad ka planeeringulises tegevuses, mida on analüüsitud uuringus "Uuselamutest tulenevate rahvaarvu muutuste ja teeninduskeskuste analüüs" (Hendrikson & Ko, 2004). Enim elamispiindu on planeeritud Viimsi, Kiili ja Harku valda ja Maardu linna, vähim Raasiku, Nissi, Kõue ja Loksa valda ja linna. Tallinna ümber moodustub selgelt omavalitsuste võõnd, kus toimub aktiivsem arendus- ja ehitustegevus, Tallinnast kaugemale jäävatesse omavalitsustesse on elamuid vähem planeeritud. Üldisest reeglipärasusest eristuvad Raasiku tema asendit Tallinna suhtes arvestades vähesema ja Kuusalu intensiivsema elamuehitusega. Raasiku puhul on määravaks eemalejäämine suurematest teedest, mis tagaksid hea ligipääsu uuselamualadele, Kuusalu puhul soodustab elamuehitust atraktiivne loodus ja mere lähedus, samuti hea ligipääs Narva maantee kaudu.

Joonis 2.8. Elu- ja mitteametlike ehituslubade arv Harju maakonnas, 2004. – 2005. a (I – III kvartal) (Ehitusregister, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium: Ideon, 2005).

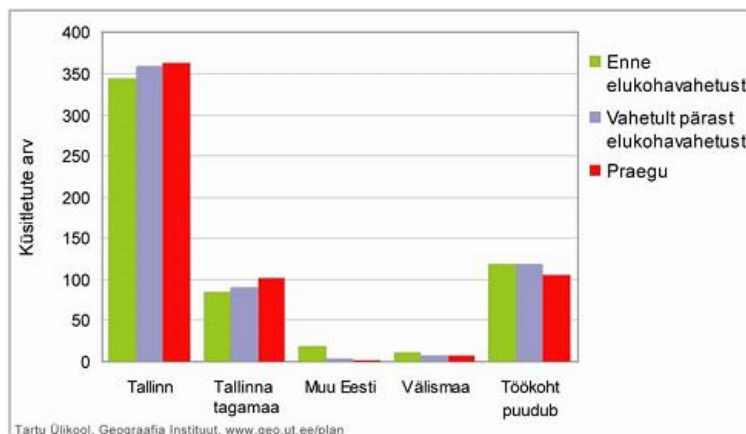

kolinud isikute sotsiaalne pale on üldisest "Harju keskmisest" suhteliselt ühesugusem (vt Leetmaa, 2005). See on tingitud eelkõige antud piirkondade elukeskkonna sobivusest teatud inimrühmadele – põhiliselt looduse rüppe elama asuda soovijatele, kellel on isikliku sõiduauto kasutamise võimalus, vajadus suurema elamispinna järele leibkonna kasvades ning teatav sissetuleku määr. Nii on uushoonestusega aladele kolinud kõigepealt teatud sotsiaalmajandusliku taustaga inimesed. Ahase & Silma (2006) uuringu "Tallinna tagamaa uusasumite elanike ajalis-ruumilise käitumise analüüs" joonisel 2.11 on kujutatud uusasumite vanuseline koosseis. Märgatav on 30–39-aastaste 10-protsendiline ning 0-19-aastaste kohati 8-9% ülesindatus ülejäänud maakonna ning ka kogu Eesti vastava jaotuse suhtes. Samas on selgelt vähem vanema eagrupi esindajaid – üle 50-aastaseid on uuringu valimis vaid 13% kogu vanusjaotusest.

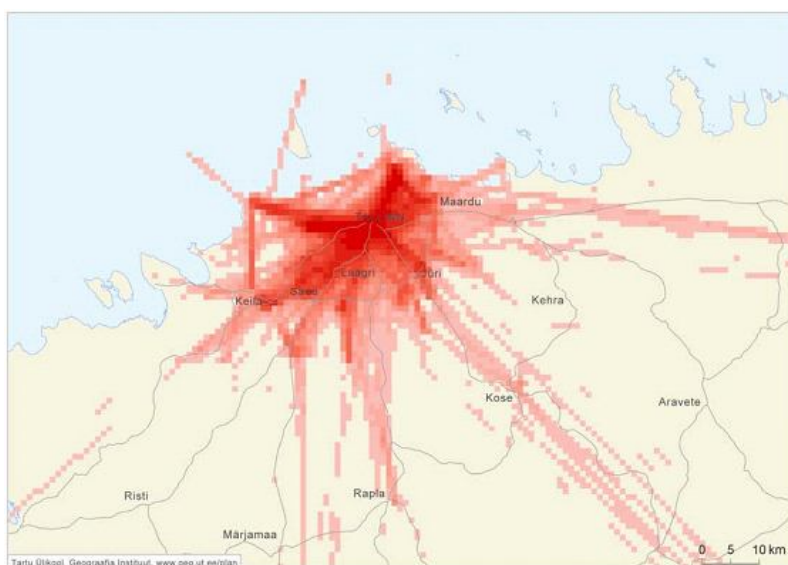

Joonis 2.11. Uusasumite elanike vanuseline jaotus võrreldes Tallinna, selle tagamaa ja ülejäänud Eestiga (Ahas & Silm, 2006).

Kahe earühma suurem osakaal viitab noorperede leibkonnamudeli, kus 30–39 aastased on perekonnas vanemad ning 0-19 nende lapsed, levimisele. Ahase ja Silma (ibid.) uuringus ilmneb ka teisi sotsiaalse staatuse homogeniseerumisele viitavaid näitajaid, näiteks 3 kuni 4 liikmega leibkondade suurem esindatus antud elanikkonna seas võrreldes ülejäänud Eestiga, oluliselt kõrgemat haridustaset ning kõrgematel ametikohtadel töötavate inimeste suuremat proportsiooni. Samuti iseloomustab Tallinnast Harjumaale kolinud inimesi tugev seotus pealinnaga. Vähemalt esialgu veedetakse suurem osa päevast Tallinnas, olles seal tööl (joonis 2.12) ning tarbides sealseid kaupu ja teenuseid. Ka sotsiaalne võrgustik on tugevasti seotud selle linnaga, mistõttu jääb kodu funktsioneerima passiivse osapoolena – kohana, kus piirdutakse ümbritseva looduse tarbimisega, oma kodu või naabruskonna ümbrusega tutvumisega, perekonnaringis aja veetmisega ning magamisega. Ka laste kasvatamisega.

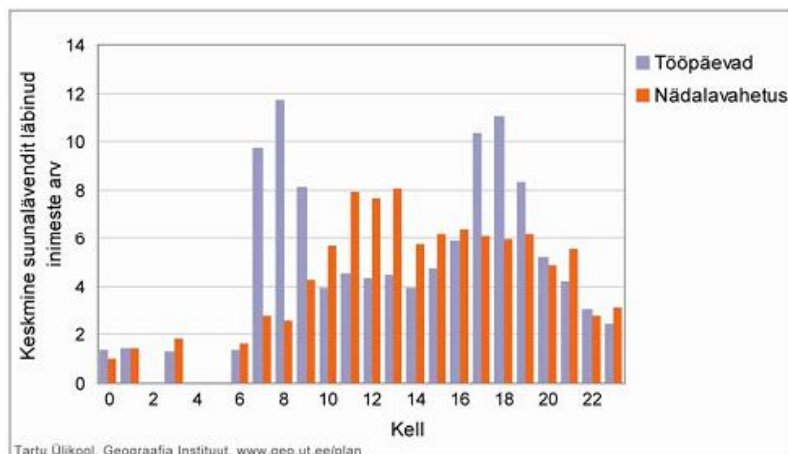
Joonis 2.12. Uusasumite elanike töökohta paiknemise dünaamika enne elukohavahtust, vahetult pärast elukohavahtust ning praegu (ibid).

Joonis 2.13. Mobiilpositsioneerimise uuringus osalenute liikumistrajektorid 8 päeva jooksul. Punase tooni intensiivsus näitab liikumise hulka (ibid.).

Säilinud tugev seotus pealinnaga on loonud regulaarse peamiselt autotranspordivoo tsüklilise intensiivistumise. Joonisel 2.13 on näidatud uuringurühma liikumise intensiivsust. See näitab piirkonda, milles toimus intensiivsem ja laiemaskaalaline pendelränne. Antud areaal on küllaltki selgelt piiritletav, hõlmates põhiliselt n.ö. "kuldse ringi" asulaid ja Tallinnat. Siiski on jälje jätnud ka liikumine suuremates transpordikanalites – Pärnu, Viljandi, Tartu ja Narva maanteedel.

Põhiline päevane liikumine toimus tööpäeviti hommikul kella 7–9ni (uuselamupiirkonnast Tallinnasse) ning õhtul 17 – 19ni tagasi (joonis 2.14).

Joonis 2.14. Linna piiril asunud lävendit läbivate positsioneeritud inimeste arv (ibid.).

Antud graafikud kõnelevad kaudselt inimeste muutunud eluviisidest. Tallinna piiridest välja kolinud uusharjumaalased lepivad nende jaoks parema elukeskkonna nimel pikema sõiduajaga töö ja kodukoha vahel, jäädes mõnevõrra vaesemaks ka oma sotsiaalses lävimises ning vaba aja teenuste tarbimises. Nad võtavad omaks tööpäeviti kindlas ajalis-ruumilises tsükli, mis määrab nende liikumise raamistiku. Sellesse peab mahtuma ka lapse lasteaeda toimetamine ning hiljem kättesaamine.

Joonis 2.15. Ligikaudne ajaline kaugus Tallinna ja Harjumaa eri osade vahel (Metspalu, 2005).

Ajalise distantssi osas (joonis 2.15) on metropoliala transpordigeograafia ühtlasemalt kontsentriiline, tulenevalt suhteliselt tihedast teedevõrgust.

2.5.2 Asustusstruktuuri muutused lähematel aastatel

Käesoleva peatüki eesmärk on hinnata võimalikke lähiaastate arenguid Harjumaa asustussüsteemis.

Mõningad nüansid, mis häirivad oluliselt kohaliku tasandi arengute prognoosimist:

Poliitilised – Poliitiline tahe määrab nii asustuse kui lastehoiu arendamise strateegiad kui rahastamise. Teisalt on planeerimispoliitika tugevalt seotud väärtushinnangutega – kas lubada liberalistlikku, arendajate veetud arendamist või allutada erasektori tahe avalikele huvidele, kaotades nii dünaamilisuses ning konkurentsivõimes.

Majanduslikud – Riikliku ja rahvusvahelise majanduse konjunktuuri mõju kohaliku elu edendamisele. Harjumaa on ja ilmselt ka jääb riigi majanduse mootoriks, alludes siiski makromajanduslikele tendentsidele. Üldine majanduskliima mõjutab eraisikute tarbimist, transpordieelistusi ning ka lastehoiu vajadusi ja eelistusi.

Sotsiaalsed – Ühiskonna väärtushinnangutest sõltub näiteks teatud eluviisi ihaldusväärus. Valglinnastumise üks olulisi alustalasid on teatud inimrühmade positiivne kuvand maapiirkonnast kui "puhtast, turvalisest ning traditsioonilisest" elukeskkonnast.

Tehnoloogilised – Valglinnaline asustusstruktuur toimib suuresti tänu sõiduvahenditele, mille toimimise efektiivsus seab samas piirangu asustuse edasisele kujunemisele antud suunalisel.

Tabel 2.6. Kokkuvõtte olulisemate väliste muutujate mõjust lastehoiule lähema 5 aasta jooksul.

Tegurirühm	Muutus	Tõenäosus / mõju suurus	Tagajärg
Poliitilised	1. Avaliku sektori ning läbi selle planeeringuprotsessi konservatiivsemaks muutumine	Suur / Keskmine	Uute elamualade tekkimine üldplaneeringu järgi määratud elamualadele, detailplaneerimise ajakulu suurenemine ja monofunktsionaalsete uusasulate vähenemine
	2. Laste- ja perepoliitika suundumuste muutused	Keskmine/Suur	Otsesed riiklikud toetused lasteaedade rajamiseks ning kasvatajate palkade suurendamiseks; rõhuasetus alternatiivsetele (paindlikele) hoiuvormidele
Majanduslikud (vt tabelit tulevikustsenaariumitest)	1.Majandussituatsiooni ebasoodsamaks muutumine lähema 5 aasta jooksul	Suur / Suur	Kinnisvaraturu kokkukuivamine, asustuse laienemise peatumine. Võimalik sotsiaalsete pingete teke osades uuselamupiirkondades. Avalikul sektoril vähemad võimalused lastehoidu investeerimisel.
	2.Majandussituatsioon on 5 aasta jooksul mõõdukalt optimistlik	Keskmine / Suur	Asustussüsteemi stabiliseerumine, väheldane valglinnastumise jätkumine.
	3.Kiire majandusareng regioonis 5 aasta sees	Väike / Suur	Surve suureneb pigem äri- ja tööstusvaldkonnas. Mõõdukas valglinnastumise protsessi jätkumine

Sotsiaalsed	Rurbanistliku elukeskkonna väärtustamine Perekonnamudeli muutumine (väikeste lastega noorperede osakaal rahvastikust).	Keskmine / Keskmine Väike / Suur	Uute uuselamupiirkondade nõudluse vähenemine / suurenemine, planeeritavate kõrgem kvaliteet, olemasolevate piirkondade atraktiivsuse vähenemine / suurenemine ning sotsiaalse struktuuri muutus. Valglinnastumise drastiline aeglustumine / hoogustumine.
Tehnoloogiad	Uue kiiremat ühendust võimaldava eratranspordi tehnoloogia tutvustamine Teede seisukorra parandamisest tingitud turvalisem ja kiirem autoliiklus Ühistranspordivõrgu optimeerimine.	Väike / Keskmine Keskmine / Väike Suur / Keskmine	Kiire ekstensiivne asustuse kasv maakonnas, sõltuvus pealinnast ei vähene. Asustuse kujunemist suuremal määral ei mõjuta Ühistranspordi osakaalu kasv, oluline olemasoleva asustuse elukeskkonna kvaliteedi tõstmisel, puudutades vähem või kaudsemalt uute elamualade kasutuselevõttu.

Nagu tabelis 2.6 näha, on välistegurite mõju edasisele asustusstruktuuri ning sotsiaalkeskonna kujunemisele olemusliku tähtsusega. Järgneva 5 aasta jooksul võib olulisemate teguritena välja tuua majandustingimusi, mis mõjutavad kaudselt (nt investeerimisvõimekuse või väärtushinnangute kujunemise kaudu) teisi valdkondi.

Järgnevalt vaatleme konkreetseid antud tegureid arvestades loodud stsenaariumeid – kirjeldatud uuringus "Valglinnastuv Tallinn: Neli arengustsenaariumit" (Tafel et al, 2007) –, mis püüavad hinnata võimalikke arenguteid ja nende mõju Tallinna ning selle tagamaa toimimisele. Tabelisse 2.7 on filtreeritud antud uuringus esitatud olulisemad väited valglinnastumise edasise kulu kohta. Rõhutatud on majanduslik dimensioon, milles nähakse muude aspektide määrajat. Sõnastatud on üldisem rahvastiku liikumise trend, avalike teenuste arendamise võime.

Tabel 2.7. Võimalikud Tallinna ja selle ümbruse asustuse arengustsenaariumid aastani 2030 (Tafel et al, 2007).

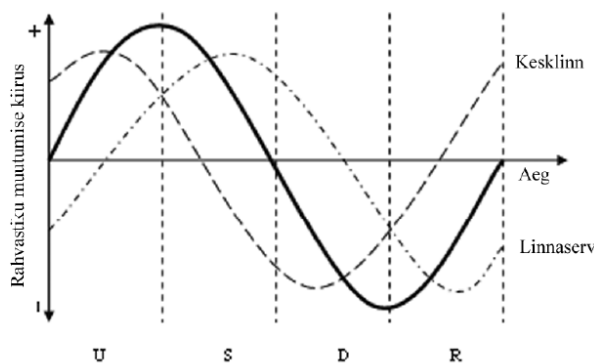
Stsenaariumi nimi	Kõrgema tasandi konjunktuur	Iseloomulikud jooned
"Jõukad ja keskkonnateadlikud" I – pealinnast sõltuv regioon	Suur majanduskasv; keskkonnateadlikkuse kasv; suureneb sündivus. Pendelränne muutub ebapopulaarsemaks.	Eeslinnastumine on 2000. aastate algusest oluliselt, vastulinnastumine mõnevõrra väiksem. Monofunktsionaalsetest asulatest ümbermuutumist ei toimu. Seoses pendelrände ebamugavusega esineb taaslinnastumist. <u>Tagamaa elukvaliteet pigem langeb.</u>
"Jõukad ja keskkonnateadlikud" II – pealinnast sõltumatu regioon	- " -	Eeslinnastumise intensiivsus kasvab praegusega võrreldes oluliselt. Arendatakse kohalikku majandust ning <u>sots.infrat.</u> <u>Tekivad mitmefunktsioonilised keskused.</u>

“Hädaga ökoloogiline”	Majanduslangus, -kriis; Väheneb pendelränne, tarbimine. Sündivus on praegusel tasemel.	Eeslinnastumine väheneb (oluliselt) võrreldes praegusega. Mõnevõrra süveneb vastulinnastumine. Kinnisvaraturu madalseis tagamaal. Ei ole võimalik välja arendada Tallinna ümbruse keskuseid. Pendelränne väheneb seoses transpordikuludega. Väheneb omavalitsuste võime arenguid suunata, halvatud on sotsiaalse infrastruktuuri arendamine.
“Jõuka ühiskonna tarbimispidu”	Jätkuv majanduskasv, tarbimine. Pendeldamine intensiivistub. Sündivus on praegusega võrreldes praktiliselt samal tasemel.	Eeslinnastumine hoogustub mõnevõrra, vastulinnastumine väheneb mõnevõrra. Kiire areng tingib monofunktsionaalsete asulate jätkuvat rajamist. Mõnevõrra hoogustub ka avalike teenuste rajamine, kuid vähem kui I stsenaariumi puhul. Töökohad liiguvad linnast välja.
“Vaene ühiskond üritab tarbimist jätkata”	Majandusseisak. Siiski püsib praegune elulaad.	Eeslinnastumine väheneb oluliselt Mõnevõrra väheneb vastulinnastumine. Tööstus säilib pealinnas ja selle ümbruses. Kinnisvaraturu madalseis tagamaal.

Sõltuvalt praegusest rahvusvahelise majanduse seisust tuleb järgneva paari aasta osas pessimistlikemate stsenaariumite käivitumist. Nii muutub passiivsemaks Harjumaa kinnisvaraturg, väheneb pendelränne intensiivsus ning kohalikud avalikus sektoris võib tekkida probleeme tulubaasiga, mis läbi kannatavad investeeringud ka sots.infrastruktuuri. Teisalt väheneb seoses teatava taaslinnastumisega surve lasteaiakohtadele.

Peale väliskeskkonnatingimuste mõju on toimumas ka valglinnastumisest endast tingitud nihe.

Üks levinumaid mudeleid eeslinnastumise käsitlustel on linnaregiooni elutsükliteooria (Berg jt, 1982; Berg, 1999; Leetmaa, 2005), mis eristab linnalise keskuse ja selle tagamaa vahelise migratsiooni neljaks suuremaks faasiks: linnastumine, eeslinnastumine, vastulinnastumine ning taaslinnastumine. Neist esimesed kaks on üldjuhul toimunud – parema majandusliku toimetuleku soovil on toimunud migratsioon teistest riigi osadest linnadesse, eriti Tallinnasse. Antud protsessile on järgnenud või samal ajal eelmisega alanud eelkõige teatud sotsiaalsete rühmade liikumine Tallinnast lähi- ning kaugemale tagamaale.

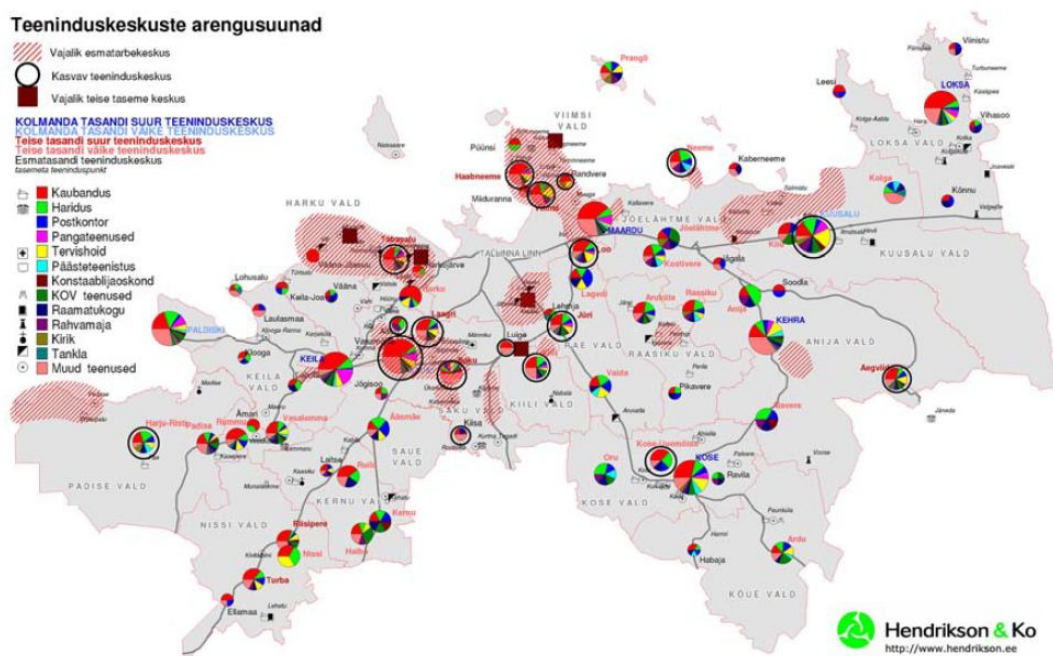

Joonis 2.16. Urbaniseerumise faaside tsükliline mudel, mis põhineb rahvastikuarvu muutumisel kesklinnas ja äärelinnades. U – linnastumise, S – eeslinnastumine, D – vastulinnastumine, R – taaslinnastumise faas (Berg et al 1982; Tonis, 2007).

On prognoositud, et aastaks 2025 lahkub Tallinnast ca 50 000 inimest, neist 90% Harjumaale. Seega pole linnastu asustuse raskuskeskmed veel fikseerunud. Harju maakonnaplaneering näeb ette selle inimvoo suunamist just lõunasse suunduvate põhimagistraalide äärde.

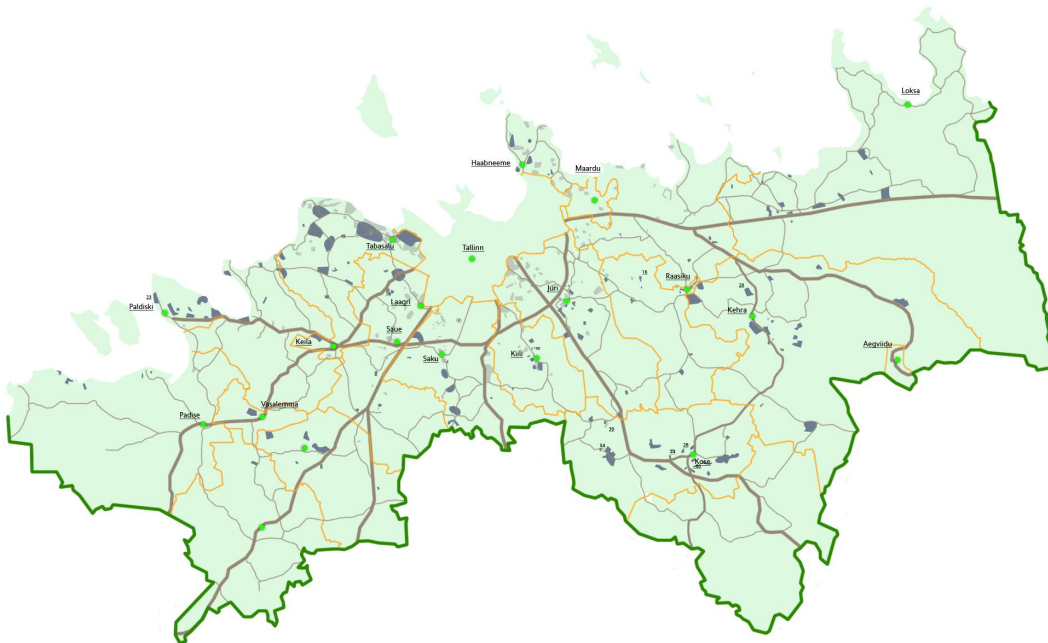
Senimaani toimunud *rurbaniseerumisel* on läbi Harjumaa ressursside tarbimise (teede läbilaskevõime, sotsiaalse infrastruktuuri mahutavus, kohalike maastike ehk n-ö "puutumata looduse" hõivamine, positiivse imidži tarbimine) olnud mõnevõrra ennast küllastav toime. Kiire majandusareng ning sellega kaasnenud kinnisvara soetamise intensiivistumine on antud ressursside tarbimist veelgi suurendanud. Nõnda on ruum paigast ära, ühekülgne, piiratud. Väljaehitamata kommunikatsioonid, ebaefektiivne ühistranspordivõrgustik ning avalike teenuste halb kättesaadavus vähendavad linnastu edasist lahtirullumist maakonda.

Samaaegselt toimib teine arengusuund – ettevõtluse ümberpaiknemine linna piiri taha põhimagistraalide äärde ning tiheasulatesse. See toob endaga kaasa rändesuundade muutumise, kuna osad uued harjumaalased ei pea tööle jõudmiseks enam Tallinna piiri ületama. Mitmekesistuv kodu-töö ränne soodustab linna ümbritsevate (töötaja teeke jääma hakkavate) väiksemate keskuste (joonis 2.17) tarbimise suurenemist, seeläbi tugevnemist. Lokaalsete keskuste kasutamine vähendab oluliselt igapäevast rännet pealinna vahel. Siiski säilib iganädalane ränne, seda eelkõige teenuste ja kaupade hankimisega seoses. Antud faasi on hakatud nimetama *tilklinnastumiseks* (Metspalu 2005).

Joonis 2.17. Teeninduskeskuste arengusuunad Harjumaal (Metspalu, 2005).

Täpsemal asustuse paiknemise hindamisel mängib olulist rolli avaliku sektori tahe või võime suunata planeeringutegevust läbi strateegiadokumentide. Järgnev ülevaade (Joonis 2.18) on tuletatud Harjumaa omavalitsuste saadaolevatest üldplaneeringutest.

Joonis 2.18. Harjumaa potentsiaalsed arengualad üldplaneeringutes märgitud perspektiivsete elamualade järgi.

Märgata võib planeeritavate asualade koondumist magistraalide äärde, kohalike keskuste lähedusse või looduskaunitesse kohtadesse. Samuti võib täheldada elamualade reserveerimist üha Tallinnast kaugemal, mis on samas märk intensiivsemast kinnisvaraarenduse perioodist möödunud aastatel.

2.6. Lastehoiuteenused regionaalarengu perspektiivist

Arengukava on valla arengu eesmärgi määratlev ja nende elluviimise võimalusi kavandav dokument. See on ühtlasi kokkulepe erinevate valla osapoolte vahel, peegeldab hetkel valitsevaid seisukohti ja ideoloogiaid – ka lastehoiu osas.

Põhiline küsimus, mis arengukavades rõhutamist leiab, on lasteaedade füüsilise seisukorra parendamise vajadus. Teise põhiprobleemina tuuakse kasvava rahvaarvu tingimustes enam välja ruumipuudust (ruumid on jäänud kitsaks või puuduvad üldse). Selle lahendusena nähakse vaid uue lasteaiahoonestuse rajamist või ka organisatsiooni loomist.

Omaavalitsuste tegevuskavades kajastatud lastehoiu investeerimisplaanide näol on koondatud valdade lähiaastate prioriteedid selle valdkonna arendamise osas. Tegevuskava on arengukavade lõpposa; varasemate peatükkide konkreetne väljund. Seetõttu väljendub kavas omaavalitsusüksuse

Suuremalt jaolt koosneb lähiaastate investeeringute nimestik (Lisa 7) erinevatest remonditöödest – lasteaedade füüsilise struktuuri parendamise lahter ei puudu üheski omaavalitsuses. Seetõttu tõusevad esile pigem vallad, kes on lisaks kirjutanud lahti ka mittemateriaalsed artiklid:

Kose	Perepäevahoiu rakendamine
Kuusalu	Eraettevõtluse toetamine vallas lapsehoiuteenuse pakkumiseks
	Lapsehoidjatele koolituse korraldamine
	Koolieelikutele tasuta lasteaia tagamine (sh toit)

	Uute tasandus- ja sobitusrühmade loomine lasteaedades Ajutise lastehoiu korraldamine lasteasutuse baasil – õhtuti kauem või puhkuseperioodil Peresõbraliku ettevõtja tiitli väljaandmine Beebikooli juurde mittetöötavatele emadele suhtlusklubi loomine Eralasteaedades vallapoolne kohatasu maksmine
Jõelähtme	Lasteaias mittekäivatele lastele eelkooliõppe võimaluste loomine Eralasteaedade rajamise soodustamine
Saku	Erinevate lastehoiuvormide toetamine Eralasteaedade rajamise soodustamine
Saue linn	Tekkivate eralastehoiuasutuste toetamine
Viimsi	Teemaplaneering „Lapsesõbralik Viimsi“ Eralasteaedade toetamine Munitsipaalkorterid pedagoogidele

Eristuvad ka erinevad strateegiad investeeringute finantseerimisel:

- Põhiliselt või ainult kohaliku omavalitsuse vahenditel baseeruvad – Aegviidu, Jõelähtme, Saue linn
- Põhiliselt avaliku sektori vahendeid kasutavad – Anija, Keila linn, Paldiski, Padise, Nissi
- Jõuliselt sotsiaalteenuseid erasektorile delegeeriv – Viimsi
- Improvisaator (kasutusel erinevad rahastusallikad) – Kõue, Kiili, Saku, Kernu

2.7 Kokkuvõtte asustusstruktuuri muutuste mõjust

- Alates 1990ndate aastate keskpaigast Harjumaa kogetud valglinnastumine on lõviosas toimunud hajaasustustes kuid ka linnad ja alevikud pole kindlasti puutumata jäänud. Asukohavalikul on olulisim olnud paiknemine Tallinnaga ühendava transporditee ääres, nii moodustub pealinna ümber selgelt omavalitsuste võõnd, kus toimub aktiivsem arendus- ja ehitustegevus, kaugemale jäävatesse omavalitsustesse on planeeringuid vähem. Üldisest reeglipärasusest eristuvad Raasiku tema asendit Tallinna suhtes arvestades vähesema ja Kuusalu intensiivsema elamuehitusega.
- Valglinnastumine on oluliselt muutnud asustusmustrit. Uusi elamupiirkondi on iseloomustatud kui monofunktsionaalseid ning väljaarendamata sotsiaalse infrastruktuuriga asulaid ning sinna on kõigepealt kolinud teatud sotsiaalmajandusliku taustaga inimesed, kes on tugevalt seotus pealinnaga. Suurenenud vahemaadega elukoha, pakutavate teenuste ja töökohtade vahel on tekitanud nii transpordilaseid kui sotsiaalseid-eluviisi pingeid.
- Sõltuvalt seisust rahvusvahelises majanduses tuleb järgneva paari aasta osas oodata pessimistlikemate stsenaariumite käivitumist. Lisaks makromajanduslikele ning ühiskondlikele tendentsidele vähendavad väljaehitamata kommunikatsioonid, ebaefektiivne ühistranspordivõrgustik ning avalike teenuste halb kättesaadavus edasist linnastu maakonda lahtirullumist. Järgneb Harjumaa kinnisvaraturu passiivsemaks muutumine, pendelrände intensiivsuse vähenemine ning kohalikud avalikus sektoris võib tekkida probleeme tulubaasiga, mis läbi kannatavad investeeringud ka sots.infrastruktuuri. Teisalt väheneb seoses teatava taaslinnastumisega surve lasteaiakohtadele.

- Samaaegselt on toimimas teine arengusuund – ettevõtluse ümberpaiknemine linna piiri taha põhimagistraalide äärde ning tiheasulatesse. Kaasneb rändesuundade muutumine, kuna osad uued harjumaalased ei pea tööle jõudmiseks enam Tallinna piiri ületama.
- Mitmekesisiv kodu-töö ränne soodustab tarbimise suurenemist linna ümbritsevate (töötaja tee jäama hakkavate) väiksemates keskustes, mille tugevnemisel väheneb oluliselt igapäevane ränne pealinna. Siiski säilib iganädalane ränne, seda eelkõige teenuste ja kaupade hankimisega seoses. Antud faasi on hakatud nimetama "tilklinnastumiseks".

Ruumilise arengu kavandamine

- Põhiline küsimus, mis arengukavades rõhutamist leiab, on lasteaedade füüsilise seisukorra parandamise vajadus. Teise põhiprobleemina tuuakse kasvava rahvaarvu tingimustes enam välja ruumipuudust (ruumid on jäänud kitsaks või on tekkinud vajadus uute järgi). Tegevuskavadest ilmneb, et lahendust nähakse nii järjekordadele kui kvaliteedi tõstmisele vaid lasteaiahoonestuse arendamises või organisatsiooni loomises, alternatiivsed võimalused leiavad arengukavades minimaalset kajastust.

Soovitused

- Lubada korraga väiksemaid elamualade arendusi või jagada antud detailplaneeringute teostamine etappideks, mis võimaldab jälgida tekkivat koormust sotsiaalsele infrastruktuurile.
- Kaks faasi probleemi lahendamisel: 1. paindlikud meetmed esimestel aastatel; 2. asustuse tasakaalustamine (osalt iseeneslik, osalt läbi planeerimismeetmete).

III Kvalitatiivsed lähenemised

Vaheraporti (Kask, Tint ja Viljasaar, 2007) teoreetilise tagamaa analüüsist kasvanud järeldustes otsustasime põhjalikuma vaatluse alla võtta kaks kõige olulisemat ning aktiivsemat tasandit, mis lastehoiu kompleksnähtust kujundavad nii mõistelise kui praktilise poole pealt – kohalik omavalitsus ja lapsevanemad.

Uurimismeetodiks olid poolstruktureeritud süvaintervjuud, mis viidi läbi 2007 aasta augustist septembrini. Esimese grupi valimi moodustasid otseselt lastehoiu korraldamise eest vastutavad ametnikud kohalikest omavalitsustest, mis tähendas erinevates valdades erinevaid ametinimetusi – humanitaarnõunik, sotsiaalnõunik, haridusspetsialist jne. Mõnedel juhtudel eelistas omavalitsuse poolel vastata kas vallavanem või abivallavanem isiklikult ning ühel juhul suunati meid lasteaiajuhataja poole, kes oli üldise olukorraga paremini kursis. Lapsevanematega (määratluse aluskriteeriumiks vähemalt üks laps vanuses 0-7 eluaastat) läbi viidud intervjuu valim koostati nn. lumepalli-meetodil, kuid siiski pidades silmas võimalikult mitmekesiste sotsiaalmajanduslike (sh. üksikvanemad, koduseid, töötavaid jne) ja regionaalsete (maal/linnas elukoht, maal/linnas töökoht jne) taustadega respondentide kaasamist. Lõplik vastajate taustade iseloomustus paikneb Lisas 3.

Mõlema tasandi puhul oli küsimusteriing loodud eesmärgiga saada laiapõhjalisi teadmisi lastehoiu temaatika aktuaalsusest, seostest lähedaste eluvaldkondadega, erinevatest mõtteviisidest ning kasutusel olevatest reaalsustest ja planeeritavatest lahendustest (intervjuude ülesehitus vt Lisad 1 ja 2). Kuigi küsimused on lisas esitatud kindlas järjekorras, siis intervjuud kulgesid vaba vestluse vormis ning ei järginud tingimata etteantud struktuuri, peatusime pikemalt neil küsimustel, millele küsitletavad ise rohkem tähtsust omistasid.

Täielikku objektiivset representatiivsust kvalitatiivsest lähenemisest – nagu seda eeldatakse statistilistelt lähenemistelt – ei saa oodata, kuid saadud andmed lubavad vaadelda lastehoiu mõtestamist sügavuti erinevate osapoolte seisukohtadelt ning näha nende seotust praktiseeritavate ja kavandavate lahendustega. Selle perspektiivi väärtus seisneb probleemi mitmekülgsemas defineerimises ning üldistustes, mis toetuvad otsestele kogemustele ja reaalsele juhtumitele nende holistlikus kompleksuses ja annavad sügavama arusaama lastehoiunähtust mõjutavatest individuaalsetest ja legislatiivsetest protsessidest igapäevaelu tasandil. Kuigi on äärmiselt raske hinnata nende ranges mõttes paikapidavust või levikut Harjumaal tervikuna, siis aitavad nad vaadelda temaatika diskursust, ulatust ja sisu. Järgnev analüüs keskendub pigem üldistele ideedele ja toimeprintsipidele. Intervjuudest ammutatud faktilised teadmised on leidnud rakendust muudes uuringu osades ning ei leia järgnevas lõigus eraldiseisvat kajatust.

Kuna meile usaldatud informatsiooni võib lihtsalt siduda (läbi omavalitsuse või otseselt) kõnelejaga ja seetõttu põhjustada ebameeldivaid olukordi respondentidele, esitame intervjuudest võetud tsiteeringuid anonüümsetena.

3.1 Lastehoiu teenusega seotud probleemid ja olukorra kujunemine kohaliku omavalitsuse tasandil

Alustasime vestlusi lastehoiu olukorra ülevaatega, mis sisaldas endas nii kõige üldisemat hinnangut praegusele hetkeolukorrale (tuues esile omavalitsuse töötajate rõhuasetused), loetelu olemasolevast lastehoiu infrastruktuurist (nii munitsipaal- kui eraalgatusel põhinevad asutused) ja seda toetavatest teenustest (sh otsesed rahalised toetused, transport) ning arutelu lastesõbraliku keskkonna mõtestamisest KOV'is. Esmajoones tuli jututeemaks lasteaedade olukord: rühmade arv, vanusegrupid,

füüsiline olukord, tervisekaitsenõuded ja töökohtade täitmine. Lasteaedade (ja ka lastehoiuteenuse üldisemas mõistes) korraldamine on omavalitsuste jaoks eelkõige ressursside jaotamise põhine organisatoorne probleem. Seda vaadeldakse seega majandusliku ja arengustrateegilise kulutusena, mis on erinevates omavalitsustes erineva tähtsustamega sõltuvalt teemavaldkonna aktuaalsusest ning problemaatilisusest ja teiste samaväärsete eesmärkide eelnevast saavutamisest (nt. koolide olukord). Vastukaaluks on mõnedes omavalitsustes küsimusena üles kerkinud ka lastehoiu alternatiivsed vormid, mis tooksid peale täiendavate füüsiliste hoiukohtade juurde sisulisi erinevusi ja valikuvõimalusi lastevanemate jaoks. Palusimegi ülevaadet muudest lastehoiuteenustest omavalitsuses, milleks olid tavaliselt mängutoad, beebikoolid ja perepäevahoid. Lasteaedade juures keskendusime füüsilise ruumi üldisele heakorrale (sanitaarsus, hoone välisilme, tervisekaitse nõuetele vastavus jne), teenuse osutamise maksumusele (sh. võrdluses alternatiividega), töökohtade täituvusele ning järjekordade pikkusele (sh järjekorra näitaja ebaadekvaatsus ennustuste tegemisel ja topeltregistreerimine).

Põhiliseks lastehoiuga seonduvaks probleemiks kohalike omavalitsuste jaoks on **järjekorrad lasteaedades** ning tavaliseks lahenduseks arvu vähendamine läbi uute asutuste rajamise. Ka lastehoiu üldise olukorra positiivse hinnangu korral oli argumentatsiooni peamiseks kriteeriumiks järjekordade puudumine ning alles seejärel transpordi korraldamine, olemasolevate hoonete füüsiline olukord või tööjõuga seonduvad küsimused, mis samuti olid kaudselt siiski seotud lasteaedade institutsiooniga⁹. Ühelt poolt taandatakse seeläbi lastehoiu temaatika implitsiitselt esmajoonel lasteaedadekeskseks, mille olukorda määratletakse läbi laste järjekorra. Lähemal vaatlusel osutus see aga äärmiselt problemaatiliseks näitajaks olukorra reaalsel hindamisel, lahenduste pakkumisel või ka toetusrahade jaotamisel. Nimelt ei kajasta järjekorra pikkus reaalselt nõudlust ega vajadust. Probleemi esimene tahk on lapse mitmesse lasteaeda samaaegselt järjekorda panemine, mis kasvatab ainult numbrit, kuid ei peegelda reaalselt olukorda. Kuigi loomisel on üleriigiline lasteaiakohtade andmebaas, siis arvatavasti aitab see ainult andmestikke ühendada kuid ei pruugi otseselt paranda kvaliteeti ega lahendada muid järjekordadega seotud probleeme.

Statistilise kriteeriumi moonutus kandub edasi ka investeeringute jagamise ebaadekvaatsusesse järjekordade alusel või meedia kajastustes liialdustesse lastehoiu probleemi ulatuse osas. Samas toodi ühel juhul eeskujuks Rakvere linn, kus lasteaedadesse saab kohti üldnimikirja alusel. See tähendab küll lisatööd omavalitsuse töötajatele, kuid pakub vähemalt osalist lahendust.

“Üleriigilist sellist järjekorda ei ole, mille järgi lasteaiakohta saada. Me ei tea, mis kõrvalomavalitsustes toimub, mingit koostööd ei ole selles osas”

Probleemi teiseks küljeks on sissekirjutuste ja tegelike elupaikade erinevus, mis moonutab lastehoiu nõudluse kajastumist järjekordades. Elanike registreerimise alusel omavalitsuse juurde jagatakse riiklikku tulumaksuraha, mille eest peaks KOV omakorda teenuseid osutama, kuid juhul kui tegelikult elatakse teises vallas jääb esimene antud olukorras kaotaja seis. Eriti suureks meelitajaks on Tallinn, kus on enamusest lähivaldadest suuremad toetused ning paremad võimalused lasteaiakoha saamiseks.

Samas on murettekitav ka vastupidine olukord, kus inimesed registreerivad end pealinna lähivaldade elanikeks, kuid sellega kaotavad administratiivse halduskorralduse tõttu võimaluse kasutada elukohale lähedasemat, transpordi ühenduse osas mugavamat või muidu vaba lasteaiakohta linnas:

⁹ Kommentaar intervjuust: “Põhimõtteliselt on meil nõudlus ja pakkumine tasakaalus. Järjekordi pole”.

“Kui inimesed liiguvad Tallinnast välja lähiümbrustesse, siis siit on tekkinud suluseis, kui Tallinn ei võta ümbruskonna lapsi lasteaedadesse. Niisugune väga kindel sissekirjutuse ajamine teeb hästi raskeks selle olukorra. Kui noor elab seal [linnas] ja hakkab kodu ehitama siia Tallinna ümbrusesse. Siis ta ongi vanemate juures, hakkab kodu ehitama ja tal sünnib laps ja tekitab väga raske olukorra, siis tema ju ei ole tegelikult süüdi. Selle peale peaks riik mõtlema, kuidas sellist olukorda lahendada. Me ajame kõik seda olukorda taga, aga minu vastas seisab lapsevanem ja küsib, mis ma nüüd teen. Ostsingi maja, tulin siia ja Tallinn ei taha enam minu last ja siia ka ei saa. Lapsevanem ei ole ju süüdi.”

Taolisi olukordi leidub üksikutel juhtudel ka väljaspool pealinna, kui lapsevanemal oleks mugavam kasutada omavalitsuse teenust ning üldjuhul (kui KOV'id omavahel kokkuleppele jõuavad) tullakse võimaluse korral lapsevanemale vastu.

Nagu eelnevalt mainitud, on lastehoiu küsimuse põhiliseks lahenduseks täiendavate **lasteaiakohtade loomine** uute asutuste rajamise läbi. Ühelt poolt on lasteaedade näol tegemist ennast pikas ajaloolises perspektiivis õigustava ja institutsionaalsel tasandil sügavalt juurutatud praktikaga. Taolise suuna on kas ainukese või põhilise lahendusena oma eesmärgiks seadnud kõik Harjumaa omavalitsused. Põhjuseid selleks on mitmeid – institutsionaalne inerts ning riiklikul tasandil paika seatud kohustused, vähene teadlikkus alternatiividest, lastevanemate nõudluse markeerimine lasteaedade järjekordade näol, lastehoiu ühekülgne defineerimine, mis avaldub praktilisest ja ressursilisest lähenemistest lahenduste suunatuses lasteaedade rajamisse jne. Nii mõneski mõttes on omavalitsused asetatud oma probleemidele lahenduste leidmisel läbi seadusandlike kohustuste ja piirangute sundolukorda (või tunnevad ennast sundolukorras olevat), kus neil puuduvad vahendid ja võimalused rajada piisavalt kvaliteetseid lasteaiakohti ning sealjuures mitmekesisista lastehoiu teenuste võimalusi. Lasteaedade kvaliteeti hinnatakse sageli peale kohtade arvu lapse kohta oleva pörandapinna määra ning paranenud kasvatajate palganumbriga.

Lisaks on mitmetel enamusel omavalitsusest käsil või arutluses vanemate lasteaedade renoveerimine või laiendamine kasutamata ruumidesse nii sanitaarnõuete täitmise kui lisarühmade avamise eesmärgil. Praktikast sellist lähenemist soositakse, kuna kasutusele võetakse juba olemasolevad ehitised ning seeläbi välditakse suuremaid kulutusi nii hoone rajamisele kui maa hankimisele – regionaalarengu perspektiivist vaadatuna on see äärmiselt ratsionaalne lahendus. Lisaväärtusena nähakse tihtipeale ka muude sotsiaalsete funktsioonide (postkontor, perearsti punkt, apteek jne) koondamist samasse hoonesse, mis hõlbustab nende kättesaadavust elanike jaoks.

Samas on lasteaiad tajutud tugevalt problemaatilise lahendusena nii institutsionaalsest kui praktilisest plaanist vaadelduna. Ühte sageli jagatud arvamust iseloomustas üks omavalitsuse töötaja järgnevalt: “Kõik taandub siiski rahalistele otsustele, mis tehakse mujal”, viidates majanduslikele prioriteetidele, mis pannakse paika volikogude poolt ning mis mõjutavad seeläbi lahenduste ellu viimist konkurentsis teiste prioriteetidega.

Teiseks probleemiks on seadusandluse paindumatus lasteaedade reguleerimisel, mis ei luba võimaluste piires sisse viia teistsuguseid lahendusi kohtade loomiseks. Näiteks olukorras, kus lasteaias kohalkäigu protsent mõnedes omavalitsustes on 50-75% saaks paindlikemate regulatsioonidega (nt “aktiivselt kasutatud koha” mõiste sisse toomisel) tulla vastu reaalsele vajadusele ja olukorrale:

“Kuna meil pole alternatiive siis saan rääkida vaid lasteaiast, kus on määratud 20, 18 või 14 last rühmas, volikogu otsusega paar tükki juurde. Reaalselt haigestuvad lapsed nii tihti, et kohal käib neist 50 %, neid päevi, kus 20-st rühmast on 18- või 19 kohal, on aastas paar tükki. Kui aga vähegi saavad, ei võta juhatajad lapsi juurde, meil vajaduse perioodil käis selline sõdimine, et kaks last juurde võtta – nad ei võta, sest seadus ei luba. Mõtle

kui mugav neil on 10 lapsega olla! Lapsel iseenesest on hea, annaks jumal, et nad saavad ka kaks korda rohkem tähelepanu, kuid inimene ei ole nii paindlik. Ta on rutiinis ja on 10-ga samamoodi kui 20-ga /.../ Aga kuidas seda jällegi lahendada, kas peaks olema seadusega ette antud, mitu last peab rühmas olema? Olgu et on kirjas ruutmeetrid, magamise ja söögikoht, siis on selge et võtame nii palju kui ise teame, et kohalkäijaid on. Teatud lapsevanemad hoiavad ka kohta kinni, maksavad kohatasu, aga laps lasteaias ei käi.”

Enamasti sellist lahendust ei soosita ning enamustes KOV'ides on valitud laste arvu vähendamine rühmas. Kuigi need ei ole ainukesed viisid laste heaolu ning lasteaedade kvaliteedi mõtestamiseks¹⁰, siis isegi juhul kui omavalitsustes vaadatakse sellest kaugemale, muudavad bürokraatlikud nõuded need näitajad (pügalates, paberil ja argumentatsioonides) primaarseteks ning neist raamidest on tegelikkuses raske väljuda. Seega, teisalt tuleks näha taolise mõtteviisi põhjuseid riigi poolt sätestatud suunitlustes läbi seadusandlusest tulenevate kohustuste ja võimaluste ning sel moel legitimeeritud ja väljakujunenud praktikate kinnistumises pikemas perspektiivis. Riiklikul tasandil on sätestatud omavalitsuste kohustused ning seatud (üldine ja pigem soovituslik) raamistik olukorra haldamiseks, mis soosib lasteaedade teiste lähenemiste ees ning kinnistab iganenud arusaama lasteaedade ja nende ühepalgelisest funktsioonist anda alusharidust ja toetada vanemate tööle asumist.

Üheks konkreetsemaks positiivseks näiteks võib tuua Kiilis vastavatud lasteaia, mis sisaldab omavalitsuse enda ideealgatusel rajatud kokandus- ja käsitööruume ning ujulat (Uusen, 2007). Loodetavasti avab taoline uuenduslik lähenemine diskussiooni kvaliteedist (mida üks lasteaed peab lastele pakkuma ja õpetama) ning seab oma eeskujuga ühelt poolt kõrgemad standardid lastehoiule üldisemalt ning teisalt avardab perspektiive sisulisteks muutusteks asutuste organisatoorses struktuuris ja pedagoogilises mõtteviisis. End üldsuse teadvuses ennast veel mittetõestanud alternatiive sageli isegi ei teadvustata võimalike lahendustena kohalikes omavalitsustes ning nende katsetamine on sageli pärsitud.

Tõsist peavalu valmistab valdavale enamusele omavalitsustest lasteaedade **kaader**. Kuigi peamiseks probleemiks toodi töötajate leidmist, siis paaris omavalitsuses tunti muret ka praeguste kasvatajate pedagoogilise hariduse kvaliteedi ja kaasaegsuse üle:

“Kurb on lihtsalt see, et meie saame [lastehoiu olukorra parandamiseks] kaasa aidata vaid kivi parandamise koha pealt, head tööjõudu on raske saada lasteasutustesse. Vanainimest ei murra ja need, kes on nõukogudeaegse kasvatusena, võivad juurde õppida, kuid ei õpi last uut moodi nägema. Lasteaednike kontingent on ikka 40 ja üle ja veelgi rohkem. Nukker seis, noori ei ole, kaasaegselt haritud noori, kes uutmoodi lapsele läheneks.”

Põhjuseid tööjõu leidmise raskuses nähakse kasvataja töö madalas prestiižis, madalates palkades (võrreldes teiste ametitega) ning (kvalifitseeritud) tööjõu üleüldises vähesuses:

“Töötajate leidmine on täielik surmanumber. Lasteaiakasvatajad ei otsigi erialast tööd vaid leiavad parema palga mujalt. Mulle üks tuttav pankur ütles, et lasteaiakasvataja on kõige parem teller, sest ta oskab inimest ära kuulata. Tihtipeale klient ei teagi, mida ta tahab, aga lastepedagoogi

¹⁰ Lõik ühest intervjuust: ‘ Soov on, et ujula projekt kinnistatakse, see oleks üks samm saamisel tervistendavaks lasteaiaks. Lisaks teeks ka suure spordisaali, fuajee suurema, renoveeriks saali, miniköögi lastele ise kokkamiseks, kunstistuudio käeliseks tegevuseks, 2 riiete kuivatusruumi, koristajale toa ‘, mis viitab laiemale kvaliteedi mõtestamisele ka lasteaedade institutsiooni raames.

haridusega töötaja oskab küsida ja on kannatlik. Majandusnimene ajaks tal ainult terminitega pea segi. Nii nad ära kaovadki '

Seda võib taaskord pidada näiteks instrumentaalsest mõtlemisest ja lahenduste ootamisest otsimise asemel, mis peegeldub põhjuste omistamist välistele majanduslikele teguritele. Kindlasti on selle probleemi taga tegelikud reaalsed juhtumid ning olukorrad, kuid sel moel eemaldutakse lahenduse leidmisest omapoolse initsiatiivi haaramise asemel. Üheks selliseks võimaluseks on koolituste korraldamine lastehoidjatele ja kasvatajatele või nende osaline toetamine (rakendust leidnud üksikutes omavalitsustes), kuid sageli on need luhtunud, sest hariduse omandanud isik on läinud kas teise omavalitsusse või muule erialale tööle. Siit ilmneb asjaolu, et omavalitsused on asetatud üksteise suhtes võistleva konkurentsi olukorda nii kasvatajate palga, töötingimuste kui asukoha osas (nt pealinna suhtes), mis mõjutab negatiivselt just väiksemaid ja Harjumaa äärealadel paiknevaid KOV'e. Kuigi seda võib pidada vaba turumajanduse tingimustes positiivseks nähtuseks, siis eeldaksid valdade ja linnade töötajad riiklikku sekkumist, mis aitaks olukorda ühtlustada ning laiemas plaanis tasakaalu viia (nt koolidele analoogse palgapoliitika kehtestamise). Raha eraldamine ainuüksi lasteaedade rajamisele on äärmiselt lühinägelik lähenemine: *'Kui väljatöötamisel olev lastehoiu süsteem [uue lasteaia rajamine] peaks järjekordade päästjaks saama, kust võtavad nad teenuse osutajad? Umbes nii, et teeme arengukava ja eks siis näib'*. Piiratuks tuleks pidada ka suhtumist nagu rahade suunamine palkadele parandaks kindlasti olukorda, sest sel moel on oht tugevdada omavalitsuste vahelist konkurentsi ning taaskord vaadeldakse lastehoidu ainult lasteaedade kontekstis – rahaliselt ei toetata lastehoiu alternatiive.

Lastehoidja koolitamine on kiirem ning vähem kulukas, kui lasteaiakasvataja-pedagoogi kvalifikatsiooni omandamine või leidmine ning suunatud just praeguses olukorras kõige probleemsemas eavahemikus (1-2 eluaastat, kellele pole sõimerühma kohti) olevate laste olukorra leevendamisele. See aga eeldaks jätkuvat uue süsteemi juurutamist, mis on teistmoodi ressursikulukas ning eeldab suhtumise muutust kõigil lastehoidu kujundavatel tasanditel. Ühel korral on nähtud probleemi ka riigi poolt esitatavates nõuetes kasvatajatele, mis olukorda negatiivselt mõjutavad ning piiravad paindlikemaid lahendusi:

"Konkursid pole ka päästjad, riik on meid sundinud igale kohale kuulutama konkursi. Konkursitingimustes on 3- või 4-aastane staaž, mis ei lase noori [kasvatatöö] juurde. Võiks võtta 2-aastase staažiga kui on arenguvõimeline ja saab ennast koolitada juba töö käigus. Tööintervjuude käigus mõtled selle peale."

Lastehoidu toetavatest teenustest rääkides piirduti enamasti aruteluga transpordiküsimuse ümber, mis on probleemiks pigem hajaasustusega valdades või suuremates piirkondades, kus pole lasteaedu, ning mille lahendusena kasutatakse mõningates kohtades koolibusse. Diskussiooni keskmeks sai sageli vastutus väikeste laste asutusesni jõudmise eest, kui bussis pole täiskasvanud järelvalvet, ning vanemata lasteaeda saabumise ebameeldivus. Samas konkreetseid negatiivseid intsidente ei osanud keegi välja tuua isegi juhul kui kasvataja nendega kaasa ei sõida. Transpordi olulisust lastehoiu kujundamisel illustreerib järgmine tsitaat omavalitsuse töötajalt:

"Lasteaia käivad põhiliselt aleviku lapsed, sest väljastpoolt ei pääse ligi. Kui on kindlustatud pere, siis lapsevanem toob autoga, aga kui seda võimalust ei ole, siis laps lasteaeda ei pääse. Kui laps ei käi lasteaia, siis on pärsitud tema sotsiaalne areng".

Kõige kriitilisemas olukorras on seega lapsevanemad, kes ei oma isiklikku transpordivahendit ning kes jäävad koolibussi trajektooriga eemale (üksikud talud või kaugemad väiksed külad). Kui palju lapsi seetõttu lasteaiast eemale jääb ning kui

paljud vanemad on sunnitud otsustama koduhoiu kasuks, pole üheski omavalitsuses teada. Samas arvatakse, et otseseks takistuseks see kellelegi olla ei saa:

“Koduhoius pole vanem sellepärast, et ta ei saa liikuma, vaid seetõttu, et ta tahab kodus hoida. /.../ Põhiliselt on nii, et peres on ka põhikoolilaps ja siis tuuakse nad koos kohale”.

Enamus muudest toimivatest lastehoiuteenususe vormidest on ärilised **eraalgatatused** ning omavalitsus saab toetada neid kas otseselt läbi rahaliste toetuste ettevõtmise algatamiseks (kasutatakse harva) või kaudselt teenust sisse ostes, hüvitades vanematele mingis ulatuses rahalised kulutused. Viimased muudatused lastehoiu korralduse osas, mis kaasavad ka perepäevahoiu võimaluse ning sätestavad selle toimimise korra Sotsiaalhoolekande seaduses, pole ideetasandil kõikidesse omavalitsustesse levinud, seda käsitletakse endiselt teisejärgulise alternatiivina ning on omakorda praktikas piiratud rangete tervisekaitsemeetmetega, mis eeldavad mahukaid investeeringuid (üldjuhul üksikisikust) ettevõtja poolt, ja leiavad otsest toetust ainult omavalitsuste poolt, kus olukord on kriitiline või ollakse avatud uutele lähenemistele. Pigem nähakse seda eelkõige eraalgatusena, mida omavalitsus võib küll toetada, kuid mida pole omavalitsusel võimalik otseselt esile kutsuda – jääb üle vaid oodata erahuvide tärkamist ning eksplitsiitset väljendamist. Ühes omavalitsuses käidi lisaks välja idee ettevõtjaid ühendavast katusorganisatsioonist, mis aitaks koordineerida vastastikust koostööd ning toetada otseselt koordineerivat ühendust, kes aitab rajada ja hallata lastehoidjate võrgustikku. Mõned näited olukordadest, kus algatus on olemas (sageli lastevanemate endi poolt), aga pole ellu rakendatud:

‘Oleme otsinud perepäevahoiu jaoks inimest ja oleks pakkunud ka ruume, aga pole leidnud selleks kusagilt lahendusi. Oleks vaja just väikestele lastele hoiukohta, aga pole kusagilt leida inimest, kes sooviks koolitust läbida ning tervisekaitse nõudeid järgida. Vald on vahepeal isegi kuulutuse teinud, Tartus käis üks koolitusel ning oleks saanud finantsilisi toetusi, aga kui ta nägi nõudeid, siis otsustas loobuda. Õppeks pole kohalikust vallast sobivat kontingenti leida.’

‘Perepäevahoid on perspektiiv, aga lastehoiu töötajaid ei ole niigi lihtne leida. Seda hirmu otseselt ei ole, et kasvatajad hakkaksid ise PPH'd pidama ning kaoksid lasteaedade ära, sest nõudmised on suured. Me oleme küll pindlikemate lahenduste poolt, sest need on lapsele ja vanematele paremad, aga ei oska kuidagi toetada seda varianti.’

Kasutatakse ka eralasteaedade teenust, mis vähendab omavalitsuse rahalisi investeeringuid ning sellega seotud riski, kuid ei garanteeri teenuse pakkumist pikemas perspektiivis, kui see pole ettevõtjale enam tulus. Samas tähendab see rahalisi lisakulutusi lastevanematele:

‘Aga [eralasteaia koht] on inimestele raske, nad ei suuda selle eest maksta. Kui on eralasteaad, siis on see tunduvalt kallim. Investeeringud tuleb kinni maksta ja ettevõtte peab tulu tootma. Lapsevanemad selle üle kindlasti ei rõõmusta.’

Põhilisteks muudeks eraalgatuse vormideks on mängutoad, beebikoolid ja perepäevahoiu teenus. Siinkohal tuleks siiski rõhutada, et enamasti ei käsitle KOV'id lastehoiuteenust väljaspool lasteaedadeid ning peavad alternatiive eraettevõtluse pärusmaaks, millesse ilma tungiva vajaduseta ei sekkuta. Vajadust peetakse turumehhanismiks, mille väljenduseks saab olla vaid eraettevõtja huvi või mitmete lastevanemate korduvad nõudmised¹¹, mitte aga varjatud vajadusena, mille peale ei oska kumbki eelmainitud osapooltest tulla või seda õigeid kanaleid pidi väljendada.

¹¹ Katke intervjuust samal teemal: “Kui pole [mängutuba] nõudma tulnud, siis pole ka vajadust.”

Omavalitsuste töötajate tavalist suhtumist sõnastatakse järgnevalt: *“Vajadused tekivad elust enesest ja siis me vaatame, kuidas nendega toime tulla”* ja *“Siin pole keegi küsinud [perepäevahoitu järgi], pole järelikult vajadust olnud”*, mis pigem väljendab nõudluse, kui vajaduse tekke ootamist. Sageli eeldatakse, et kui lasteaedades pole järjekordi, siis pole ka vajadust muude lastehoiuteenuste järgi.

K: *“Kas on eraettevõtteid või muid asutusi omavalitsuse piires?”*

V: *“Ei, pole ka vajadust, meil pole vaja kohti. Viimase viie aasta jooksul oli vaid esimesel või teisel aastal olukord, kus /.../ lasteaeda oli vaja kohe kohta saada”*

Toetatakse juba algatatud mängutubasid ja beebikoole just ruumide osas, kas siis andes neid soodsamalt rendile või tasuta kasutuseks. Nende funktsiooni nähakse omavalitsustes (seal, kus algatus on olemas) pigem ajutise lahendusena, mis võib mõnele lapsevanemale meelehead valmistada, mitte primaarse ja vajaliku lapsehoiu toetavate teenustena. Paaris omavalitsuses polnud taolistest võimalustest kordagi kuulnud, kui me nende järgi küsisime, mis näitab taaskord lasteaedade kesket lähenemist.

Isegi juhul, kui eraalgatus on huvi tundnud lastehoiu teenuse pakkumisest, on omavalitsuse võimalused selle toetamiseks piiratud. Ettevõtja peab olema volitatud ning tegevust alustanud enne toetuste saamist, kuid see eeldab suurel hulgal bürokraatia läbimist ning üksikute lastehoidjate jaoks suuri investeeringuid ruumide nõuetele vastavusse viimiseks, mis pole reaalselt mõeldavad. Mitteametlikele hoiuteenustele (mustalt palgatud lapsehoidja) aga vald toetust anda ei saa (ka neis, kus taoline toetus üldse on), mis tähendab arvestatava hoiuteenuseressursi kaotsiminekut. Väidetavalt on ka üldine huvi alternatiivsete lastehoiu teenuste vastu väiksem, sest vanemate kulutused neile on paratamatult suuremad. Siiski on mitmed omavalitsused asunud või hakkavad peatselt rahaliselt toetama vanemaid, kes on viinud oma lapsed lasteaiakohtade puudumisel mõnda eraalgatuslikku lastehoiuasutusse.

Koduhoidu enamasti ei vaadeldagi lastehoiu võimalusena. Selle soodustamiseks puuduvad omavalitsustel vahendid ning võimalike toetuste vajajate määra omavalitsustes pole teada. Pigem aidatakse peresid üldisemate toetuste kaudu (lastetoetus) kui kitsamate sihtotstarbeliste rahaliste vahenditega. Kahe varasema uuringu järgi moodustab koduhoid kõigist kasutatavatest lastehoiu vormidest 79% 1-2 ja 37% 2-3 aasta vanuste laste puhul (Kraavi, 2006: 20) ning 0,5-3 aastaste laste puhul on see põhiliseks hoiuvormiks 70% juhtudest (Unt ja Krusell: 24). Kuna igapäevatöös on omavalitsuste sihid suunatud enamasti lasteaiakohtade rajamisele ning lahendused takerduvad institutsionaalsesse raamistikku (vähestes lasteaedades on sõimerühmad, mis võtavad vastu alates 2. eluaastast), siis ei pöörata koduhoiule suuremat tähelepanu. Samas teatakse isikliku tasandi kogemusest ja oma tutvusringkonnast mitmeid juhtumeid vanemate omavahelisest koostööst, sugulaste-tuttavate juures hoidmisest või nn “mustalt” lastehoidja palkamisest. Neid käsitletakse üksikjuhtudena, mis ei puuduta laiemalt lastehoiutemaatikat omavalitsuste tegevuse juures:

‘Tean, et kahe-kolme lapse hoidmisega tegelevad mõned inimesed, kes pole ametlikult registreerinud ega paberit omandanud. Otseselt kuulutusi lehes pole väljas näinud /.../ Sellised ajutised lahendused on lastevanemate isiklikuks lahendamiseks.’

‘Vanavanemate tugevate peredes lapsi, kes käivad ainult kooli ettevalmistusklassis ning lastevanemad hoiavad neid lasteaiast väljas. [mis selle põhjusteks on?] Kui vanavanemaid ei ole, siis võõra vanainimese juurde hoida ei taheta jätta. Ikka soovitakse nooremaid hoidjaid. Kui pole

varianti, et ta peab lihtsalt tööle minema, siis ... nagu ikka elus, et otsime varianti tuttava-tuttava kaudu". Uutes elamupiirkondades noored emad on koondunud. Kui lasteaiakoht oleks olemas, siis nad muidugi tooksid siia.'

Uuselamupiirkondades, mille kerkimine Tallinna lähipiirkonnas on valdavalt lasteaedade järjekorra põhjuseks, kolivad valdavas enamuses noored pered ning sageli pole uues kohas vanavanemaid või üldse tuttavaid koheselt käepärast võtta. Samale probleemile on viidatud ka Kraavi uuringus (2006: 19) läbi lapsevanemate intervjuude. Sotsiaalse toetusvõrgustiku puudumine süvendab valglinnastuvate valdade probleeme:

'Kodanikealgatus ei tundunud olevat aktiivne ega paku oma ideid – vanematel pole aega. Algatus oli – tuleme istume kokku ja uurime, kas saaksime mängumaa teha, aga pärast ei tulnud sellest midagi välja. Igaüks istus ikka oma nurgas ja ajas oma rida. Ruumid olid olemas, inimesi püüti kokku ajada, aga takistuseks sai transport. Rahadest rääkimiseni ei jõutud. Kindlasti oleks vald leidnud vahendeid ettevõtmise toetamiseks.'

Taolisi kodanikealgatusi nähakse taaskord väljaspool omavalitsuse tegevussfääri ning oodatakse nõudluse kasvamist, millele järgneb pakkumise (iseeneslik) tekkimine ja regulatsioon läbi eraettevõtete või kodanike aktiivsuse/huvi tärkamise. Laiemas plaanis on küll mitmetes omavalitsustes eraldatud projektirahad kultuuri- ja kogukonnaalgatuste teostamiseks, mida võiks kasutada ka lastehoiu korraldamisel, kuid praktikas pole see otseselt aset leidnud. Kuigi on parandatud mänguväljakuid, siis lastehoiu organiseerimise ressursina seda ei nähta nagu ka lapsevanemaid üldisemas plaanis. Enamasti on nad osa probleemist mitte aga lahendusest.

Lastehoiu mõtestamine omavalitsustes. Kuigi lastehoiuga seotud probleemidest ja praktilistest rakendustest kõneldi omavalitsustes instrumentaalsetes terminites, peetakse lasteaedade eesmärgiks ühelt poolt kodulähedase keskkonna pakkumist olukorras, kus vanemad on sunnitud otsima hoiukohta töö- ja pereelu ühildamise sujumiseks¹². Paaril korral avaldati isegi arvamust, et võimalikest praegustest hoiuvormidest on lasteaed kõige kaugemal kodulähedase keskkonna pakkumisest, kuid on siiski seadusandluse ja riiklike õppekavade poolt määratletuna sageli ainuõige lahendus ning kokkuvõttes ei jää omavalitsustel muud üle, kui püüda neid parandada olemasolevate piirangute ja ressurside raamistikus. Olukorra probleemset annab edasi järgnev intervjuukatke, kus omavalitsuse töötaja arutleb võimaluste üle viia läbi sisulisi muutusi lasteaia kvaliteedi parandamiseks:

"Tegelikult on nii, et kui mina [sotsiaalnõunik], kes ma vastutan, saan lasteaia ja volikoguga selgeks tehtud, et raha on vaja, siis kedagi ei huvitagi midagi rohkemat. Minul peavad vaid prioriteedid olema ja selgitan neid mõlemale poolele. Sageli isegi ei pea selgitama. Lasteaed on rahul, et saab oma remondid ja palgakõrgendused, samas sisuliselt ... kuskil piiripeale saad asjad, prioriteedid paika ... aga siis tekib see uus asi, nüüd on teil palgatõusud, nüüd on teil saanud majad korda – mul on mulje, et altpoolt oodatakse, et aina tehke ja tehke, ega meil pole hoobasid, et nõuda paremat, kvaliteetsemat hoidu, me peame kõike võimaldama, kui pole tegelikku hooba, et panna juhataja otsima head personali, lapsi kuulama, mitte vanas kinni olema."

Kohalikus omavalitsuses tehtavates otsustes on majanduslikul rentaablusel ning ettekirjutuste järgimisel äärmiselt oluline roll stabiilsuse ja ühtse mõistmise tagamisel nii suhtluses teiste ametkondade kui kodanikega, kuid ainult sellest perspektiivist lähtudes jäävad varju sisulised arutelud lapsevanemate ja laste vajaduste üle, mida

¹² Katke intervjuust: "Kõige parem koht lapse jaoks on kodu, aga igasugused laenud sunnivad vanemaid juba päris varakult tööle."

käsitletakse sageli iseenesestmõistetavatena ning sellest tulenevalt üpris jäigalt ja kinniselt. Siiski ei tähenda see, et omavalitsuse töötajad oleksid taolises olukorras süüdi ning ei mõtesta oma tegutsemist piisavalt, vaid probleemid tulenevad töötamisest kindlas diskursiivses ja praktilises raamistikus. Kuigi omavalitsuse prioriteediks oleks kodulähedane atmosfäär, siis võivad nad üritada seda saavutada nende käsutuses olevate tehniliste ja bürokraatlike hoobadega lasteaedade juures, kuid ei saa tugineda alternatiivide rajamisele. Kodulähedasemaks võib pidada näiteks perepäevahoidu, mängutubasid või kodushoiu soodustamist, milleks omavalitsusel puuduvad otsesed vahendid. Teiseks probleemiks on "kodulähedase" mõtestamine praktilistesse väljunditesse¹³ – milliseid reaalseid muutusi selleks tuleks läbi viia. Sageli jäävad tegelikeks võimalusteks ainult rühmas olevate laste arvu vähendamine või uute mänguasjade soetamine. Seega on tegemist kontseptsiooniga lastehoiu kujundamisest, mis on küll positiivse suundumusega, kuid mille ellu viimiseks puuduvad konkreetsemad ühtsed ideed väljundite osas ning vahendid nende realiseerimiseks.

Siinkohal aga lahkneb mõneti arusaam lastehoiu töö- ja pereelu ühildamise funktsioonist, millel on eelmisest eesmärgist mõneti erinevad nõuded ja lahendused, mis jagunevad kahte leeri. Esiteks võib seda pidada üleüldiseks lastehoiu nõudluse tekkepõhjuseks ning selle tulemusena põhiliseks lasteaedade rajamist õigustavaks lähenemiseks, kuna vastab oma vormilt kõige otsesemalt esitatut nõuetele ja ideaalile anda lapsevanemale terveks päevaks vabadus tööl käia. Samas aga ei võimalda praegused regulatsioonid peale sõimerühmade, mida kahjuks leidub vähestes lasteaedades, leida lahendusi 1,5-3-aastaste laste hoiuks, mille tagamise kohustus omavalitsustele on seadusega kehtestatud. Kahe ideaali konfliktisusest:

"Kui riik on määranud emapalga, et vanem oleks kodus 1,8 kuud, siis peab lapsevanem kodus olema. Praegu tahetakse laps käest ära anda ja kiiresti tööle minna. Oma lapse nimel võiks ju veidi pingutada. Me võime ju lapse panna hoiuruumi, aga ega ükski kasvataja ei suuda asendada lapsevanemat. Kui riik võtaks sellise suhtumise, et see vanem, kellel on alla 3-aastane laps, see tööd ei saa, siis oleks lahendatud see olukord. Lapsed oleksid tugevamad, tervemad, rõõmsamad. /.../ Kiiresti, kiiresti lapsest lahti saada ei ole eesmärk. Küsimus ei ole töös, vaid selles, et nad ei taha kodus istuda. Nad soovivad seltskonnas käia."

Kindlasti ei ole nii radikaalsed lapsevanema vabadust piiravad meetmed reaalselt mõeldavad. Eelpool sõnastatud lastehoiu eesmärgistamise viis tugineb eeldusele, et on olemas suundumus kahe toitjaga perekonnamudeli eelistamiseks Eesti ühiskonnas, mille sisemisest loogikast – üha enam vanemaid soovib varakult naasta tööturule – tuleneb otseselt nõudlus uute lasteaedade ja kohtade järgi võimalikult lähedal elukohale (Unt ja Krusell, 2004). Omavalitsuse töötajatega läbi viidud intervjuudes rõhutati lapsevanemate vajadustest rääkides soovi naaseda tööle, aga ka murest lasteaedade kvaliteedi pärast¹⁴ ning mõnel pool ka transpordist ja majanduslikest võimalustest pakutava teenuseni jõuda. Taaskord võivad kinnistunud arusaamade ning liigsete üldistuse tõttu jääda varju teised faktorid, mis kujundavad reaalselt vajadust ning lapsevanemate endi ideaale. Paaril korral tõsteti esile üksikvanemaid, kui kõige haavatavamad sotsiaalsed grupid, kes sõltuvad otseselt lastehoiu teenusest:

¹³ Väljavõte intervjuust:

K: Milline on kõige olulisem lastehoiu teenuse kvaliteet?

V: Võimalikult kodulähedane keskkond selleks ajaks, kui laps kodus pole.

K: Mis moodustab kodu? Teenuse kujundamisel oleks seda oluline teada.

V: Kui te ei tea, mis asi on kodu, siis olete vale koha peal – kodu on kodu. Seda ei seletata ära.

¹⁴ 'Hoolekogus tuleb ilmsiks see, et nad [lapsevanemad] sooviksid võimalikult väikest arvu lapsi rühmas ning et oleksid ühtlased vanused lastel ühes rühmas. Nad arvavad, et nende laps taandareneb kui ta nooremaga kokku panna.'

'Surve lasteaiakohtadele hakkab tulema 1,5 – 2 aasta juures, mitte varem. Praegu saavad lasteaeda nad alles 3ndast eluaastast, aga peaksid saama alates 2-aastaselt. Seda peaks riigi poolt reguleerima. Põhjus paljudele on hoidu siiski vaja ka enne teist aastat vaja – üksikemad peavad tööle minema. /.../ Vallapoolne 2000 krooni pole mingi variant nende jaoks; reaalselt teenust on vaja. Emapalk on see, mis töölemineku alguses ära hoiab, aga mis siis saab?'

Vaadeldes lastehoidu kitsamalt lasteaedade tähenduses, toodi nende kolmanda olulise funktsioonina esile lapse sotsiaalse arengu toetamine ning eelkooli hariduse andmine, mis väljendab kõige otsesemalt lasteaedade primaarsust teiste hoiuvormide ees. Hariduse eesmärk on sätestatud riiklikult tasandil sooviga ühtlustada sujuvat üleminekut koolikeskkonda. Sageli toodi välja ka vanemate poolset huvi lastele pakutava haridusliku programmi ning arengu osas. Ühes omavalitsuses rõhutati ka asutuste ühiskondlikku funktsiooni laste kasvatamisel valla kodanikeks, kel on tugevad sidemed oma kodukandiga.

Riskiperekonnad. Kõikidele erivajadustega lastele on hetkel leitud kohad kas Tallinna spetsiaalsetes lasteaedades või siis Keila SOS Lastekülas. Ühtegi probleemset juhtumit, kus olukord ei oleks koheselt või mõne aja pärast lahendust, omavalitsuste töötajate poolt leidnud välja ei toodud. Peeti aktsepteeritavaks ajutiseks variandiks ka erivajadusega lapse käimist tavalasteaias kuni lõpliku lahenduse leidmiseni. Eeldusel, et talle seal piisavalt tähelepanu pööratakse ning teda teiste laste poolt aktsepteeritakse, võib see omavalitsuste töötajate sõnul aidata kaasa erivajadusega lapse sotsiaalsele arengule.

Üksikvanemaid ei vaadelda omavalitsustes küll eraldi riskirühmana, kuid juhul kui nad peaksid pöörduma omavalitsuse poole abi saamiseks, tegeletakse nendega individuaalselt ning püütakse nende probleemidele lahendus leida. Enamasti on küsimuseks lasteaiakoha saamine, mis mõnedel juhtudel on lahendatud eelisjärjekorras koha andmisega. Laiemat käsitlust üksikvanemate probleemidest siiski ei ole ning valdavaks on suhtumine, et kui muredega ei pöörduta omavalitsuse poole, siis saadakse hakkama. Omaette toetust üksikvanematele pole eraldanud ükski omavalitsus (Jakobson, 2007) ning see ei leidnud eraldi mainimist tõsise toimetulekuprobleemi allikana ega lastehoiuteenust olukorda leevendava lahendusena. Kuna üksikvanemaid peetakse majanduslikult ja sotsiaalselt kõige haavatavamaks grupiks pere- ja tööelu ühildamisel (Heinla ja Derman, 2003), võib siin olla tegemist varjatud probleemiga, mille vajadustest omavalitsused pole erinevatel põhjustel teadlikuks saanud.

Pakkusime välja ka teistest kontekstidest pärit **alternatiivse lastehoiu korraldamiseks** omavalitsustes ning küsisime arvamusi nende eeliste ja rakendamise võimaluste kohta. Põhiliselt tulid kõne alla Norras rakenduses olev *cash-for-care* süsteem (Kraavi, 2006: 8), erinevad kodanikealgatuste vormid ning muud lahendused, mis on olnud arutusel volikogus või mõnel muul tasandil omavalitsuses käsitlust leidnud. Enamus neist on jäänud siiski esialgu ideetasandile või on realiseerimine jäänud algfaasis pooleli. *Cash-for-care* süsteem on tõsisemat arutelu leidnud Keila linnas ja Vasalemma vallas, kuid pole kummaski otsest rakendust leidnud. Selle eesmärkideks on tõsta koduhoiu osakaalu kuni 3-aastaste laste osas, avada turgu alternatiivsetele pakkumistele, suurendada lapsevanemate valikuvõimalust ning –vabadust ja ühtlustada teenuse kvaliteeti ning kättesaadavust vähendades majanduslikke eeliseid mõnede hoiuvormide suhtes. Lähenedes tuumaks on fikseeritud rahaliste toetuste jagamine omavalitsuse poolt kõikidele vastavas vanusevahemikus (nt 1-3 eluaastat) olevate laste vanematele, kes omakorda saaksid selle raha eest osta lastehoiu teenust neile sobivatel tingimustel või hoida last kodus. Toetuse suurus oleks omavalitsuse otsustada ning samuti selle maksmise periood, mis muudab lahenduse paindlikuks ja võimaldab kaasas käia ühiskondlike muutuste ja nõudlusega. Samas eeldab see

olemasolevat lastehoiuteenuse pakkujate (perepäevahoidjate ja kutseliste lastehoidjate) võrgustikku, valdade vaheliste registreerimispiirangute kaotamist hoiule saamise alusena antud vanusevahemikus (võimaldab liikuvust valdade vahel), seadusandluslikke aluseid *cash-for-care* süsteemi ellu viimiseks ning tugevat kontrollmehhanismi rahade jaotamisel ja nende kasutuse sihtotstarbekuse tagamisel. Põhiliste probleemiallikatena nähti toetuse pakkumist reaalse teenuse asemel, saadud toetuserahade väärkasutust, teenusepakkujate võrgustiku puudumist hetkel, ohtu praegusele lasteaedade süsteemile:

'Mõte on ju iseenesest väga üllas – lasteaiaid lähevad omavalitsusele ikka väga palju maksma. Üks koht võib maksma minna 100 000 krooni aastas. Aga samas hoiavad need asutused kohaliku omavalitsuse sidusust ja identiteeti ning on selle jaoks vajalikud. /.../ Kui selle raha saaks laiali jagada – kõik mis me kulutame lasteaedade peale – siis see raha ei jõua lapseni. Kui laps on vähemalt lasteaia, siis ta saab korra päevas vähemalt sooja toitu. Meie vald iseenesest toetab lastehoiuteenust, kuid ainult ametlikele lastehoidjatele – vald maksab selle otse kätte.'

Siinkohal tuleks mainida ära, et lasteaiaid jäävad *cash-for-care* süsteemi raames edaspidigi pakkuma teenust 4-7 aastastele, olles koolieelse hariduse omandamisel asendamatud. Praegune lastehoiuteenuse toetus, mis lubab lapsevanemal saada hüvitust juhul, kui laps ei saanud kohta munitsipaallasteaias ning leidis kvalifitseeritud teenusepakkuja mujalt, on kehtestatud vähem kui kolmandikus Harjumaa valdades. Selle põhiliseks probleemiks on asjaolu, et raha saab maksta välja ainult ametlikele teenusepakkujatele, keda on hetkel maakonnas vähe ning alles pärast teenuse osutamist. *Cash-for-care* süsteemi puhul saab lapsevanem otsida talle sobiva ning meelepärase lapsehoidja, kes ei pea tingimata pabereid omama.

Kodanikealgatuste all peame silmas lapsevanemate endi poolt organiseeritud ametlikke või mitte-ametlikke hoiuvõimalusi. Ühe sellise näitena võib tuua *Granny-for-a-rent* süsteemi Berliinis (Landry, 2000: 15). Kuna piirkonnas oli lastehoiuga teenuse pakkujate leidmisega probleeme, siis aktiivsemad lapsevanemad organiseerusid ning otsisid välja samas piirkonnas elavad vanemaid inimesi. Minimaalse hoiutasu eest said lapsed hoitud ning sotsiaalsetest võrgustikest eemale jäänud vanemad inimesed leidsid endale tegutsemisväljundi.

'Kui siin lasteaed suleti, siis külaselts püüdis algatada alternatiivi pakkumist, aga tol hetkel polnud perepäevahoid veel seadusandluses ning lapsevanemad on lasteaedades kinni. Kuna seal praegu väga tugevat probleemi pole, siis on see soiku jäänud. Eks ikka naabrinaine hoiab naabrinaise last. Pärast pole huvi olnud selle vastu.'

Omavalitsused peavad inimesi liiga passiivseteks ning probleemi väheoluliseks selliste lahendusteni aktiivsema kaalutluse alla võtmiseks. Kõik kinnitavad, et kindlasti toimub selline hoiusüsteem omaalgatuslikult nagunii, aga suuremaid mastaape pole omandanud ning soovi organiseerumise järgi pole kuigi sageli elanike poolt avaldatud. Kodanikealgatustes ei nähta reaalselt lahendust kehtivas legislatiivses ja praktilises raamistikus, mis soosib lasteaedade arendamist, ega hetkel veel kasutamata ressursi lastehoiu teenuse probleemide lahendamiseks. Vastuargumentidena tuuakse kodanike vähest aktiivsust, madalat organiseerumisvõimet ning nõudluse puudumist. Üksikutel juhtudel, kui omavalitsus on toetanud lapsevanemate algatusi (nt. ruumide andmine mängutoa korraldamiseks), oodatakse siiski esimesi samme kodanike poolt.

Kõige suurema takistusena nähakse kehtivat seadusraamistikku, mis pidurdab katsetamist uute (mujal kasutuses olevate) vormidega ning näeb lahendust ainult kindlat tüüpi lasteaedade rajamise toetamises:

'Soomes on suured lasteaiad, kus nad käivad, ja siis on pisikesed lasteaiad. Nad käivad kõik koos kasvatajaga süüa ostmas, kartuleid koorivad koos, valmistavad toitu koos jne. Sellega moodustatakse mingi perekonna mudel, aga meil kasvataja annab hirmu-armu, söödad. Meil selline lahendus pole mõeldav – kuidas saab last köögile ligi lasta [viidates tervisekaitse nõuetele ning üldisele arusaamale lasteaedadest].'

Kommunikatsioon

Erinevate arusaamiste vahendamine vajadustasandite vahel on Harjumaa lastehoiu süsteemi vaadeldes kohati lüklilik ning ebatõus – vähene koordineerimine osapoolte vahel, ühiste arusaamade puudumine või nende ebatäielikkus, pigem vähene koostöö omavalitsuste vahel (kohati isegi konkureerimine), maakonna tasandi reaalse funktsiooni puudumine jne. Järgnevalt käsitleme osapoolte vahelisi seoseid omavalitsuse tasandi pilgu läbi.

Riigi tasandilt oodatakse kõige enam otseseid rahalisi toetusi omavalitsustele määratud kohustustega toimetulekuks. Kõige sagedamini toodi välja lasteaiakasvatavate palkade küsimus ning erinevat maksusüsteemi kooliõpetajatele ja lasteaiakasvatavatel – nimelt peavad viimastele omavalitsused tasud maksma oma rahalistest vahenditest. Need võimalused on aga äärmiselt erinevad ning põhjustavad tööjõu äravoolu väiksema maksuvõimega valdadest¹⁵. Mitmel korral avaldati arvamust, et riikliku tasandi nõudmised ning määrused ei tulene vanemate tegelikest vajadustest või kohaliku omavalitsuse võimalustest. Samas jõuavad ettepanekud ministeeriumitesse läbi maakonnavalitsuse ning enamasti ei vii need reaalsete muutusteni – kontseptuaaliseeringu ning rakendusmõju tasandite vahel tunnetatakse sügavat lõhet, mida olukorra parandamise nimel ei ole kerge ületada. Ühe konkreetse näitena võib tuua Rae valla, kus kohalik omavalitsus oli planeerinud lasteaia kuid ei saanud riigilt maad selle rajamiseks. Omavalitsuse töötajate seisukohast peaks siinkohal kindlasti olema riiklikud prioriteedid sotsiaalse infrastruktuuri rajamise kasuks seatud. Samas on maakonna ja riigi perspektiiviks see, et Rae vald on oma maad arengutegevuseks maha müünud ning oma kannatab praegu oma enda lühinägelikkuse käes.

Enamus omavalitsuse töötajatest ei näe **maavalitsuse tasandil** olulist rolli lastehoiu süsteemi kujundamisel väljaspool isiklike nõuandeid mõnede töötajatega. Leidus suisa negatiivseid hinnanguid:

"Ma ei tea üldse mis asi see maakond on. Kui nõu on vaja, siis räägime Eevi Roosiga. Lobitööd ei ole mõtet teha, sest maakonnast raha ei saa. Investeeringu toetus või täiendkoolituse toetus – midagigi võiks olla"

Ei osata nimetada konkreetseid funktsioone, mida maakond täidab lastehoiu olukorra kujundamisel. Ideaalis võiks maavalitsus koordineerida omavalitsuste tööd, viia läbi arutelusid ning koosolekuid, mis aitaksid tutvuda teiste omavalitsuste probleemidega, tutvuda seadusmuudatuste ja uuringutulemustega ning leida ühiseid lahendusi. Kuigi on olemas haridustöötajate infolist, siis lastehoiuga tegelevad väga mitmete erinevate valdkondade ametnikud ja seetõttu puudub ühine infoallikas. Kontaktide olemasolu ning informatsiooni vahetuse juures ei ole jõutud reaalsete rakendusteni projektide või muud laadi praktilise sünergia näol. Mõneti suhtutakse maakondlikesse uuringutesse umbusuga. Ühe omavalitsuse arvamisel ei kohandu üldised visioonid sageli reaalsete paikkondlike vajaduste ning ressurssidega ja lõppkokkuvõttes *"teeb iga vald ikka nii nagu paremaks peab"*.

¹⁵ Väljavõtte intervjuust: *'Riigi poolt oleks väga suur abi, kui lasteaedade palku toetaks samamoodi nagu kooliõpetajate omi. Kohustus on asetatud omavalitsustele leida hoiukoht juba 1 aastastele lastele, aga selle täitmiseks pole mingit abi.'*

Põhiliseks **suhtluskanaliks lapsevanematega** on lasteaedade hoolekogud (neist võtab osa ka omavalitsuse esindaja) ning konkreetsete probleemidega omavalitsuse poole pöördumised, mis leiavad aset üpris harva ning üldjuhul teravamate küsimuste puhul. Kuigi hoolekogude tegutsemist peetakse viljakaks ning heaks ühendusliiniks lapsevanematega, kaasatakse aruteludesse ainult need vanemad, kelle on juba koht olemas ning tegeletakse valdavalt lasteaedade olmeprobleemidega. Seetõttu võivad varju jääda koduhoius olevate laste vanemate vajadused ning neid ei teadvustata omavalitsustes, kuna olemasolev suhtlustasand tundub piisav. Põhilisteks lapsevanemate soovideks, mis hoolekogudes ilmnevad, on vähendada laste arvu rühmades, parandada hoonete füüsilist olukorda ning annavad võimaluse saada tagasisidet lapse arengu kohta. Üksikute vanemate pöördumisel omavalitsuse töötajate poole on põhiliseks mureks lasteaiakoha leidmine. Üksikutes omavalitsustes on aset leidnud lastevanemate kogunemised avalikele üritustele, kus arutatakse lapsehoiuga seotud probleeme, kuid konkreetseid lahendusi või ettepanekuid pole omavalitusteni neist jõudnud. Informatsiooni leviku osas viidatakse enamasti kodulehekülgedele, kus kõik vajalik on olemas ning loodetakse lapsevanemate aktiivsusele. Ka sellel suhtlustasandil võib täheldada omavalitsuse passiivsust püüdlusel jõuda informatsiooniga lastevanemateni või saada neilt arvamusi. Eeldatakse, et nõudluse tekkides hakatakse aktiivsemalt huvi tundma ning selle hetkeni pole omavalitsusel vajadust sekkuda.

'Oleme jaotanud mitmel aastal infomaterjale, mida Rahvastikuministri büroo välja annab, ja tutvustatud teemat ajalehes, kuid keegi pole ise huvi tundnud ei [lapsehoidja koolituse] kursuste ega hoiuvõimaluste kohta. Lasteaedade hoolekogud toimivad küll väga hästi kuid neist väljapool aktiivsust pole näha. Iga päev nõutakse lapsele kohta ja ähvardatakse laps ametniku kabinetti jätta.'

Viimasena küsisime teadusuuringute kohta – kui palju omavalitsus neist teab ja milliseid oma töös kasutab, kas nad on ise mõned läbi viinud või tundnud nende järgi vajadust. Valdavalt ei tunne kohalikud omavalitsused vajadusi suunavate uuringute järgi ning peavad piisavaks nende endi poolt elanike seas läbi viidavaid heaolu küsitlusi. Paaril korral suhtuti uuringutesse isegi negatiivselt, sest need ei peegelda omavalitsuse reaalseid vajadusi, hoiakuid või plaane ning lõpptulemusena toimitakse ikkagi oma äranägemise järgi. Samas ei olnud kuulnud lastehoidu puudutavate uuringute kohta, kuigi konkreetsete tööde mainimise korral tunti nende vastu huvi.

3.2 Lapsevanemate vaated lastehoiule

Süvaintervjuude eesmärgiks oli saada iga konkreetse vastaja isiklik kogemus lastehoiu süsteemiga vastavalt nende valikutele ja võimalustele; vaadelda kriteeriume, mida seatakse ühele lastehoiuga tegelevale asutusele; ning mida neilt oodatakse. Lisaks küsida ka ideaalse lahenduse kohta. Oluline on siinkohal välja tuua, et tegemist polnud etteantud kategooriate esitamisega ehk respondendi valikolukorda asetamisega, vaid vaba vestlusega, mille käigus ilmnis lastehoiu lahenduste kujunemine indiviidi tasandil.

Intervjuu ülesehitus jaotus taustinformatsiooni (elukoha valik, transpordivõimalused, igapäevased liikumised, majanduslik olukord jne) ülevaateks, lastehoiu vajaduse ning eelistuste kirjeldamiseks ja reaalsete võimaluste kujunemise selgitamiseks (vt Lisa 2). Suurimaks lüngaks võib pidada koduhoius olevate, vene keelt kõnelevate ning autot mitte omavate lapsevanemate puudumist intervjueeritavate hulgast. Samas olles lähtunud lumepalli meetodist, ei hakanud me neid spetsiifiliselt otsima. Eesmärgiks ei olnud niivõrd ranges mõttes esindusliku valimi moodustamine üldiste tendentside visandamiseks või selle alusel eelistuste asetamine lahenduste pakkumise aluseks, vaid võimalikult laiahaardelise ülevaate saamine inimeste igapäevaste toimetuste,

valikute ja suhtumiste seostest lastehoiu temaatikaga. Pigem püüame näha mitmekesisust ning seejärel teha soovitusi mitmekesisusega arvestamiseks, kui tuua välja konkreetseid keskmisi, mis varjavad indiviidide eelistuste kujunemist ning allutavad nad enamuse tahtele. Kuigi enamuse seostest on liigitatav iseenesest mõistetavatena (nn “*common sense*”), siis nende väljatoomine näitab siiski selgelt sisemiselt teistsugust loogikat kui näiteks kohalik omavalitsus seda silmas peab. Täielik loetelu intervjueeritavatest ning nende olulisematest taustandmetest on ära toodud Lisas 3.

Lastehoiu peale mõtlemine saab kas otseselt või kaudselt alguse juba **elukoha valikuga** – kas siis tehes valiku suisa hoiuvõimaluste järgi orienteerudes või pidades üldiselt maakeskonda lapse kasvatamiseks sobivamaks muude asjaolude hulgas:

“Tallinnasse kolimise võimalust ei kaalunud. Ikka maal elada ja linnas töötada. Kui on oma transport, siis on linna ainult pool tundi. Marsaga poole kaheksas linna tööle ei jõua, aga päris paljud kohalikud kasutavad seda võimalust /.../ Lapsega on siin tunduvalt rahulikum, kui ta õue läheb.” (N, 39)

“See oli kõige soodsam. Ja tahtsime kindlasti Harjumaale Kloogaranna poole. Mere ääres, loodus, lapseõlvest head mälestused. Ja vaatasin, et Lohusallu ehitati uus lasteaed ja kool.” (N, 27)

‘Just lapse pärast saigi siia [Harku vald] suvilate vahele kolitud. Linnakeskkond pole lapse arengu jaoks sobiv paik. Pole kusagil mängidagi. Tahaks talle mingil hetkel rattasõitu õpetada, aga kus sa seal Tartu mnt [eelmine elukoht] kitsal jalakäijate teel autotossu sees seda teed? Nüüd veame teda küll Piritale vanaema juurde hoiule, kui mõnikord vaja on, ja ega ta väga mugav ei ole, aga suuremas plaanis lapsele parem.’ (M, 28)

Ühelt poolt näitab see, et lastehoiu teenust peetakse oluliseks osaks (töötava inimese) elukvaliteedist ning eriti nooremate peredel puhul, kel on rohkem valikuvõimalusi, joondutakse selle kui suurema või väiksema prioriteetsusega kriteeriumi suhtes. Samas ollakse teadlikud ka reaalsest olukorrast, kus lasteaia lähedus ei ole veel mingi garantii koha saamiseks¹⁶ ning hoolimata ühtsest üldisest soovist “maale kolida”, valitakse konkreetne elukoht siiski paljude muude kriteeriumite koosmõjus. Põhilised olid hind, kaugus Tallinnast ja mingil moel süllelangenud juhused (nt maja pärimine, konkreetne soodne pakkumine).

Suuremate puudustena maakohas elamisel toodi mõningates intervjuudes välja kehv olmeteeneindus, aga samas lisati, et kuna on nagunii sage või suisa igapäevane kontakt Tallinnaga, siis kerkib küsimus üles ainult aegajalt. Mõnel pool polnud arstiabi piisavalt lihtsalt kättesaadav või oli see piiratud ainult paari päevaga nädalas. Üht äärmuslikku juhtumit esindas Saue linna elanik, kes tundis end elukoha valikul sundolukorda asetatuna just lastehoiu ülekuumenenud olukorra tõttu kogu Harjumaal:

‘Kolisime Saue linna 2000. aastal kui abikaasa päris maja, oleme seda tasapisi renoveerinud. Nüüd hakkasime uue maja järgi vaatama, kuid lasteaia tõttu oleme sunnismaised. Peres on 2 last. Enam ei saa Sauelt ära kolida, ei saa isegi Saue valda koldida, sest sealne lasteaed võtab vaid oma lapsi vastu. Ka Saue kool võtab vaid oma linna lapsi nii et järgmised 16 aastat oleme sinna elama mõistetud. Ainus võimalus kolida on sel hetkel kui lapsed lasteaia lõpetavad, kuid kuna üks on teisest 2 aastat maas, on veel raskem. Kui suurem ka lasteaia lõpetab ja pere ära kolib, visatakse väiksem lasteaiaast välja. Sest kohtade probleem on nii suur.’ (N, 26)

¹⁶ Katke intervjuust: “Sotsiaalse väljahitamis peaks nad paremini kontrollima ja arendajalt välja nõudma. Saue valda vist tehti uus lasteaed, mis täitus vist poole tunniga.”

Olukorras, kus peale pikka ootamist on mõlemale lapsele koht leitud, ei näe vastaja enam võimalust vabalt kolida, kuna uues kohas tuleks hakata taas lasteaiakohta otsima ning lootus seda kiiresti saada on väga väike.

Transpordiküsimused on sageli üheks olulisemaks lastehoiu konkreetsete vormide vahel otsustamise kaalukeeleks ning seda eriti juhul, kui kohapeal ei ole teenust võimalik saada. Kuna mitmes omavalitsuses pole hoiukohti sõimeealistele lastele ja ka alternatiive mitte, vanemad aga sooviks juba tööle asuda on mitmed vastajad ajutiselt teinud pikki käike mujalt leitud hoidjate juurde:

“Minu liikumistee on hommikul Keilasse ja tagasi, õhtul Keilasse ja tagasi. 2 otsa edasi-tagasi on 105km. Vahest olen kasutanud ka koolibussi. Sõit puhtalt selleks, et laps hoidu viia.” (N, 30)

“Minul oli kuulutuse peale leitud tasuline lapsehoidja – vedasime Õismäele iga päev. Sauelt polnud kedagi võtta, kuulutusele ei reageerinud keegi. Õismäe hoidja pole litsentseeritud, sellist on veel raskem leida. Linn toetust ei maksnud /.../ Oligi nii, et üks lastest läks Sauele lasteaeda, teine Õismäele, iga päev selline ring, kulus ikka 1,5 tundi hommikul kui õhtul. Ise töötame mehega mõlemad Kalmistu teel [Männikul]. Enamasti olen ise lastel järgi käinud, sest lõpetan tööl varem. Kuigi töötame samas kohas on meie liikumisrajad siiski erinevad ja sõidame kahe eraldi autoga, muidu pole mõeldav. Kui teeks lasteaiatiiru mõlemad iga päev ühe autoga, oleks liiga suur ajakulu.” (N, 26)

Kõikidel vastajatel oli olemas peres kas üks või kaks autot. Põhjusena toodi välja ühistranspordi sobimatud ajad tööle jõudmise ja lapse lasteaeda viimise aegade ühildamisel, ebaregulaarsus ühendusel ning mõnel korral (marsruuttskade) kõrge hind, mis teeb pea sama välja kui oma autoga minna. Ilma isikliku sõiduvahendita peetakse elu maal (linna lähistel) võimatuks:

“Kuna ma elan täitsa keset metsa, siis minu kõige põhilisem probleem on see, et seal ei ole teid ega ühistransporti. Lähedal vähemalt mitte. Ehk siis mul peab raudselt olema auto. Sõita on kauge, sõitmise peale kulub kusagil 50 min. /.../ Autoga tuleb väikeste lastega käia vähemalt. Muidu saab jalgrattaga ka rongi peale või lihtsalt bussi peale, et ise tööle minna, aga kui sul on väiksed lapsed, siis autoga tuleb minna vähemalt bussipeatusesse. [Kui kaugel see on?] neli kilomeetrit ja rongipeatuseni on kümme kilomeetrit.” (N, 27)

Isegi isikliku auto omamisel esineb sageli teistlaadi logistilisi probleeme (nt lapsed ei taha nii vara ärgata, töö lõppemise aeg ei sobi kokku lasteaia sulgemisega), mis saavad määravaks lastehoiu vormi valikul või sunnivad tegema otsuseid, mis ei vasta ideaalsetele lahendustele. Transpordi kombineerimine on raskem üksikvanemal, kellel on vähem võimalusi loota teiste abile:

“Ei, kuna eelmine sügis ta käis Tallinnas, sest vedasin poissi niikuinii sinna, seetõttu käis Agni [tütar] ka seal edasi. Aga ma ei jaksanud niimoodi sõita. Kui omal pole muu pärast vaja tõusta kui et see seltskond linna viia ... ma ei olnud selleks võimeline. Teiseks pole ma töölt tulnud selleks kellaajaks kui lasteaed lõpetab. Leholas ... siis oleks pidanud keegi sinna sõitma. Tallinas elavad sugulased, vanaema tuleb linna lähedalt maalt sinna kergesti. Leholas poleks kedagi olnud lapsega õhtul kodus. Tallinnas oli nii, et tihtipeale võttis keegi teine ta lasteaiast paar korda nädalas ja ta oli kuskil veel hoius.” (N, 41, üksikema)

Töö- ja pereelu ühildamine seoses lastehoiuga. Peamiseks põhjuseks lastehoiukoha otsimisel on ikkagi tööle naasmine, mida lapsevanemad näevad täiesti tavalise asjade kulgemisena ning ei tee sellest enda jaoks väga konfliktset situatsiooni. Valdav enamus intervjueritud lapsevanematest soovis võimalikult kiiresti tööle naasta kuid mõned neist loobusid: mitte lastehoiu kättesaadavuse pärast kuivõrd isiklike eelistuste tõttu. Samas tunnistati olukorra keerulisust just 1-3-aastase lapse puhul, mil hoiukohti on äärmiselt raske leida kuid vanemapalga maksmine on läbi. Mõnedes omavalitsustes pole kohti koheselt saadaval ka pärast lapse 3ndat eluaastat ning olude sunnil leitakse väga erinevaid lahendusi. Mõningaid kokkuleppeid ja järeleandmisi on otsitud isiklikul tasandil ka tööandjatega, kes on lapsevanemate vajadustele vastu tulnud ning pakkunud võimaluse korral paindlikumaid graafikuid.

Konkreetseid problemaatilisi olukordi tekitavad lastehoiu vormid, mis seavad piirid tööajale kui lapsevanem ei jõua pärast tööpäeva lõppu Tallinnast tagasi kodukohta. Mõningad näited intervjuudest:

"[Kui vana oli laps, kui sa tööle läksid?] Läksin poole koormusega tööle kui Riiks oli aasta ja ühe kuune. [Mis selle põhjuseks oli?] Pakuti koristaja kohta poole kohaga, mul hakkas emapalk otsa lõppema ja ma mõtlesin, et ma võin ju natuke juurde teenida. See ei olnud kompromiss pere arvelt, vaid mulle pakuti kohta, mis sobis ja ma tahtsin ennast veidi liigutada. [Kuidas lastehoiu organiseerisid?] Mul käis üks kolleeg igal hommikul, kes oli kaks tundi meil, kuni ma ära käisin ja koristasin. [Ja peale seda?] Pärast seda läksin 1. sept. täiskohaga tööle, Riho oli siis aasta ja neli kuud vana ja ta läks siis päevahoidu." (N, 30)

"[Lapse lasteaeda viimise probleem?] Lasteaed tehakse hommikul kell 7 lahti ja siis ma läheksin ise poole tunniga tööle. Vahest on, et laps ei taha nii kaua lasteaias olla, aga eks meil on vanaisa ka siin ja ta ka aitab mõnikord juhul kui on vaja mõnipäev kauemaks jääda. Ma pole veel tööle saanud nii et ma ei tea, kuidas see välja hakkab nägema, aga.. " (N, 39)

"Minu näiteks küsiks oma tööandjalt küll 4 päeva nädalas 5 asemel, kui peaks vaja olema. Aga see on piiratud ajaks, kuni laps saab 3 aastaseks. Nii kaua kuni saab oma rütmi kätte. Kui nüüd aastaaega arvestada, siis oleks ka kevad käes ja valgem ja ... Sellist asja teeksin mina küll ettepanekuna tööandjale, et kas kui ta on haige ja ma olen nädal aega ära või võimaluse korral.. kui ta nüüd hakkas juba lasteaias käima, et ma saaksin tööle minna enne kui mu laps kolmeaastaseks saab, siis ma küsin lühema töönädala." (N, 39)

"Ma praegu mõtlen selle [töötamise] peale, siis ma ise ka ei saa väga hästi aru. Õudsalt keeruline on tegelikult. Kaugelt käies on ikka väga keeruline. Aga ma sain kuidagi hakkama. Hull kombineerimine on päriselt. Ei ole nii, et sõidame ja kõik. Mida suurem sul see sotsiaalne võrgustik ümber on, seda parem. Vanaemad, isad, mingid sugulased, kõik naabrimutid tuleb selleks hallata, et saaks tööle käia normaalselt. Ja siia maani tegelikult. Lasteaia tõttu ja osaliselt praegu ka." (N, 27)

Võib järeldada, et tööl käimise vajaduse paratamatusest on ka vajadus lastehoiu järgi paratamatus; peaaegu inimõiguse tasandil. Kuid vajadus ühe või teise konkreetsema hoiuvormi järgi ei sõltu tööst nii suurel määral, kui töökoha asukohast ning selle poolt seatavast ajalisest raamistikust. Ideaalsemaks peeti paaril juhul võimalust kodus töötada, kuid selliseid kohti pole kerge leida.

Lastesõbraliku keskkonna kvaliteedi puhul tuuakse kõige tihedamini esile maapiirkonna eelised linna ees (sh. puhtus, rahulikkus, turvalisus), avalikus ruumis paiknevad atraktsioonid või muidu üldkasutatavad haljasalad ning eakaaslaste

olemasolu. Paaril korral mainiti ka liiklusohutuse probleeme, kuid enamasti ei nähta maapiirkondades selles väga suurt turvalisuse riski.

"[Kas sellele on tähelepanu pööratud?] Väga ei ole. See on tüüpiline nende kohtadega, mis ei ole arendatud kohad. Elamupõllundus on omaette kategooria. Aga sellised vanad nõukaaegsed külakeskused, et nad on ikka samasugused nagu nad siis olid. Noh, on lasteaia mingi mänguväljak, üpris palju ruumi. Aga suured või siis natuke hilisemas perioodis pole nendel lastel seal kohapeal mitte halligi teha. No MITTE halligi." (N, 27)

"Ei tea ... Vaatad, et väike linnake [Paldiski]. Lasteaedu on kaks, eesti ja vene; mänguväljakudki on ka tehtud. Pole nii hullu madina keskel, et liiklus häirima hakkaks. Saab õues käia, meri on lähedal, on vaikkeid kohti, kus saab jalutamas käia." (N, 29)

"Ma ei leia, et otseselt mingit ohtu oleks. Nüüd on just paremaks läinud. Siin on just tehtud paralleelselt sõiduteega koolitee. Mänguväljak on lasteaia hoovis. Suuremad poisid mängivad siin väljakutel pesapalli ja jalgpalli. Lapsi on järjest rohkem piirkonda tulnud samaealisi. Samal aastal on Ilmariga sündinud 8 last siin samas Haiba külas, nii et sellega ei ole probleeme." (N, 39)

Kuigi väiksemaid või konkreetsemaid probleeme oma piirkonnas esile tõstma ei hakatud, arvati sageli, et ega selle peale keegi otseselt ei mõtle – pigem toimub mänguväljakute püstitamine viimaste prioriteetide hulgas. Keskenduti üldistele kategooriatele ning ei süüvitud nende avaldumise vormidele või konkreetsematele olukordadele. Samas on (liiklus)turvalisuse küsimus omavalitsustes sagedamini päevakorras ning etteheiteid selles osas ei tehta.

"Eakaaslasi on. Mänguväljakuid ei tea siin, lähim on nelja kilomeetri kaugusel Lohusalus lasteaia hoovis, sinna me ei lähe." (N, 27)

"Eakaaslasi on, mänguväljakuid ei ole. Tähendab lasteaia aed on, seal saab käia mängimas, aga siis kui lasteaia lapsed on läinud. Välja pole aetud, aga ühtegi avalikku-ühiskondlikku platsi meil ei ole. [Kas oled tundnud huvi kohaliku omavalitsuse plaanide vastu?] Teemaks on olnud, aga öeldakse, et meil ei ole hetkel vahendeid. Et kirjutage projekt ja korraldage ise. Lapsevanemad on nõudnud, aga ... Me oleme küsinud, et kas ei oleks võimalik teha, aga ütleme, et vallal on teised prioriteedid. Väike vald ja raha läheb teise auku ning häda pärast saab ju lasteaia juures ka käia." (N, 30)

"Valla poolt oli abikäsi olemas, oleks toetanud kui rahvas oleks mänguväljaku ära teinud. Ei leitud üksmeelt ja sobivat kohta ka. Tead küll: kellele jääb kaugeks, keda kära häiriks ja nii see jäi tegemata. Hetkel asi on õhus, sügisel saab uued taotlused teha." (M, 39)

Väiksemates asulates pole sageli mänguväljakuid siiski rajatud või pole need piisavalt lähedal (isegi nõudluse olemasolul) ning kuigi mitmel pool on kodanikud üles näidanud aktiivsust selles suunas liikumiseks, tuntakse, et pole piisavat omavalitsuse poolset toetust. Hoolimata kodanikualgatustele mõeldud projektirahadest ning selle kirjutamise lihtsusest, pole omavalitsus asunud vahendaja või lepitaja rolli, mida taolistes ettevõtmistes võiks vaja minna.

Vanemate **kulutused lastele** on põhiliselt seotud hoiutasude ja transpordiga hoiukohta ja tagasi:

"[Kuidas sa majanduslikult ots-otsaga kokku tulid? Kas selline laste ringi vedamine oli lõppkokkuvõttes tulus?] Tähendab, see on selline keeruline küsimus jällegi. Põhimõtteliselt oli lõppkokkuvõttes mingil määral majanduslikult ka natuke kasulik. Aga muidugi ka muud argumendid nagu eneseteostus ja kõik see. Midagi ju ikka sai; kopika kõrvale. Süsteem on ju selles, et kui sul lõpeb see 1,5 aastat ära ja sa kopikatki ei saa selle tita pealt, siis sul ongi ju null palka, eksole. Et sa midagi pead tegema, et oleks midagi rohkem kui mitte midagi. [Vanemapalk?] Oli küll, aga see saab ju otsa, kui ta teatud ikka jõuab. 1 oli siis. Praegu seda on vist tõstetud aasta ja nelja kuud peale. Kõige karmim on alati kõigil see vahemik, kui su titt on nii väike, et ta lasteaeda ei saa, sest sisuliselt ei ole sul mitte mingisuguseid riiklikke või kohaliku omavalitsuse poolt välja töötatud skeeme, kuhu sa selle lapse panna võiksid. Ja raha ka ei saa. See on siis see kõige karmim etapp: 1 kuni 3. Sest tavaliselt ei taha nad isegi 2 aastastega tegeleda." (N, 27)

"Keskeltläbi 3500 kuus pluss lapse söögiraha 600 krooni kuus. Ütleme 4000 keskeltläbi. See läheb perepäevahoidu. Omavalitsus maksab sellest tagasi 1500 tuhat. Ma esitan iga kuu selle arve, maksmist tõendava dokumendi, pluss teen veel iga kuu eraldi avalduse, et see mulle tagasi makstaks. Siia maani on see väga ilusti toimunud. Alati võiks ju rohkem olla, aga 1500 krooni on ikka parem kui 0 krooni. See on pool meie valla lasteaia kohamaksust. Lasteaia kohamaks on 3100 millegagi, mida tasub omavalitsus. Eks ta võiks ju tegelikult võrdne olla, aga seda on natuke palju tahetud. /.../ Need lapsed, kes saavad lasteaiakoha, maksavad ainult õppevahendite tasu ja need, kes ei saa, maksavad ennast segaseks." (N, 30)

Kuigi alternatiivsetele hoiuvõimalustele pakutavaid toetusi peetakse äärmiselt tervitatavaks nähtuseks, siis endiselt kerkib üles suur maksuvahe lasteaedade ja muude hoiukohtade vahel. Probleemsena toodi mitmel korral välja lapse vanusevahemikku 1(1,5) kuni 3 eluaasta. Lapse peale tehtavaid kulutusi ei peeta liiga suurteks kui selle summa eest tagatakse teatav kvaliteet hariduses ning keskkonnas. Paar vanemat olid nõus panustama lasteaiamaksude näol enam raha oma laste arengusse ning ühtlustama koormust nende vanemate jaoks, kel pole võimalust maksta.

"Oleks nõus maksuma ka veidi rohkem kui 500 krooni, et rühmas oleks rohkem kunstivahendeid või kasvatajad saaks rohkem palka. Kuna me pole nii hinnatundlikud, eriti nüüd, kus lapsehoidjale enam ei pea maksuma, saaks kohatasu suurem olla, ma arvan see oleks ka paljudele võimalik. Olud on seal ikka suht viletsad, kasvatajad leiutavad ikka väga viletsates oludes seal midagi välja. Teistele peredele, kellel pole võimalik rohkem maksta, oleks sedavõrd soodustused. Linnal on ilmselt sellist erisüsteemi küll raske sisse viia." (N, 26)

"Mina mõtlesin just vastupidi, et kui aitaks selle kuumaksu tõstmine kaasa sellele, et lastel oleks võimalusi veel millegagi tegeleda. Isegi võiks... kas suuremad ruumid, omaette treeninguvõimalused, siis võib see kuumaks olla isegi 200 krooni. Kui nad saaksid oma lasteaia juurde mänguväljakule uuemaid atraktsioone, siis see ka ei piiraks. Vanemate hoolekogu on ju olemas ja kui sealt tuleb algatus, et oleks valmis midagi tegema, siis võiks vallalt minna küsima. Eks see ole inimeste endi minnalaskmine ka olnud." (N, 39)

Lastevanemate poolt **kasutatavad lastehoiuvormid** on reeglina mitmekesised, kasutusel üheaegselt ning varieeruvad vastavalt hetkevajadusele. See viitab asjaolule, et reaalselt ei domineeri ükski hoiuvormidest lõplikult. Isegi kui lasteaiad saavad domineerivaks alates 3ndast eluaastast, sõltub see ühelt poolt kättesaadavusest ning teisest küljest ei kata vajadusi kunagi täielikult – nt nädalavahetustel või muudel erilistel puhkudel. Vormide varieeruvus tuleneb vajaduste mitmekesisusest ja isiklikest eelistustest.

“Vanaema, sugulased, mis tähendas liikumist liinil Tallinn-maa-Tallinn, kui ma ise veel Tallinnas olin, lapsehoidjad, kelle ma olen kusagilt leidnud, et mina maksan talle raha ja tema hoiab minu lapsi. Lasteaed ja Peda lastetuba, mida ma olen aegajalt kasutanud.” (N, 27)

‘Ise tegelen, teiseks vanaema aastas korra (üks elab Soomes, teine Rohuneemel). Kuus korra käin omaette kaks tundi poes, isa muidu üldiselt ei tegele. Praegu kasutan perepäevahoidu 5 päeva nädalas ehk nii palju kui saab. Lasteaias pole käinud. Proovinud mängutuba, kus on ka päevahoid. See on Tallinnas. On kuulnud, et Saue avati lihtsalt mängutuba. Kasutanud lühema aja jooksul, aga raske oli ka last sinna saada. Kasvatajad vahetusid ka väga tihti.’ (N, 27)

Igal hoiuvormil on omad eelised ja negatiivsed pooled. Järgnevalt vaataks ükshaaval lapsevanemate arvamusi nende kohta.

“Saime [lasteaias] koha, sest keegi loobus. Tõesti võib öelda, et meil vedas. Siin ei ole avalikustatud... ma tean, et Tartu linnas on osad nimekirjad avalikustatud peale seda, kui see lehest läbi käis. Meil siin veel ei ole. Igatahes kui ma neli päeva enne seda, kui lasteaiarihm lahti tehti, küsisin käisin siis mulle öeldi kindel ei. Samas ei öeldud mulle, kas ma saan märtsis või ei. /.../ Ilmselt soositakse neid vanemaid, kes tahavad tööle minna. Ei soosita neid vanemaid, kes tahaksid panna last lasteaiadesse, aga samas jäävad väiksema lapsega koju. Kindlalt ei oska öelda, aga peaks olema ikka nimekirja panemise alusel.” (N, 39)

“Ja muidugi oleks hea kui see .. neil on praegu kasvataja seisukohalt see, et rühmad on maksimumini viidud, mis see maja, kus lasteaiad on [vastu võtab], ja isegi rohkem. Osad lapsed tulevad lõunaks koju, sest pole voodit, kuhu neid magama panna. /.../ Lihtsalt ülerahvastatud. Keegi peab olema kodus, kes selle lapse siis vastu võtab.” (N, 39)

‘Tegelikult ma olen selle nii ära lahendanud, et see sama hoidjatädi, kes mul seal oli, hakkab tal [lasteaias] järel käima aegajalt. Ehk siis jälle oluline osa sotsiaalsel võrgustikul. Täiskohaga tööl käivad inimesed ei saa endale lubada niisama puudumist. Lasteaed on kaheksa tundi lahti, kasutad sealt kaks tundi ära sõidu peale, sul jääb järele kuus tundi ja kuueteistkümmet tööpäevi sul ei ole olemas.’ (N, 27)

“See lasteaiad on nagu kolhoos, väike lasteaiad on ikka parem. Kasvatajad on toredad. Poiss on uues lasteaias osas, sel on korralikud ruumid. Rühmas on neil 23 last – jah, üle seaduse piirmäära. Ongi nii, et voodeid ja kappe on neil 20, magati selle voodis, kes puudus. Sel aastal said kõik aga esikusse oma nagi ja klassituppa oma tooli. Võibolla ka on kõigil nüüd voodid.” (N, 26)

“Ja ega ma Tallinna lasteaiadesse ei saakski, sest peaksin olema Tallinna elanik. Mulle öeldi, et saan Tallinnasse koha vaid siis kui ükski Tallinna laps seda ei taha. Üks sõbranna just kolis Tallinnast välja ja nad peavad lapse vanaema juurde Tallinnasse sisse kirjutama, kuigi ise on Kiili vallas. Nüüd sündis perre noorem laps, seetõttu peavad mõlemad

vanemad olema Kiilisse sisse kirjutatud, muidu ei saa uut last järjekorda panna.” (N, 26)

Lasteaedadesse koha saanud peavad ennast väga õnnelikeks vanemateks hoolimata mõningastest ebamugavustest, mida see endaga kaasa võib tuua. Põhilisteks eelisteks on stabiilsus, odavus ning lähedus, kuivõrd enamus neist paikneb vallakeskustes, kus on tehtud sissekirjutus. Selle põhjuseks on usaldusväärsus pikaajaliselt ennast tõestanud ning sisse töötanud institutsiooni vastu. Samas pidid mõned vanemad end ümber registreerima elukohast eemal asetsevasse valda, kus oli suurem lootus lasteaiakohta saada, ning sellega kaob ka läheduse eelis.

Sageli tuuakse probleemide all välja järjekordade läbipaistmatus, mis võib tekitada olukordi, kus eelistatakse oma tuttavaid ning ei saada kindlust pikemaajaliste plaanide tegemiseks, samuti paindumatuid lahtiolekuaegu, mida lahendatakse täiendavate lastehoiu vormidega. Kindlasti tuleks arvestada järjekorra osas ka individuaalsete erivajadustega nagu seda võib olla üksikvanem või paljulapselised vanemad.

Kvaliteedi osas heideti ette liiga suuri rühmi, kus ei pöörata lastele piisavalt individuaalset tähelepanu, mida selles eas oleks kodukeskkonna kompensatsioonina just rohkem vaja. Väiksemates piirkondades, kus võimalusi kohtade arvu juurde tekitamiseks napib, on puudu ka vahenditest ning pinnast. Ei saaks siiski öelda, et kõikide nende puuduste tõttu eelistataks oluliselt rohkem mõnda muud hoiuvormi, sest vähene maksumus ning stabiilsus kaaluvad üles muud puudused.

“[Kuidas lapsehoidja palkamine koju on teile sobinud, milline kogemus oli?] Jäime suhteliselt jänni. Paar korda kasutasime, aga oli näha, et inimest ei huvitanud. Inimesed helistavad kuulutuse peale, tulevad kohale, ei näita mingit huvi asja vastu. Me ei leidnud lapsehoidjat, keda oleks südamerahuga koju jätnud. Või inimesed ise ütlesid ära.

[Kas kiirkursused lapsehoidjatele julgustaks sind teda vastu võtma?] Jah, kindlasti. Ta võiks põhiasju ikka teada. Aga mingi huvi võiks tal olla ka endal. Pluss igal lapsel on omad eripärad. Lapsevanem, kes tahaks hoidjat, käiks ükskõik mis summa välja.” (M, 29)

“Minul oli tasuline lapsehoidja – vedasime Õismäele iga päev, leitud kuulutuse peale. Sauelt polnud kedagi võtta, kuulutusele ei reageerinud keegi. Õismäe hoidja pole litsentseeritud, sellist on veel raskem leida. Linn toetust ei maksnud. Meil oli väga hea hoidja, siinamaani käime lihtsalt külas, on nõ veel üks vanaema juures. Lapsehoidjaid võiks rohkem olla, temal oli kaks last hoida, kaks-kolm olekski optimaalne. Esiailgu käis laps kaks-kolm korda nädalas, kevadeks hakkas viis korda käima, täispäevad.” (N, 26)

“Kuidas ma leidsin lastehoidja? Täitsa võimatu lugu oli. Kuidas ma leidsin lastehoidja, tahad lõbusat lugu kuulda? Printisin välja suure hunniku pabereid, et mul on nüüd lastehoidjat vaja. Riputasin need igale poole külakeskusesse kuulutustetulbale, poodi, aiale jne. Ja siis sealtkaudu siis keegi ütles, et on mingi tädi, kes kunagi on hoidnud lapsi, kellele ma helistasin.” (N, 27)

Lapsehoidjate leidmine on vanemate meelest äärmiselt keeruline toiming ning tulemus pigem juhuslikku laadi. Vähestel neist on olemas kutsepaberid ning need, kel on, pole end ametlikult registreerinud maksude tõttu, mis tähendab seda, et omavalitsus ei saa lapsevanemale maksta toetust hoius käimise eest. Samas peetakse väga oluliseks isiklikku lähedust ning võimalust valida isikut, kes lapsega tegeleb (erinevalt kasvatajatest). Sundolukordades ollakse valmis ka pikkadeks igapäevasteks reisideks lapsehoidja juurde. Pigem kasutatakse lapsehoidjaid väiksemate laste puhul, olukordades kus lasteaiakohta pole saadaval, lapse või

vanema vajaduste eripärade tõttu (nt ebaregulaarsed tööajad, liikumistrajektooride parem sobivus, konkreetse kasvataja isiklik eelistamine).

"[Perepäevahoiu eelised koduhoiu ees] Mulle meeldib see väga, et Riks on meil see kõige noorem selles minikollektiivis. Et ma olen ka ikkagist olemas, mis sest et ma kõige väiksem olen. Mul ei olnud ju erilist valikut. [Midagi muud kaalumisel?] Ma teadsin, et PPH on mul võimalusena olemas, aga kohepeal otsisin ja uurisin, valla kodulehele panin foorumisse kuulutuse, aga vastust ma ei saanud. Pole isiklikult omavalitsuse poole pöördunud selle küsimusega, sest ma ei arva, et see kuulaks nende kompetentsi. Ma ei leidnud midagi, mis mind oleks rahuldanud. Selliseid poolikuid lahendusi ma ei tahtnud. Et üks päev käib üks inimene, teine päev käib teine inimene, kolmandal päeval võtan ta tööle kaasa, neljandal päeval panen ta ei tea kuhu." (N, 30)

'Ei jäänudki muud üle, ei leidnud ühtegi normaalset lapsehoidjat, siis elukaaslane leidis Keilast perepäevahoiu. On suur pluss, et on perepäevahoid. Sertifikaat oli olemas, juba 4 last, laps võttis selle koha väga kähku omaks. Probleem oli teda sealt ära tuua.' (M, 29)

"[Kuidas on nendega, kes jäävad mõneks ajaks järjekorda ja ei saa kohta?] Kui ei saa, siis ei saa. Eks ma pean siis edasi pingutama. Kas vanemate abiga, või osaaajalise tööga või kasvõi palgata lapsehoidja. Lapsehoidja oleks kõige eelistatum, võibolla linnavanaema oleks kõige parem. Minu vanemad oleks võibolla liiga vanad. Kui ta suuremaks saab, siis ilmselt oleks võimalik, et ta on rohkem iseseisev, aga praegu on nii, et pead koguaeg kannul olema, et ta iseendale midagi ei teeks." (N, 39)

Kuigi **perepäevahoidu** peetakse lapsehoidjatega kvaliteedi osas samaväärseks, on sellel vormil mõned eelised nagu seadusandlik legitiimsus, ametlik kvalifikatsioon, millest tulenevalt on vanemal võimalik taodelda omavalitsuselt kompensatsiooni, ja kindlatele standarditele vastavus ruumide osas. Samas pole teadmine selle kohta kuigi laialt levinud ning reaalseid hoiukohti on Harjumaal vähe.

"Beebikool oli kohapeal, see oli tasuta, meie muusikatädi tegi. [Mis vanuses lapsed] See oli täitsa nullist kuni kaheni. See oli pigem selline emade kooskäimise koht. See tädi kes teeb, teeb meil lastekodus ka, ta on hariduselt etnograaf ja rahvamuusik. Mulle hästi meeldis. Tema saab lasteaiast palka ja tema jaoks on need tunnid kuidagi sinna juurde kirjutatud." (N, 30)

"Vanaema – kasutasin siis, kui ma olin nädal aega puhkusel. See variant on tegelikult siis, kui meil on õhtused väljaskäimised või nädalavahetustel /.../ Ümmarguselt korra nädalas." (N, 30)

"Mängutubasid oled proovinud? Jah, aga mitte selliseid, kuhu lapse võiks kauemaks jätta. Üks koht, mis on nüüd suletud, Pärnu maanteel, käis seal isaga kokku saamas ja mängimas. Kristiine keskuses on hea süsteem, kui vaja kusagil ära käia. Pole vaja last järgi lohistada. Laps on sinna alati hea meelega jäänud, telefoninumber pannakse kleepsuga külge ja kui on mure, kasvataja kutsub. Tunniks-kaheks saab jätta. See oli väga hea. Mul on rõõvel laps, kes tahab ronida, ja neid võimalusi seal on, mis kodus ju pole. Ka lasteaias pole sellise füüsilise aktiivsuse väljundit. Selles suhtes on mängumaad väga head. Pärast ta ei karda kõrgust, on julge ja tragi. Seal on turvaline siiski ka ja samas, kes on aremad, mängivad alumisel tasandil, kus on küllalt tegevust. Seal on erinevaid asju. Selle mängutoaga olen alati väga rahul olnud." (N, 41)

Lastehoidu toetavate teenuste all käsitleme ka sugulasi. Kahjuks koduhoiust ei räägitudki, sest seda peeti niivõrd loomulikuks, et see ei kerkinud üheski intervjuus esile ning isegi selle järgi küsides vastati lakooniliselt ega täpsustatud eeliste või puuduste kohta. Ka Inger Kraavi lastehoiu võimalusi käsitlev uuring (2006) pole vaadelnud eraldi mängutubade ja beebikoolide nõudlust või nende rolli teenuse tervikliku lahenduse ühe osana. Siiski tuli uuringutest välja, et nende vastu tuntakse suurt huvi ja vajadus oleks suurem kui hetkel pakkumine. Eriti oluliseks on beebikoolid ja mängutoad koduhoidu toetavate asutustena, mis võimaldavad lühiajalisi lahendusi poes käies või muude asjaajamiste jaoks, viivad kokku vanemaid, pakuvad lastele sotsialiseerimisvõimalusi ning mitmekesisist ja põnevat mängulist keskkonda. Vanavanemate või muude sugulaste puhul on ühelt poolt ilmne nende vajalikkus ning kasutuse eelised (tasuta, tuttav keskkond jne), mis rõhutab selle vormi vajadust, kuid teisalt on küsitav selle kättesaadavus värskest maale kolinute puhul, kel taolised sotsiaalseid võrgustikke pole. Kõige suurema puudusena tuuakse alternatiivsete hoiuvõimaluste puhul nende üle jõu käivat maksumust:

"[Kas omavalitsuses pakuti alternatiivvariante?] – Kui öeldi, et ei saa [lasteaeda kohta], otsisin lapsehoiuga harjutamise pärast agentuuri abil hoidjat, kuid ametlike hoidjate hind on väga kõrge. Hinnad on internetis üleval ja kasutamiseni ei jõudnudki. 85 krooni on kõige odavam tunnihind + söögiraha. Et toetust saada, tahtsin ametlikust kohast võtta, kuigi sealt võtab agentuur vahelt." (N, 27)

Kuigi võib teha üldistusi ühe või teise hoiuvormi eelistuse põhjustest, siis ei tohiks ära unustada ka nende eripalgelisust ning ajas muutumist. Sageli ilmnevad nad vajalikena ainult eelnevate teadmiste, eelistuste, võimaluste ja konkreetsete juhtumite koosmõjul ning ei ole üheselt määratletavad primaarsete või vajalikemana. See tähendab, et kui lastehoiu eesmärgiks on tulla vastu lastevanemate vajadustele, siis peaks nende põhjuste ja tagamaadega olema võimalik kas arvestada või luua maksimaalselt mitmekesine lastehoidu haldav võrgustik, kust igaüks võiks leida endale sobivaid lahendusi:

"On kodus hoitud, on lapsehoidja olnud, vanaemad, on suures lasteaias käinud Tallinnas, sellest aastast lastehoius, kus on 5-6 last.

[See sõltub lapse vanusest?] – vanusest, võimalustest, hetkeolukorrast. Võibolla ma oleks teda hoidnud edasi ka lasteaias, aga töö iseloomu tõttu pole ma Tallinnas regulaarselt 8st 5ni ja viis päeva nädalas. Proovisin, aga minu päevad algasid nii hommikul kõvasti varem, ma ei saanud teda õigel ajal kohale viia, ja õhtul töö ajal polnud teda võimalik ära tuua. Lastehoiu puhul on võimalik paremini reguleerida.

[Tavalasteaias see pole võimalik?] – Idee poolest võibolla oleks võimalik kui rääkida, aga samas see neile ei meeldi. Lapsed võiksid saabuda kõik ühel ajal, siis magavad ühel ajal, ühel ajal käivad väljas. Sellise laste hulga juures on kõik, mis toimub väljaspool režiimi väga ebamugav. Üldiselt ikka soovitakse, et laps käiks selle päevakava järgi, mis neil pakkuda on. Võibolla see oleneb ka lasteaiaast aga ... Üldjuhul lapsehoidjaga on võimalik kokku leppida mulle vajalik aeg.

[Aga mis on puudused vanemate juures hoidmise puhul?] – Sellel pole puudusi, lihtsalt ... kui ema on vana, ei jaksa viis päeva nädalas hoida ja lasteaia juures on plussiks suhtlemine ja õpetus, mida antakse. Ka vanus on oluline, sel aasta otsustasin päevahoiu kasuks, sest lasteaiaühm, kus ta käis, läheb sügisel kooli, tema aga ei peaks minema veel, jaanuari alguses on sünnipäev. [Kuidas kooli läheb, kas väga noorelt või vanemalt?] Valisin, et pisut hiljem, ja tema ei pea seega ka kooliks valmistuma. Muidu peaks seda kaks korda läbi tegema [sama lasteaia rühma] ja võibolla on

liiga igav või ... mõtlesin, et nüüd kus ta päevahoius käib, pole seda tampi peal, kooliootust, pressit, et nüüd peab kõike õppima. Ja aina räägitakse, et lähme kooli ja sügisel ei lähegi – segadus. Päevahoius on teised lapsed temast nooremad, selle vähese aja peale, mis käinud on, tunneb puudust omavanustega suhtlemisest. Vanaema-vanaisa juurde läheb hea meelega, aga nad ei jaks iga päev hoida.” (N, 41, üksikema)

Palusime intervjuueeritavatel avaldada oma arvamust ka lastehoiu süsteemide kohta, mis pole Eestis küll rakendust leidnud. Kuigi tegemist on pelkade spekulatsioonidega, siis nähti neis vahendeid hoiuimaastiku mitmekesistamiseks.

“[‘Nn vanavanema-teenus?] Võibolla kui linn maksaks vanematele inimestele toetust, et nad selles programmis osaleks. Peaks olema linna ettevõtmine. Sael on ka päevane lastehoiukeskus. Kui mu lapsed väiksemad olid, ei olnud veel, nüüd enam ei ole vaja mul kasutada, kuid üldiselt on populaarne.” (N, 26)

“[Kas sellisest teenusest oled puudust tundub, et nt Inglismaal käib paar korda nädalas koduabiline?] – Meil on väike korterike, sellega saab hakkama, aga lapsega just. Elukaaslane oli temaga alguses haiglas, seal sai kooli kätte aga noortel emadel on algus suhteliselt hirmutav. Keegi võiks käia ja rääkida nendega küll. Tugiinimene.” (M, 29)

“[Cash-for-care?] /.../ põhimõtteliselt on see väga loogiline. Ma ei tea, kas see oleks aus, kui see vanem oleks kodus... aga samas no ikkagi... ei, on, ikkagi on loogiline. Sest vastasel korral peaks ta kindlasti tööl käima. Tavaliselt need igasugused naabritädid ja kõik need, kes tahavad lapsele süüa anda ja neid poputada, siis ka neile tuleb mingit raha anda, et oleks üleüldse mingi motivatsioon tegelikult tööd teha nädalast nädalasse. Kui saab isegi mingisuguse... ühesõnaga punkt tuli siia kohta. [Naabritädid ametlikuks?] Ei, et oleks selline süsteem, et sa ei rahastaks mingeid konkreetseid paberitega lapsehoidjaid, vaid et sa rahastad seda üldisemalt. Kuigi muidugi jääb kahtlaseks see, et ega me ei tohiks illegaalset tulu teenida.” (N, 27)

Tuleb välja, et kuigi lapsevanemad oleksid valmis ka ise panustama rohujuure tasandilt algust saavate hoiusüsteemide arengusse, näevad nad selle kujundaja juhtrollis siiski omavalitsust, kes koordineeriks inimeste tegevust. Arvatavasti on siin oma roll asjaolul, et lastehoid on üksikisiku perspektiivist vaadatuna lühiajaline probleem ning seetõttu pole otsest pikemaajalist vastutust või suuremat missiooni, mida sellega edasi kanda. Vähestel ettevõtmistel, mis siiski aset on leidnud, on eestvedajateks just noored, kes plaanivad ka tulevikus lapsi saada. Alternatiivide leidmisel ollakse valmis eksperimenteerima ning ei põlata eos ära ühtegi täiendavat võimalust.

“Üks võimalus on mänguväljakuid ehitada korteriühistute raha eest, aga seda on ka plaanitud, aga ... sellega on palju pahandust. No näiteks, mina olen pensionär, minul pole lapsi, ma ei taha, et minu raha eest mänguväljakut ehitatakse. Parema parandage katust. Ma usun, et kui on olemas keegi, kes organiseerib, siis kaasatulejaid on küll. Aga praegu pole kedagi, kes organiseeriks.” (N, 30)

“[Beebiballil lapsevanemad ju tutvuvad omavahel, kas on kampa võetud, et koos mingit lahendust lastehoiule leida?] Ei ole nii, kõik ikka iseenda eest. Kes ei saa, on kodune ja kõik. Õnneks mina olen saanud kohad, ei tohi enam midagi halvasti öelda. Olen sunnismaine, kuid olen koha saanud. Ega selle peale varem ei oska mõelda. Nagu me lasteaia näljaga pooleks

ka ütleme, et kolmandat last ei tohi saada, sest enam sa lasteaia kohta ei saa.” (N, 26)

Lisaks saime ühelt vastajalt huvitava lähenemise, millest me varem polnud kuulnud:

“[Alternatiivsed võimalusi.. mängutubasid vms?] Võiks olla..täiesti huvitav asi oleks. Ma tean, et välismaal on firmad, kes palkavad lapsehoidja oma töötaja lastele. Et sa lähed hommikul sinna, võtad oma lapse kaasa, paned ta sinna ruumi. Kui tahad siis antakse neile süüa jne. Kui see asutus oleks töö juures, kusagil seal lähedal... Kuna firmal on nii palju noori töötajaid, et need kes ei ole veel kooliealised. Või see laps kellel ei ole vanavanemaid kodus... meil oleks seal suur lasteaed. Ma tean palju vanemaid, kes on mõnda aega kodus puhkusel olnud ja siis tagasi tulnud. Selles mõttes teeks Norma juhatusele ettepaneku. [Sõimerühm siis?] No ilmselt see piirduks jah sellega, et kui ta lasteaiaaialiseks saaks, siis kuni 3 aastaseni. “ (N, 39)

Analoogselt on juba praegu loodud mängutoad ülikoolide ja teiste asutuste juurde, kuid pole veel ühtegi asutust, mis oleks valmis lapsi hoidma päev läbi ning neid vajadusel ka toitma. Selle aluseks võiks olla juba seadusandlusesse rakendatud perepäevahoid. Oleks vaja koondada lapsevanemaid ning asuda läbirääkimistesse ettevõtjatega. Kindlasti lahendaks see paljusid muresid transpordi ja koha leidmise osas ning oleks täiendavaks ligitõmbavaks faktoriks potentsiaalsetele töötajatele.

Lastevanemate **ootused lastehoiult** (nii isiklikud kui lapse jaoks) ja vastavate valdkondadega seotud probleemid on jaotatavad seitsmesse alakategooriasse. Neid ei tuleks siiski mõista vajaduste hierarhiana, vaid mõisteliste keskmetena, mille ümber keerlevad väga eripalgeliste küsimuste ja praktikate ringid, mis igas konkreetses olukorras omakorda teisenevad. Ootuseid võib täheldada läbivatena intervjuudest tervikuna ning lisaks sellele küsisime nende kohta ka otseselt. Nendeks on:

- 1) Rühma suurus (laste arv väiksem)
- 2) Asutuse atmosfäär
- 3) Töötajate isiksus ja kvalifikatsioon
- 4) Hariduse andmine
- 5) Lapse rahulolu
- 6) Valikuvõimalused
- 7) Funktsionaalsus eluoluliste küsimuste juures
 - a. asukoht
 - b. maksumus
 - c. lapse vanus

Need ei ole esitatud tähtsuse järjekorras. Kuivõrd nad kerkivad esile vanemate reaalistest igapäevastest olukordadest erinevatel hetkedel, tuleks neid võimaluse korral samaväärselt arvesse võtta. Sarnaselt seadusandluses sätestatud laste piirmäärale rühmas (Lisa 8), peavad lapsevanemad oluliseks tähelepanu, mida kasvatajal on võimalik osutada lastele, kuid üldjuhul peavad nad optimaalseks väiksemat arvu 10-15 vahel. Seetõttu eelistatakse just väiksemate laste puhul perepäevahoidu ning teisi sarnaseid hoiuvõimalusi. Peale selle võivad suuremad rühmad valmistada muid praktilisi ebamugavusi nagu ilmneb allolevas intervjuus. Samas tuuakse sageli välja ka seda, et hoidja juures või kodus olles ei puutu laps piisavalt kokku teistega ning ei omanda olulisi sotsiaalseid oskusi edasiseks toimetulekuks koolikeskkonnas:

"[Milline oleks ideaalne lahendus lapsele?] – Kui rühmana võtta siis 10-pealine rühm oleks kõige peresõbraliku, kasvataja jõuaks kõigiga tegeleda." (M, 39)

"Et oleks... siin ei ole lastegrupp nii suur ka, et kasvataja ei suudaks kõiki jälgida korraga. Mõnes mõttes on kõige väiksematega väga raske, sest juhtub õnnetusi, et teevad oma püksid märjaks ja nii... Selles mõttes nõuab kõige väiksemate rühm kasvatajalt rohkem kannatust ja pingutust. Ja muidugi oleks hea kui see .. neil on praegu kasvataja seisukohalt see, et rühmad on maksimumini viidud, mis see maja, kus lasteaed on [vastu võtab] ja isegi rohkem. Osad lapsed tulevad lõunaks koju, sest pole voodit, kuhu neid magama panna. [See tähendab seda, et ...] Lihtsalt ülerahvastatud." (N, 39)

"Tallinnas mõnedes linnaosades on ka väljas mõnusad mänguväljakud, Keila linnas on ka selline koht aga Leholas ... tore oleks kui oleks natuke asjalik koht. Aga sisetingimustes ... kas lasteaed suudaks, kas see peaks lasteaia juures olema, neil niigi ruumikitsikus ...iseenesest väga hea mõte. Kas just lasteaia juures. Suhtlemine on edasijõudmise ja maailmanägemise alus ja lastele väga vajalik." (N, 41, üksikema)

Kuigi atmosfääri kujundamisel peetakse kõige sagedamini silmas just sotsiaalset aspekti ning sellega seoses laste arvu rühmas, siis nii mitmegi vanema jaoks tähendas see ka mänguasjade kvaliteeti, ruumide esteetilist väljanägemist, läbisaamist kasvatajatega ning muid näitajaid:

"Tallinnas Haraka lasteaed – esiteks, et on Tallinnas kodu lähedal. Lasteaeda mineku pikkus on kõige olulisem. Teiseks, see lasteaed pole väga suur, mis mulle meeldis, vaid neli rühma, need pole ka väga suured. Ja oluline nende esteetika – seal on keegi, kellel on väga hea maitse, kes kujundab kõiki siseruume, nende kaunistusi, kõikvõimalikke temaatilisi kujundusi. Tuldi alati välja väga lahedate asjadega, alati oli midagi uut ja huvitavat. Ruumid ja kõik, see oli fantastiline tase. Mul on selle koha pealt väga tundlik maitse ja ma tahaks et mu laps käiks kohas, kus ta esteetiline maitse areneks selles suunas. Ma annaks 10 korda 10 punkti sellele lasteaiale selle eest. Ja olen seal kohanud väga häid kasvatajaid, aga ka selliseid, kes väga vanematega ei suhtle, see on samas väga oluline."

"Lehola külas on küll lasteaed, kuid niipalju kui aru saan, on vene ja eesti segalasteaed ja see mulle ei meeldi. Ega mitu keelt mööda külgi maha ei jookse küll, aga...Kohapeal sees pole käinud, eemalt pole viga. Vahepeal kaalusin, et võtta Tallinna lasteaiast ära ja panna Leholasse kuid jällegi ei klapi tööasjadega. Kui vahel töötan õhtul, kes ta lasteaiast ära võtab jne." (N, 41, üksikema)

Hoidjate puhul (sh kasvatajad) hinnatakse umbmääraselt defineeritud inimlikkust, mis puudutab ühelt poolt lastesse suhtumist ja nendega läbisaamist ning teisalt head ja usaldusväärset suhet lapsevanemaga. Palgaliste hoidjate puhul on sageli tähtsamaks isiklik läbisaamine, kui kvalifikatsioon. Samas aitaks kvalifikatsioon murda esialgseid barjääre. Väiksema maksumuse tõttu eelistatakse sageli mustalt töötavaid hoidjaid:

"[Kriteeriumid lastehoidjate palkamiseks?] Mul peab olema see inimene kas tuttav või siis tuttava tuttav. Mul ei olegi muid variante olnud. Või siis maal mul ei olnud tuttavaid. Aga üks lastekodu tädi oli, kes on eluaeg lastega tegelenud ja sellepärast juba usaldas. Saime taga kokku ja väga usaldusväärne tädi oli. Aga jah, ajalehekuulutuse peale ma ei julgeks last jätta, sest ma iial ei tea, kes ta selline on. Ja teiseks ei ole mul temaga ühist sotsiaalset võrgustikku, et kui ta mu lapsega kuhugi ära kaob, mis

võib ka tuttava inimese puhul juhtuda, siis ma tean, et ma saan ta raudselt kätte pärast.” (N, 27)

“Muidugi oleks hea kui igas linnas oleks mingi arv koolitatud lapsehoidjaid, linna poolt ära registreeritud, nii et sul oleks mingigi garantii, kui sa ta võtad, et ta on koolituse läbinud.” (N, 26)

“[Haridus?] Minu jaoks ei ole pedagoogika mingi teadus. Ma olen ise ju pedagoogilise kõrgharidusega inimene, ma täpselt tean, et see ei ole mingi teadus nagu suurem osa sotsiaalteaduseid. See ei ole oluline. Oluline oleks see, et see inimene oleks normaalne – et ta ei oleks hüsteeriline, et ta ei puhkeks nutma, et ta ei läheks paanikasse, kui... ma ei tea... lapsed toodavad, mida nad toodavad, ja et oleks mõistlik arusaamine, et oleks rahulik ja tore.” (N, 27)

“[Miks inimesed lapsehoidja tunnistust ei hangi?] Võibolla inimesed kardavad paberimajandust, enda FIE'ks registreerimist. Parema hoiavad sularaha eest, nt meie hoidja puhul oli see, et vanainimene, ei taha mingeid koolitusi läbi teha ega pabereid ajada. Mis pidi veel olema, et kui sa oled lasteaiakasvataja haridusega, siis ei saa kohe lapsehoidjaks vaid pead siiski sellesama koolituse läbi tegema, kuigi sul võib olla kõrgharidus. Muidugi ei saa teha ka seda, et kõik kasvatajad oleks kohe lapsehoidjad – sest siis poleks enam lasteaedades töötajad, nad teeniks 2-3 lapse hoidmisega sama summa, mis lasteaias töötades, isegi rohkem. Meil on Sauel väga suur kasvatajate liikuvus, eelmisel aastal oli poisid rühmas 4-5 erinevat kasvatajat. Ja nüüd on Sauel suur kasvatajate puudus, enam ei leia sealt kedagi. Minu poiss on kohanev, kuid paljudel lastel on probleem võõras nägu.” (N, 26)

Kuigi lasteasutuste juures peeti tihti oluliseks nende hariduslikku funktsiooni kooli ettevalmistuse aspektist, siis väiksemate laste puhul ei olnud see võrdse tähtsusega ning range drilli asemel eelistasid mõned vanemad rohkem mängulisust ning loovat tegevust. Esile tõsteti ka võimalust füüsiliseks tegevuseks ja väljas käimist, mida koduhoiu puhul on raskem süstemaatiliselt läbi viia:

“Ma arvan, et tema vanuses on oluliseks õppimine. Praegu on ta just selles eas, et... hakata talle vaikselt seda kollektiivi tutvustama, et kõik ei koosne ainult emast ja isast vaid on erinevad inimesi ja kohti.” (N, 30)

“Ma loodan, et lasteaiakasvataja läheneb praktilisemalt, kui mina hakkan teda kodus õpetama... noh, mingisugused algteadmised talle anda ja nii. Samas ma arvan, et mänguhoos omaealistega ja mida iganes nad seal teevad, tuleb kergemini kätte, kui meiega kodus. Mõtlen seda, et lastekasvatases pööraksid neile tähelepanu isiklikult... tema erilistele annetele ja sellele, mida ta ise ei oska. Sõbralikkust ootame eelkätt kasvatajalt. Ja et ei jääks laps kõrvale, kui ta ei oska midagi ja teised võibolla saavad hakkama.” (N, 39)

Kuna vajadus valikuvõimaluste järele on tuletatav otseselt vajaduse erinevatest funktsionaalsuse nõuetest, mida lastehoiu võimalustele esitatakse, ei hakanud me seda siinkohal eraldi välja tooma. Ükski hoiuvõimalus ei suuda iseseisvalt täielikult katta kõiki olukordi ja vajadusi, mis igapäevaelus ilmnevad, ning seetõttu võib mitmete lahenduste samaaegset kasutamist pidada praktiliselt paratamatuks. Nagu varem transporti ja elukohta puudutanud lõikudes mainitud, on need olulised faktorid, mis mõjutavad ka hoiuvormi valikut. Kuigi enamus intervjuueeritavatest rõhutavad kodukoha (mõned eelistavad ka head asetust töökoha suhtes) läheduse tähtsust ning peetakse ebamugavaks pikki vahemaid, siis selleks on erinevad põhjused: lasteaialahtioleku

ajad, mis seavad liikumistele ajalised piirid, ühistranspordi puudumist või sobimatuid aegu, varajast ärkamist:

“Kohapealt ma sellist memmekest või tädi ei leidnud. [Hoidja oma koju?] ma olen seda kasutanud ja sel asjal olid ka omad plussid. Ma ei pidanud poissi hommikul vara üles ajama, söötma ja potitama. Ta jäi rahulikult magama kui mina ära läksin, paar korda, kui ma tulin tagasi, siis ta ikka veel magas. Ta oli omas kodus, ta oli oma asjade keskel. Kulutused transpordile on väiksemad. Noh, sel oli miinuseid ka – ikkagist peab vaatama, et võõras inimene sinu kodus. Peab olema kõik asjad valmis, et ta saaks lapsele süüa teha. /.../ Kui ma oleks leidnud inimese, kes oleks olnud nõus iga jumala päev minu juurde koju tulema ja ta oleks mulle inimesena ka meeldinud, siis jah, seda küll, siis oleks see vedamine ära jäänud. Aega oleks rohkem jäänud.” (N, 30)

“Lasteaed töökoha lähedal on hea nendel inimestel võibolla, kes töötavad kellast kellani, nad ei jõuaks Sauele kella 5-ks. Minul hetkel on see võimalus. Minu jaoks parim võimalus – lasteaed kodu lähedal ja saan ka alati hoidjale helistada.

Ja ega ma Tallinna lasteaedadesse ei saakski, sest peaksin olema Tallinna elanik. Mulle öeldi, et saan Tallinnasse koha vaid siis kui ükski Tallinna laps seda ei taha. Üks sõbranna just kolis Tallinnast välja ja nad peavad lapse vanaema juurde Tallinnasse sisse kirjutama, kuigi ise on Kiili vallas. Nüüd sündis perre noorem laps, seetõttu peavad mõlemad vanemad olema Kiilisse sisse kirjutatud, muidu ei saa uut last järjekorda panna.” (N, 26)

“Kui lasteaed oleks kusagil teepeal töökoha juurde, siis oleks see ehk mitte nii jube teha üks pisikene haak/.../ võiks olla mingi varuaeg transpordi osas. Minu jaoks oli tähtis see, et ta on mõnusas kohas, et tal on siin hea olla, et tema järgi on hoitud, et tema järgi on vaadatud. [mugavus lapsele] Ma näen, et ta tuleb siia ju hea meelega. Ta ei aja ukse peal sõrgu vastu. Sellest ma järeldan, et ilmselt ta siis rahulolematu ju ei ole.” (N, 30)

“Minule praegu sobib väga hästi, et lasteaed on kodu kõrval. Sest kui ta oleks linnas ja tahan näiteks kontorit vahetada – mis võib ju ette tulla – peaks võibolla edasi-tagasi sõitma. Probleem on muidugi see, et kui tahan õhtul kellelegi külla minna, pean lapsed Sauelt ära tooma ja Tallinna tagasi tulema, see on jälle üle tunni aja sõitu.” (N, 26)

Hinnangu andmisel omavalitsuste tegevusele suhtuti nende tegevusse neutraalselt või negatiivselt pidades nende rolli liiga passiivseks ning lastevanemate huvidest ja reaalsest vajadusest eemalduvaks. Nii mõnigi lapsevanem oli teadlik arengukavadest ja planeerimissuundadest, mis nõuks võetud, ning tundsid teema vastu sügavat huvi. Puudust tunti just valikuvõimalustest lühiajalise hoiu organiseerimisel, kuid samas kõik lapsevanemad ei pidanud seda omavalitsuse rolliks.

“[KOVile hinnang lastehoiu osas, toetused, teenused ...?] – Nõrk. Saan aru, et lapsevanemad võiks ise uurida, aga omavalitsus võiks selle poolt olla, et inimesed püsiks selles piirkonnas. Inimesed tahavad tööl käia ja normaalselt ära elada. Kui inimene tahab varem tööle minna ja leiab koha, kuhu laps jätta, oleks normaalne, et kohalik omavalitsus toetab.” (M, 29)

“Mure on see, et arendajatele pannakse planeeringusse sotsiaalmaa sisse kuid seal ei valmi kunagi midagi. Ka Sauel valmis suur elamurajoon, kuid lasteaiale eraldatud krunt seisab tühjana, sest lasteaed ei too piisavalt kasumit. Kui sellised lasteaedad valmiks, oleks probleem väiksem. Kasvõi tasulised lasteaedad. Näiteks Saue linnas pidi ka keskväljakule tulema mingid sotsiaalmajad, mul üks hetk tekkis mõte, et ise eurorahadega sinna

lasteaed rajada. Linnapea ütles mulle, et seal on sotsiaalmaa, mine räägi arendajaga, küll sa saad, kuid kui rääkisin arendajaga, ütles see, et linn loobus oma nõudest ja tegime selle ikka elamumaaks. " (N, 26)

"[Mida peaks KOV tegema?] – Kombineeritud tegevus, alustaks lapsehoiuteenusega ja vana maja renoveerimisega korraga. Tean, et ca 20 on järjekorras praegu, kuid paljud ei kirjuta ka avaldustki, niikuinii ei saa. Mulle meeldib väga Inglismaal kasutatav vorm, kus saad tellida läbi firma tellida endale professionaali koju.

[Kas seda teenust peaks koordineerima KOV?] – Omavalitsusele seda kohustust ei paneks, siin peab erahuvi taga olema. Vallal on heategija roll ja tal puudub ärihuvi, st vajadus ennast parandada.

[Kas KOV arvestab laste vajadusi?] – Ei. Vanemad on muutunud teadlikumaks küll. Ametnikul on lapsed suured ja ta ei mäleta neid probleeme enam. /.../ Ma tunnen väga suurt puudust valikuvõimalustest. Pole pidevalt vaja, aga kui mul on Tallinnas vaja käija, siis ma ei saaks väiksele lapsele üheks päevaks hoidu. Ainuke võimalus on sugulased. Teiseks, vabatahtlikust tegevusest ei saada meil aru. Tallinnas veel on mõnel pool, aga väikestes kohtades mitte." (N, 34)

Teiseks läbivaks teemaks on lapsevanemate informeerimine lastehoiu teemades. Ühelt poolt ollakse nõus, et inimesed võivad ise ka teavet hankida KOV'i kodulehelt või tõsisema häda korral pöörduda sotsiaalnõuniku poole. Samas enamus siiski ei tunne, et omavalitsus näeks kodanike informeerituses oma huvi ning on jäänud liiga passiivseks. Kõige sagedamini toodi välja vajadust kindla aja tagant (kord aastas kuni kord kvartalis)ilmuvat valla lisalehe järele, mis tegeleks eraldi laste temaatikatega (sh toetused, kohad, arenguplaanid, kodanike võimalused midagi ära teha), ning lasteaedade järjekorra läbipaistvaks tegemist. Viimasel soovitusel on pragmaatilised põhjused eluolu paremaks planeerimiseks.

"Selline asi nagu lasteaed peab olema, võiks olla selline väike ja hubane nagu meil. Aga mind häiris kõige rohkem teadmatus enne kui ise teada saime, kuidas see asi on. See ei ole ju mingi riiklik saladus, et ma ei võiks teada, millal järjekorda saan. Olgu kasvõi negatiivne info, aga ma tean arvestada. See info peab ka kindel olema, mitte et oi, nüüd järsku keegi tuttavate tuttav sai" (N, 39)

"Meie omavalitsuse osa on 0. Lihtsalt pole midagi pakkuda. [Teabe kättesaadavus] Niru, ma ütleks. Mina sain teada läbi tuttava tuttava, aga mitte mingist kindlast allikast. [Kuidas KOV saaks olukorda parandada?] Ma kujutan ette, et kui ta võtab selle asja ette, siis... toetada ja soodustada. Kas me nüüd anname ruumid või aitame korda teha või... sest kodustele lastehoidjatele on väga kõrged nõudmised. Seda hobikorras ju keegi ette ei võta. PPH on kuidagi inimsõbralik nähtus kui selline kombinaatnähtus ja omavalitsusele ka üleval pidada tõenäoliselt odavam. Et kui seda toetustega või nii üleval hoida, et see, kes on otsustatud seda üleval hoida... vajadus on ju olemas, turg on ju olemas." (N, 30)

"Mis on probleemiks, siis Saue pole lasteaiajärjekorrad üldse läbinähtavad. Sa oled, kus sa oled ja keegi ei oska sulle öelda, mitmes sa oled ja sisse saavad täiesti erinevas vanuses lapsed/.../Saue on nii, et lasteaia antakse beebiballil [iga 3 kuu tagant uued lapsed kogutakse lasteaia majja kokku, linnapea peab kõnet ja süüakse koos torti] kätte sünnitunnistus ja siis kõik panevad ennast korraga lasteaeda ka kirja. Nii et enam-vähem ühevanused lapsed saavad koos järjekorda. Siis on väga imelik vaadata et lasteaiaakoha saab laps, kes on sinu omast 9 kuud noorem." (N, 26)

3.3 Lastehoiu vajaduste teoreetiline käsitus

Üheks uuringu keskseks seisukohaks on kriitiliselt üle vaadata erinevate lastehoiuga seotud osapoolte vajadused, palju neist hetkel teada on, millised on nende vahelised konfliktid ja kuidas neid edasises töös lahenduste välja töötamisel arvesse võtta. Enamasti käsitletakse neid iseenesest mõistetavate kategooriatena – vanema soov tööil käia, mis tähendab üheselt vajadus koha järgi lasteaia, mis viitab lasteaiakohtade nõudlusele ning seaks meie tööks pelgalt paigutusteoreetilise lahenduse leidmise. Oma uuringu käigus oleme tuvastanud definitsioonide mitmekesisuse erinevatel lastehoiu toimimise tasanditel, millest tulenevalt on seatud erinevad eesmärgid ja vahendid nendeni jõudmiseks ning nende võrdlemine annab kriitilise aluse mõne eelistamisel või mitme samaaegseks kasutuseks. Siinkohal käsitleme kolme vajaduste tasandit:

- Riik
- Kohalik omavalitsus
- Perekond (lapsevanem ja laps)

Töö käigus täpsustasime oma esialgset teoreetilist lähenemist lastehoiu toimimise struktuurile, tuginedes uuringu raames läbi viidud intervjuudele, kogutud statistikale ning jätkuvale teoreetilisele analüüsile. Määratlesime lastehoiu kompleksnähtus läbi kolme võtmetasandi: kontseptualiseeringu, rakendumõju ja aktualiseeringu sfäärides, millel on erinevad lookused ning toimemehhanismid, mis vaheraportis (Kask, Tint ja Viljasaar, 2007) ei tulnud veel esile. Tasandeid ei tule siinkohal mõista hierarhilistena vaid üksteisest läbipõimunud kontseptide, praktikate ja legislatsioonide kogumina, mis on pidevas omavahelise vastasmõjus. Eristus on vajalik “vajaduste” mõistete esile kerkimise allikate tähistamiseks ning nende kujunemisprotsesside hindamiseks, mis sageli rakendusse viies põhjustavad läbi liiga suurte üldistuste ning möödarääkimiste tõrkeid teenuse toimimisel. Järgnevalt analüüsime erinevate osapoolte vahekorda ning rolle lastehoiu süsteemi kujundamisel. Kuigi Eesti kontekstis pole taolisi diskursiivseid uurimisi asutuste tööprintsipide ja nende mõjusid praktilistele väljundite läbi viidud, siis mujal maailmas on see kriitilistes teadusvooludes laialdaselt levinud vahend nii teoreetilise lähenemise üldises plaanis kui ka (linna)planeerimises (Foucault, 2003; Bordieu, 2003; Allmendinger, 2002; Moulaert ja Cabaret, 2006) Kahjuks ei leidu ühtegi avaldatud artiklit, mis käsitleks lastehoiu vajaduse kujunemist ning lubaks teha võrdlusi Eesti konteksti põhisel. Lühidalt kokkuvõttes nende lähenemiste seisukohti, tuleb tõdeda, et planeerimisel ei piisa ainult reaalsuse kirjeldamisest ja mõõtmisest, tulemuste analüüsimisest ning teadlaste ja/või ametnike poolt soovitude ja rakendamise välja töötamisest, vaid tuleb arvestada ka nähtuse määratlemise kontseptuaalset konstrueeritust. See tähendab, et planeerides inimeste jaoks “parimat” keskkonda, piiritleme alati ühel või teisel moel oma arusaamu sellest, mis on “parim” (kelle jaoks? mis alustel?) ning valime vahendeid juba selle baasilt arvestades samas nende mitmekesisusega. Öeldes, et inimesed vajavad linnaruumis privaatsust ning teha sellest järeldus, et majade vaheline kaugus peab olema vähemalt kaks meetrit või et täisehitusprotsent võib olla nii ja niisugune tähendab ühe konkreetse “privaatsuse” definitsiooni ellu viimist. Samas mõjutavad tulemust mitte ainult teoreetilised käsitlused praktikast, vaid nende konkreetne elluviimine ühe või teise asutuse poolt. Kuigi nii lasteaed kui koduhoid on ühe ja sama teenuse lahenduse pakkumisele suunatud, siis on nende kvaliteedis, eesmärkides ja praktilistes toimimises mitmeid erinevusi. Sidusat terminite ja mõistete kogumit, mis esindab mingit kindlat maailmavaadet, nimetatakse diskursuseks ning sellele vastavat vahendite ning tegevuste kogumit praktikateks. Järgnevalt vaatleme erinevaid võimalikke viise mõista “vajadust” ning “lastehoidu”.

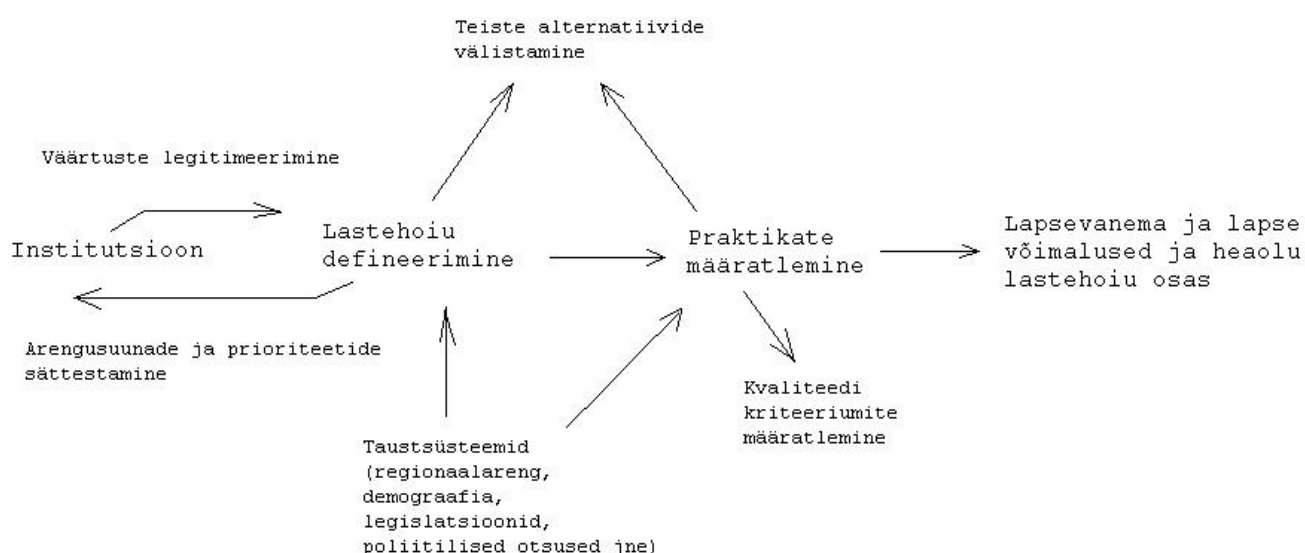
Riigi vajadused tulenevad otseselt ministeeriumite ning seadusandluse tasandil lastehoiule seatud eesmärkidest ja funktsioonidest. Kõige üldisemalt võttes on nendeks kodanike (ja ühiskonna üldisemalt) turvalisuse ja heaolu tagamine, võrdsete võimaluste tagamine isiklike soovide saavutamisel, kodanike õiguste määratlemine jne, mis on fikseeritud Põhiseaduses ning muudes legislatiivsetes dokumentides. Vajadus on eelnevast tulenevalt heaolu tagavate institutsioonide töö korraldamine, mis arvestaks erinevate ühiskondlike gruppide – eriti halvemal järjel olevate – vajadusi. Riigi otsene eesmärk lastehoiu suhtes on lapsevanemate ja laste heaolu tagamine, mille laiemaks funktsiooniks on töö ja perekonnaelu ühildamise toetamine ning kaudselt ja otseselt rahvastiku taastootmise soodustamine (Ainasaar, 2000; Ainsaar, 2001 jt). Need printsiibid konkretiseeruvad perepoliitikas, toetuste jagamises ning seadusandluse koostamises ja väljenduvad tööväljade jaotumises erinevate ministeeriumite vahel. Lastehoiu diskursiivses aspektis on tegemist **kontseptualiseeringu tasandiga**, mis moodustub vormiliselt institutsioonidest nagu ministeeriumid ja teised kõrgemad võimuasutustest (sh. rahvastikuministri büroo, riigikogu), nende struktuuri ja haldusala määratlusest, töökorraldusest, kujunenud praktikatest ja poliitilistest otsustest. Näiteks lastehoiu puhul on koolieelsete lasteasutuste õppekavade koostamine Haridusministeeriumi pädevuses, perepäevahoiu küsimus asetatud Sotsiaalministeeriumi haldusalasse ning koalitsioonilepingus lastehoiu probleemi lahendamiseks ettenähtud miljonite jaotamine on aga asetatud Rahvastikuministri büroo ülesandeks. Vastavalt ametkonna haldusalale on kasutusel implitsiitselt või eksplitsiitselt väljendatud lastehoiu definitsioonid, mis mõjutavad tegeliku nähtuse kujunemist erinevates suundades läbi suunitlustest lähtuvate mõistete arenguvisionide kujundamise, otseste ja kaudsete ressursside suunamise (sh. projektide koostamine, maade eraldamine omavalitsustele), määruste ja piirangute välja andmise, lastehoiu korraldamise legitiimsete vahendite määratlemise ja järelvalve organiseerimise. Tinglikult võib siia alla lugeda ka maavalitsuse, kel puudub küll hetkel tugev positsioon olukorra mõjutamiseks, kuid etendab loomisel oleva sotsiaalse infrastruktuuri planeeringuga olulist rolli omavalitsuste vahelise koordinatsiooni ühtlustamisel. Samas tellitakse ka uuringuid, mis mõtestavad ja fikseerivad lastehoiu olukorra analüüsil aluseks olevad näitajad ning diskursuse. Näitena võib tuua uuringu “Lastehoid Eestis peredes” (Unt ja Krusell, 2004), mille implitsiitseks aluseks on lastehoid, kui lahendus pere- ja tööelu ühildumise probleem, mis antud uuringus kinnistab ainult ühe võimaliku lähtekoha ning vaatleb probleemi vastavalt definitsioonile, seeläbi määratletud kitsaste kriteeriumite ning jõuab seotud funktsionaalsete lahendusteni. Tasandi toimimise aluseks on ühtse **visioonina** (“vajaduse” määratlus antud tasandil) üldiste aluspõhimõtete kujundamine lastehoiu terviklahenduse arendamiseks, kasutades selleks abstraktseid definitsioone, mis lähtuvad väga üldiselt määratletud eesmärkidest. Visiooni enda kujundamise vajaduseks ja sisuks on (või peaks olema) erinevate eesmärkide ühtlustamine valdkondade, mis antud teemat käsitlevad, vahel ühise määratluse andmiseks nähtusele ja vastavalt sellele arengu suunamine ning omakorda sobivate meetmete valimine selle teostamiseks. Probleemiks võib selle tasandi puhul saada liigne eemaldumine reaalsest olukorrast (ebaadekvaatse definitsiooni või eesmärkide lahknevuse tõttu) ning teatav struktuuriline jäikus, mille tulemusena ei ole võimalik rakenduslikus plaanis arvestada alternatiivsete visioonidega või lokaalsete eripärade ja vajadustega. Seetõttu on paljud riigi funktsioonid parema kontrolli ja efekti saavutamiseks delegeeritud kohaliku omavalitsuse tasandile (subsidiiaarsus printsiip), mis on (eeldatavasti) teadlikum kodanike otsestest vajadustest, ning kõrgeima tasandi ülesandeks on jäänud üldiste printsiipide ja mehhanismide sätestamine, mida tuleb lastehoiu korraldamisel järgida. Tuleb esile tuua tõik, et omavalitsuse toimimine on vahendatud läbi kontseptualiseeringu tasandil paika pandud piiride ning seeläbi oluline alus lastehoiu nähtuse toimimise mõistmiseks.

Kohaliku omavalitsuse perspektiiviks on riigi poliitikate, seadusandluse, kohalikust olukorra sõltuvate muutujate, finantsvõimaluste ja lastevanemate tegelike vajaduste arvesse võtmisel kujunev praktikate (reaalsete lahenduste) rakendamise tasand. Vajaduste asemel tuleks pigem rääkida kohustustest riigi ja oma kodanike suhtes ning majandusjuriidilistest raamistikest, milles kohalikud omavalitsused toimivad. Üldises plaanis lähenedes on KOV'ide korraldus määratletud Kohalike Omavalitsuste Korraldus Seaduse (KOKS) poolt, kus on öeldud, et "Omavalitsusüksuse ülesandeks on korraldada antud vallas või linnas koolieelsete lasteasutuste, põhikoolide, /.../ ning teiste kohalike asutuste ülalpidamist, juhul kui need on omavalitsusüksuse omanduses" (KOKS, §6, (2)). Samas on KOV'ide prioriteedid, rahalised ja inimressursilised võimalused ning käimasolevad lahendused lastehoiu korraldamisel väga erinevad. **Rakendumõju tasandil** töötatakse välja lastehoiu süsteemi reaalsed lahendused (lasteaedade rajamine, toetuste jagamine jne) põhinedes visioonides määratletud alustel ning neist omakorda tulenevatest seadustest ja ressursidest. Lõpplahendusi mõjutavad siinkohal ka tööülesannete jaotus ametkondade vahel, jõustruktuuride korraldus, laiemad arenguvisionid (kinnitatud arengukavades) ning konkreetsete lahenduste realiseerimisel tekkivad ressursilised tõrked. Omavalitsustel arvestada arengusuunitlusi tervikuna ning teha otsuseid ressursside jaotamisest ning lastehoid moodustab sellest ainult väikse osa. Lastehoiu vajadus formuleerub **nõudlusena**, mis seisneb abstraktse ideaalarusaama kujundamises lastevanemate reaalsetest vajadustest (infomeeritus kohalikest oludest) ning väljendub selle suunitluse realiseerimises riikliku tasandi piirangute raames – legitiimsed hoiuvormid, asutuste struktuurid ja (kvantitatiivsed) kriteeriumid vajadustest määratlemisel (nt maksimaalne last arv rühmas). Igal konkreetsel juhul sünnib otsustus väga mitmete asjaolude, tingimuste ning võimaluste kokku langemisel. Siiski kõige olulisemalt piirab potentsiaalsete lahenduste hulka lastehoiu esmane defineerimine ning avatus muudele võimalustele olukorra lahendamiseks.

Lapsevanemate vajadusi lastehoiu osas on varasemalt juba uuritud (Kraav, 2006; Unt ja Krusell, 2004), kuid veidi teistsugustel eesmärkidel ning teiste meetoditega. Nimelt on leitud, et ühelt poolt ootavad vanemad tavalasteaedade korrastamist ja arvu suurendamist ning teisalt paindlikemate hoiuvormide toetamist ja korraldamist kohalike omavalitsuste poolt (Unt ja Krusell, 2004). Konkreetsete kvaliteedinõuete osas eelistavad lapsevanemad individuaalset lähenemist, positiivsemat arengukeskkonda ning sertifitseeritud töötajaid, kuid samas tuleks ära mainida, et enamik eelistab hoida last kodus või sugulaste juures (Kraav, 2006). Arvestades üldisi perepoliitilisi hoiakuid, on vanemate põhiliseks vajaduseks naaseda tööturule, kuid samas peaks pakkuma toetusmehhanisme neile, kes eelistavad pikemalt lapsega koju jääda ja kelle perekonnad võivad seetõttu sattuda suurema majandusliku koormuse alla. Kuigi erinevaid alternatiivseid hoiuvõimalusi leidub Harjumaa kohalikes omavalitsustes ning Tallinnas, mis lähipiirkonna elanikele on kättesaadav ja tarve nende järgi on endiselt suhtelistelt kõrge sõltuvalt konkreetsest KOV'ist, siis puudub ühtne alternatiivide struktuur, sageli valla või linna toetus ning ka laiem teadlikkus sellistest võimalustest (Mürk, 2006). Samas tuleb käesoleva uuringu käigus läbi viidud intervjuude valguses tõdeda, et tegelikud põhjused ühe vormi eelistamisel teise ees või üldised ootused lastehoiult on seotud lapsevanema igapäevaste liikumisradade, töö- ja elukoha valikuga, lastehoiule seatud kvaliteedi kriteeriumitega ning piirkonnas olevate võimaluste vahel valimisega (mis üldjuhul on Harjumaa kontekstis sunnitud valik väikese arvu alternatiivide vahel või üldse nende puudumine). Kuigi ootus lastehoiult võib väljenduda sarnaselt, siis põhjused selleks on mitmekesised ning seotud muude valdkondadega, millest tulenevalt ei saa lahendusi määratleda üheselt. Näiteks soovivad paljud, et lastehoiu koht võiks paikneda võimalikult lähedal elukohale, kuid selle taga on palju erinevaid põhjuseid – isikliku transpordivahendi puudumine ning ebasobivad ühistranspordi graafikud, elukeskkonna ebaturvalisus või ebamugavaks osutuv varajasem ärkamine pikemate vahemaade läbimisel. Lapsevanema **vajadus**

moodustub nii üksikute faktorite kokkulangevuses (nt muidu last hoidev vanaema on haigestunud) kui ka üldiste väärtushinnangute ning eelistuste koosmõjus. Kõigile eelloetletud põhjustele läheduse eelistuse all võib küll pakkuda välja lahendus paigutades lastehoiu asutus kõige tihedamini asustatud piirkonda (valla keskusesse), kuid ei tähenda lahendusi konkreetsetele indiviididele. Kuigi ei saa väita, et nende probleemide peale ei mõelda või et nad ei kerki ülesse muudes kontekstides, tuleks nendega teadvustatult arvestada lastehoiu tervikliku planeerimise juures. **Aktualiseeringu tasandil** tekkivaid üksikuid probleeme ei saa ega peagi omavalitsus lahendada, kuid ühekülgsede määratluste asemel tuleks kasutusele võtta sisuliselt reaalsele olukorrale lähemad definitsioonid, mis hõlmavad lastehoiu nähtust laiemalt.

Laste vajadused, mis on seotud lastehoiuga, ulatuvad puhtfüsioloogilisest tervishoiust ja üldisest turvalisusest kuni arengupsühholoogilise tasandini, mis sisaldab nii loovat keskkonda kui ka suhtlemist eakaaslastega (Kraav, 2006). Samas on need kõik lähenemised ekspertide ja praktikute vaated lastele, mis ei pruugi peegeldada iga üksiku lapse vajadusi. Riigi tasandil lapsele vaadates peab olema tagatud hoolekanne laste eest ning nende igakülgne turvalisus. Kuigi lastekasvatust ning arengut käsitletakse mitmes teadusvaldkonnas palju põhjalikumalt, kui siinkohal selle teema avamiseks ruumi on, tuleb tõdeda, et iga üksiku lapse puhul saab tema eest otsustajateks olla vaid vanemad (välja arvatud äärmuslikel juhtudel, kui otsustatakse vanemlikud õigused ära võtta). Hoolimata positiivse ja arvestava suhtumise väljendumisest riiklikul tasandil – alates sellest, et peretoetuse asemel on vastav rahaline vahend Eestis ümber nimetatud lastetoetuseks viitamaks selle sihtotstarbele, kuni lastekaitseaduseni, mille kohaselt igal lapsel on õigus oma individuaalsusele ning isiklikule arengule – nende ideaalide rakendamine planeerimises või ka kohalike omavalitsuste tegutsemise tasandil arvesse võtmine on osutunud problemaatiliseks. Praktiliste probleemide tuvastamisel ja lahendamisel lastehoiu osas käesolevas uuringus keskendutakse küll pragmaatilistel kaalutlustel rakendusmõju tasandi toimimisele. Sellegi poolest on oluline ära mainida, et kuivõrd lastehoiu teenus on rajatud kodanike vajaduste rahuldamiseks, tuleb neid võimaluste piires väga tugevalt arvesse võtta. Eelpool esile tõstetud olulised muutujad, mis mängivad rolli lastehoiu olukorra haldamisel omavalitsuse, on skemaatiliselt visandatud allolevas joonises 3.1. Järgnevalt arutleme nende toimemehhanismide üle.

Joonis 3.1. Kohaliku omavalitsuse tasandi toimimine

Kuigi lastehoiu defineerimist omavalitsuse võib õigusega pidada konkreetse teenuste ja toetuste süsteemi planeerimise aluseks, sõltub see omakorda demograafilisest olukorrast (nt võimalik beebibuum või valglinnastumine), riigi tasandil sätestatud määruste ja võimaluste pagasist, kõrgemate ametnike poliitilistest otsustest ning muudest asjaoludest¹⁷. Öeldes, et meie omavalitsuse eesmärgiks on pakkuda kodulähedast keskkonda lastele seniks, kui nad kodust eemal on, tähendab mingite väärtuste kinnitamist, mida peetakse omavalitsuse (töötajate) poolt oluliseks. Sellele määratlusele võib tugineda eesmärk viia sisse *cash-for-care* süsteem, mis toetab ühelt poolt kodus hoidmist ning teisalt annab kindlust lastehoiu väikevormidele, mis on oma olemuselt kodulähedasemad. Samas, kui riiklik süsteem sellist vaadet ei toeta või ka lihtsalt ei soodusta, siis on selle ellu viimine kas võimatu või raskendatud. Skeemi olulisus seisneb selles, et kui tavaliselt oleks kohane arvata, et lastevanemate hoiuprobleemi lahendamine saab alguse lasteaia ehitamisest või toetuse maksmisest, siis süsteemi tegelik alus pannakse paika juba varasemates faasides ning sageli teadvustamatult. Just seetõttu on oluline vaadelda ning sõnastada planeeringutes mitte ainult eesmärke ja vahendeid, vaid ka lähtekohti, mille baasilt neid paika pannakse. Pole olemas ühest ja otsest eesmärki, mis hõlmaks terve lastehoiu nähtuse. Sest väga abstraktsetest teoreetilistest definitsioonidest pole konkreetsete lahenduste leidmiseks enamat kasu, kui teenuse toime- ja tähendusvälja määratlemine. Seetõttu ei saa ka väita, et on olemas ühesed lahendused, mis põhinevad kindlaks määratavatel kriteeriumitel nagu rühma suurus või lapse kohta eraldatud pöranda pind. Tasub võtta samm tagasi ning vaadelda olukorda laiemalt. Kindlasti lisanduvad eeltoodud skeemi veel mitmed väiksemad asjaolud (sh. lastevanemate tagasiside, kasvatajate nõudmised) ning praktikate määratlemisest peaks võibolla eraldama nende ellu viimise, kuid taolisel lihtsustatud moel on selle uurimuse kandev printsiip ehk arusaadavam.

Kui lastehoiu olukorda vaadelda riiklikult tasandilt, siis eelmise valitsuse ajal hakati uurima võimalusi alternatiivsete lastehoiu vormide juurutamiseks ning viidi läbi ka vastavasisulisi projekte (nt "Lapsed hoitud, emad tööl") – lastehoidu defineeriti laiemalt, kui ainult lasteaedu ning sellele järgnes muutus ka praktikate osas. Kaudsem mõju väljendus uue Sotsiaalhoolekande seaduse vastu võtmises (2006), mis andis õigusliku koha perepäevahoiule. Praeguse valitsuse prioriteedid on senimaani väljendunud ainult rahalise toetuse eraldamises riigieelarvest aastaks 2008 lasteaedade korrastamiseks ning kasvatajate palkade tõstmiseks. Kuigi toimivad perepäevahoiu, mängutubade ja eralasteaedade algatused on leidnud positiivset tagasisidet, pole ühest seisukohta nende rajamise ja haldamise toetamiseks. Enamasti käib see kaudselt läbi omavalitsuse kohatoetuse, mille puuduseks võib pidada bürokraatlikku arveldamist ja lasteaiakohtadest väiksemaid summasid.

¹⁷ Lastehoiu võimalike definitsioonide ja neist tulenevate praktikate teoreetiline tabel asub lisas 9.

Tabel 3.1. Lastehoiu vajaduste kolmetasandiline struktuur.

Tasand	Vajaduse kontseptsioon (diskursuse lähtekoht)	Lookus	Funktsioonid	Vahendid mõjutamiseks	Kommunikatsioon ülemise tasandi suunas	Kommunikatsioon alumise tasandi suunas
<i>Kontseptualiseering</i>	Visioon (suur üldistuse aste). Lastehoiu üldiste eesmärkide ja soovitatavate arengusuundumuste määratlemine seoses teiste valdkonna suunitlustega. Lastehoiu olukorda kajastavate näitajate määratlemine ning kogumine.	Ministeeriumid (Maakond?)	Lastehoiuga seonduvate üldiste suunitluste välja töötamine poliitiliste ja praktiliste ideaalide realiseerimiseks. Ühtse toimimise tagamine.	Seadusandluse kujundamine; riiklike toetuste jagamine; projektide korraldamine; järelvalve teostamine.	X	Regulatsioonid (seadusandlus); koosolekud ja arutelud; uuringute teostamine;
<i>Rakendusmõju</i>	Nõudlus (keskmine üldistuse aste). Hetkeolukorra hindamine ning rakenduslike lahenduste planeerimine ja ellu viimine. Lastehoiu mõiste defineerimine vastasmõjus muutuvate praktikate, kogemuste ja arusaamadega.	Omavalitsused (Eraettevõtted)	Seadusandluse ning teiste valdkondade arenguvajaduste raamistikust lähtuvalt rakenduslike lahenduste välja töötamine vastavalt kohalikele vajadustele	Lasteaedade rajamine; toetuste määramine ja maksimine; arengukavade koostamine; kodanike kaasamine	Soovitused; infopäringud; ümarlauad;	Hoolekogud; kohalik valla leht; interneti leheküljed; vestlused
<i>Aktualiseering</i>	Vajadus (reaalse kogemuse aste). Igapäevastest situatsioonidest tulenevad ootused lastehoiult olme olukorra paremaks korralduseks olemasoleva informatsiooni, võimaluste ja ideaalide raames. Väljendub otsustes ja valitud lahendustes.	Perekond, lapsevanem, laps	X	Teabe omamine; registreeringud; omaalgatuslikud lahendused; elukoha vahetamine	LA hoolekogud; vestlused KOV ametnikega	X

Tabel 3.1 proovib suure üldistuse tegemise hinnaga kokku võtta lastehoiu ilmingut tema terviklikkuses läbi kolme mõjutasandi, mis lubab vaadelda konkreetsete olukordade kujunemise tausta erinevate diskursuste omavahelise suhtlemise ja sellele järgneva realiseerimise tulemusena. Kuivõrd alapeatüki alguses on selgitatud tasandite erinevusi ning sellest sõltuvate definitsioonide erinevust (visioon, nõudlus ja vajadus) ja vaadeldud lühidalt definitsioonide toimet KOV tasandi toimimisele, siis järgnevalt peatume tasandite omavahelisel suhtlemisel. Oma erinevate eesmärkide, ideoloogiate, alustõdede ja toimeprintsipide tõttu tulenevatest lastehoiu käsitlustest võib piltlikult öelda, et need tasandid on pidevas reaalses konfliktis, mida ideaalis püütakse ületada kommunikatsiooni teel arusaamu tasandades. Osaliselt muudavad olukorra problemaatiliseks juba suhtluskanalid, mis riiklikult tasandilt alla poole on normeeriva iseloomuga ning kodanike tasandilt üles poole vaevukuuldavad. Kuigi iga üksiku lapsevanema tegelikke igapäevaseid vajadusi ei saa lõplikult ja täpselt arvesse võtta, siis ideaalis peaks kohalik omavalitsus pürgima nende mõistmiseni. See ei tähenda, et kodanikud oleksid passiivsed katsejānesed, keda omavalitsus kirjeldab, mõõdab ja analüüsib, vaid haarab süsteemi kujundamisse läbi aktiivse kaasamise (Allmendinger, 2002). Tasandite vaheline lõimumine on esmane süsteemi tervikliku toimimise garantii. Teiseks tuleks tasandite arusaamad avada teiste tasandite perspektiivide kaasamiseks. Kui riikliku visiooni aluseks oleks lastevanemate vajaduse mitmekesisuse arvestamine, oleksid sellel kontseptualiseeringu tasandil vastu võetavad otsused ning omavalitsustele kehtestatavad piirangud kui mitte hoopis teist laadi ja läbi uute vormide ning kanalite (võimaluste rohked ning avatumad; avalikud arutelud), siis vähemalt reaalsele olukorrale veidi lähemal. See ei tähenda, et peaks silmist kaotama üldised arengusuundumused regionaalse arengu või majanduse muutuste osas, vaid nende ühenduste tegemist teise nurga alt. Tegelikult peakski riikliku tasandi eesmärgiks olema inimeste vajaduste laiemasse vahendite ja võimaluste konteksti, mis hõlmaks võimalikult laiahaardeliselt erinevaid mõjutegureid. Lastehoiu töötamise oluliseks kriteeriumiks saaks sel juhul visiooni, nõudluse ja vajaduse definitsioonide võimalikult suur ligilähedus (kui mitte kattuvus, siis vähemalt komplementaarsus). Praeguse analüüsi käigus aga selgus, et need halvimal juhul töötavad teineteisele vastu ning parimal juhul on väga lõdvalt seotud. Olles kesksel positsioonil rakenduste ellu viimisel, on kõige olulisem ühtlustamise roll just omavalitsuse tasandil. See aga eeldaks riikliku tasandi avatumat suhtumist ning suuremat kodanike aktiivsust oma vajaduste edasi andmisel. Kandepunkti asetamine omavalitsusele on seda kriitilisem, et sageli puuduvad indiviididel võimalused oma arvamuse edastamiseks riiklikule tasandile. Võib küll retooriliselt väita, et selleks ongi ju valimised või et on loodud ka seaduste mõjutamise keskkond Täna Otsustan Mina (<http://www.eesti.ee/tom>), kuid reaalselt on nende vaheline distants lootusetult suur.

Me ei saa ette öelda lõplikku definitsiooni, mille järgi kogu süsteem peaks toimima hakkama alates riiklikust kuni individuaalseni, vaid välja tuua ühe või teise definitsiooniga kaasnevad eelised ning praktikasse rakendamise puudused eri tasandite seisukohast. See tuleb teadvustada võimaliku probleemide allikana, tasandite vahel ja sees läbi vaielda (eelistatavalt astuda pidevasse tihedasse koostöösse, mis viiks kestva uuendamiseni) ning leida ühene toetuspunkt, mille baasilt planeerima asuda.

3.4 Kokkuvõte

- Põhiliseks probleemiks omavalitsuste seisukohast on pikad järjekorrad, mis on aga oma näidu tõesuse osas vägagi kaheldava väärtusega. Ühelt poolt ei peegelda nad reaalselt lapsevanemate vajadust ning teiselt poolt taandavad lastehoiu lasteaiakohtade probleemiks. Teiseks ei saa järjekorrad olla lastehoiu küsimuse lahendamise kriteeriumiks, sest teenus ja probleemi avaldumise vorm on omavahel ühenduses ühesuunalise kausaalsusega.
- Lastehoiu lahendusena ei pruugi lasteaiad praktilistel kaalutlustel olla kõige kasulikud – omavalitsustele tähendavad nad suuri kapitalimahutusi, aastaringseid jooksvaid kulusi ning probleeme tööjõu leidmisega. Teisalt häirib lapsevanemaid nende "kombinaatsus", kättesaadavus (nii kauguse, kui kohtade arvu puudumise tõttu), umbisikulisus ja paindumatus. Lasteaiad ei vasta 1-3 aastaste laste vajadustele, kes moodustavad enamuse järjekorrast.
- Tööjõu probleemi lahenduseks peetakse palkade tõstmist ning koolituste korraldamist, mis paaril korral pole andnud soovitud tulemust. Palkade ebavõrdne tõstmine võib süvendada omavalitsuste vahelist konkurentsi töökätele ning ei paku lõplikku lahendust.
- Koduhoidu ei käsitleta kohalikes omavalitsustes lastehoiu vormina ning selle kohta puuduvad vastavad andmed. Veidi rohkem ollakse teadlikud perepäevahoiu võimalustest, kuid reaalsete sammudeni on jõutud ainult üksikutes omavalitsustes. Alternatiivsete hoiuvormide ellukutsumist peetakse eraalgatuse küsimuseks – omavalitsused ei näe neis võimalusi lastehoiu paremaks korralduseks valla tasandil.
- Kohalikes omavalitsustes domineerivad hädusad arusaamad lastevanemate vajadustest, mis keskenduvad üheste kriteeriumitega määratletavatele näitajatele (koha maksumus, laste arv rühmas) ning peavad lapsevanemaid passiivseteks vastuvõtjateks. Nagu ilmnes lastevanemate intervjuudest on olukord palju värvikirevam ning seetõttu tuleks arvestada lahenduste välja töötamisel eritasandilise mitmekesisusega. Näiteks ei peeta töö- ja pereelu ühildamist lapsevanemate seas teravaks probleemiks, vaid iseenesest mõistetavaks ellusuhtumiseks, mille korraldamisel tekivad mõningased logistilised probleemid lastehoiu organiseerimisel.
- Uuringus ilmnes järjekordadest hoopis olulisem probleem – kommunikatsioon lastehoidu kujundavate tasandite vahel. Siit kerkib esile küsimus erinevate eesmärkide ühtlustamisest ning avatud definitsioonide ja rakenduste kasutamisele võtust.
- Lapsevanemad on avatud uutele lahendustele ja võimalustele, mis pakuvad paindlikumaid ning lapse jaoks kvaliteetsemaid hoiuvorme. Enamus oli nõus lasteaiakohamaksust kõrgemat summat tasuma kui sellega kaasneb hoiukoha kvaliteedi tõus.
- Hetkel tunnevad lapsevanemad olevat sundolukorras, kus parimal juhul saavad nad üleüldse koha. Mingist reaalsest valikust ühe või teise võimaluse vahel ei saa rääkida. Lasteaia koha saamine on puhas "õnn".
- Oodatakse rohkem teavet omavalitsusest ning nende poolset aktiivsust kodanike kaasamisel. Viimast just vanemate vajaduste mõistmisel ja koondamisel lahenduste leidmiseks.
- Ükski hoiuvõimalus ei suuda iseseisvalt täielikult katta kõiki olukordi ja vajadusi, mis igapäevaelus ilmnevad, ning seetõttu võib mitmete lahenduste samaaegset kasutamist pidada paratamatuks vajaduseks.

IV Arutelu: lastehoiu lahenduste soovitused

Viimases peatükis püüame leida lastehoiuga seotud probleemidele mõningaid leevendusi. Kuigi sõnastus "lahenduste soovitused" kõlab veidralt, siis kannab ta väga olulist tähendust. Nimelt ei saa ühegi uuringuga – kui tahes täpse või laiahaardelisega – lõplikult lahendada indiviidide igapäevaseid probleeme (ainuüksi elluviimise erinevusest kirjapanduga) ning ei tasu luua illusioone nagu üks või teine alljärgnev soovitus tooks lõpliku lahenduse murettekitavale olukorrale. Isegi juhul, kui kõikidele lastele oleks koht lasteaias olemas, poleks see käesoleva uurimuse seiskohast lõplik eesmärk. Pigem võib see muutuda üheks osaks probleemist, kui täidetud abstraktsed kriteeriumid (nagu järjekord) saavad parima võimaliku olukorra etaloniks ning varjavad inimeste igapäevased vajadused, mille lahendamisele lastehoiu teenuse osutamine peaks olema orienteeritud. See markeerib pigem situatsiooni, mille eest on hoiatanud sotsioloog Ivan Illich, mil liiga kergelt samastatakse koolisüsteemi haritusega, inimeste ravimine tervishoiuga, sotsiaaltöö ühiskondliku elu parandamisega, politsei turvalisusega, sõjaline jõud rahvusliku julgeolekuga ning karm konkurentsi produktiivse tööga. Siiski leiame, et seistes vastu uuringus ilmnenu kitsaskohtadele, on võimalik praegust ummikseisu märgatavalt parandada. Oleme jõudnud seisukohale, et lastehoiu teenus vajab terviklikku käsitlust nii riiklikul kui ka kohaliku omavalitsuse tasandil, mis keskenduks lapsevanemate igapäevaste vajaduste lahendamisele läbi mitmekesiste ja erinevate eesmärkidega lastehoiu teenuste pakkumise. Soovitusel toetuvad varasemates ning käesolevas uuringus kinnitust leidnud tõdemustele, et lastehoiu teenus

- on suunatud mitmete ühiskondlike eesmärkide täitmisele sh. töö ja pereelu üheldamine, perekondade laiema toimetuleku toetamine, laste mitmekülgse arengu edendamine, kohaliku omavalitsuse identiteedi kandmine ja edasi andmine, rahvastiku taastootmise toetamine jne., mis kõik mõjutavad lastehoiu teenuse ideelist kujunemist ning realiseerimist;
- mitmetel tasanditel kujunevat (riik, KOV, vanem ja laps) ning erinevaid eesmärke täitvat teenust ei saa asendada ainult üks hoiuvorm, mida näitab ka selgelt lastevanemate mitmete hoiuvõimaluste samaaegne kasutamine ja kombineerimine;
- vajadus teenuse järgi on tänapäeval muutunud sotsiaalmajanduslike olude kontekstis (naiste kõrge tööhõive; suund kahe tulutoojaga peremudelile) laienenud ka nooremate laste earühmale (esvalt seadusandluses ja nüüdseks reaalset), mis on ühtlasi rahvastiku arvu kasvu ning valglinnastumise tegurite ees pikkade järjekordade peamiseks põhjuseks;
- probleemiks ei ole mitte järjekorrad ise – tegemist on ainult sümptomiga – vaid tervikliku lahenduse leidmine lastehoiu teenuse pakkumisel, mis hetkel varieerub tugevast omavalitsuste lõikes ning loob nende vahelist konkurentsi;
- alternatiivseid lahendusi, mis oleksid eelkõige suunatud nooremate laste hoiule, ei käsitleta omavalitsuste reaalsete võimalustena, vaid peetakse hetkel veel erasektori algatuseks;
- paindlikumad lahendused ei ole kasulikud mitte ainult lapsevanemate jaoks vaid võimaldavad omavalitsustel paremini toime tulla kiiresti muutuvate demograafiliste ja sotsiaalmajanduslike muutustega;

Järgnevalt teeme ülevaate lastehoiu erinevatest vormidest ja nende sobivusest erinevate osapoolte jaoks üldises plaanis, põhilistest probleemidest ja lahendustest lastehoiu toimimisele omavalitsuse tasandil ning jagame soovitusi Harjumaa omavalitsuste kategooriate kaupa.

4.1 Ülevaade erinevatest lastehoiu võimalustest

Lasteaiad on lastehoiu probleemide kõige tunnustatum ja laiemalt levinum lahendus, mis sai alguse juba esimese Eesti Vabariigi ajal, kuid ei olnud tol hetkel veel nii massiliselt levinud. Nüüdseks on see seotud koolisüsteemiga, läinud Haridusministeeriumi haldusalasse ning täidab laste päevakava “seitsmest seitsmeni”. Lasteaed võimaldab korraga lahendada väga paljude lapsevanemate mured, annab tööd pedagoogidele, õpetab lapsi juba varakult sotsialiseerima ning valmistab neid ette kooliellu astumiseks. Vaideldamatult on see kohaliku omavalitsuse jaoks ka hetkel kõige aktsepteeritum, kuigi mitte kõige odavam, lahendus nii uute asutuste rajamise, vanemate renoveerimise kui ka laiendamise näol. Seda kajastavad peale kohtade arvu ka valdade ja linnade arengu- ning tegevuskavad, eelarved jne, mis näitavad lasteaedadele keskenduva praktika jätkumist lähitulevikus. Institutsionaalselt väga tugevalt toetatud lasteaedades praeguseks tekkinud pikkades järjekordades nähakse süüd haldussuutmatutel omavalitsustel, kes pole lihtsalt piisaval määral asutusi rajanud. Samas tuleks arvestada asjaoluga, et enamus järjekordadest on tingitud nooremate kui kolmeaastaste laste jaoks hoiukoha otsimisest, milleks lasteaiad oma praeguses vormis pole sobilikud. Lastevanemate seisukohalt on lasteaedade eelisteks lapse arengut toetav stabiilne keskkond, alushariduse saamine ning kasutusmugavus (sh. lõppkasutaja jaoks odav maksumus). Sama palju võib välja tuua ka sobimatuseid – liiga suured rühmad, kus kasvatajatel on (oletatavalt) raskusi lapse vajadustele tähelepanu pööramisega, kättesaadavuse küsimus ja ajaline jäikus olmevajadustega ühildumisel. Praeguses olukorras on suur puudus sõimerühma kohtadest, mida enamuses omavalitsustes on kas liiga vähe või pole üldse. Üldises plaanis on lasteaedade vormi probleemiks kokkusobivus lapsevanemate ja ka laiemalt ühiskonna teisenenud vajadustega. Jäik institutsionaalne struktuur ei suuda kaasas käia sotsiaalmajanduslike muutuste kontekstis teisenenud vajadustega ja pakkuda terviklikke lahendusi. Mõeldav oleks päevakodude otstarbe ja sisu ümber mõtestamine, nagu seda on tehtud näiteks Kiilis, kus eesmärgiks on seatud laste mitmekülgne harimine ka praktiliste oskuste õpetamise näol, andes sellega uusi lisaväärtusi ning viies teenuse osutamine järgmisele kvaliteedi tasandile. Omavalitsuse seisukohast vaadates on tegemist äärmiselt suuri kapitalimahutusi nõudvate asutustega, kus keskmiselt kulub aastas ühe lapse kohta 100-300 tuhat krooni (sõltuvalt sellest, kas arvestatakse ka ehituskulutusi). Õnneks on mõnedel omavalitsustel õnnestunud arendajatele panna kohustuseks ka sotsiaalse infrastruktuuri rajamine, mis on vähendanud nende poolset majanduslikku koormat. Kuna lasteaiad pakuvad reaalselt ning kiiret lahendust suurte hulkade hoiukohtade loomiseks, on arusaadav nüüdseks kriitiliseks kujunenud olukorras nende toetamine ka riiklikult tasandilt. Asukoha poolest paiknevad Nõukogude ajast pärit lasteaiad enamustes suuremates asulates (juhuil kui neid pole kasutusest hüljatud) ning seega on nad piisavalt lähedal suurele hulgale elanikele ka maapiirkondades. Samas on mitmeid erandeid (Harku, Rae), kus vanema infrastruktuuri puudumine või inimeste hajus paiknemine ei pruugi võimaldada niivõrd tsentraliseeritud hoiuvormi toimimist. Kuigi koolibussid pakuvad probleemile osalist lahendust, siis ei ole see sageli mõeldav väikelaste puhul.

Koos suurenenud nõudlusega hoiukohtade järgi (kuid ka juba varem) on tekkinud **eralasteaiad**. Nende positiivseteks külgedeks on munitsipaallasteaedades puuduvate kohtade probleemi leevendamine, suhteliselt parem kvaliteet (seda toovad välja just lapsevanemad), suurema mobiilsuse toetamine (järjekorrad pole seotud omavalitsusse registreerimisega) ning viimasel ajal ka nende ametlik vorm, mille baasil saab esitada mõnele omavalitsusele rahalise toetuse avaldusi. Negatiivseks pooleks on eelkõige lapsevanema jaoks mitmeid kordi kõrgem hind ning asukoht kahes mõttes – esiteks on neid Harjumaal hetkel veel ainult üheksa ning teiseks ei paigutu nad suurematesse vallakeskustesse ühtlaselt. Enamus neist

on koondunud hetkel Viimsi valda, kus neis nähakse terava lastehoiu probleemi põhilise lahendusviisina. Ühelt poolt on see omavalitsuse võimalus vähendada maksukoormust, kuid teisalt kaob sel moel kontroll olulise sotsiaalteenuse üle (mida võib teatud mõondustega ette heita kõikidele eraalgatuslikele hoiuvormidele), mis toob kodanikke omavalitsustele lähemale.

Perepäevahoid on uus lahendus hoiumuredele, mis on mõeldud eeskätt 1-3 (kuid ka vanematele) aastaste laste hoidmiseks väikestes gruppides (2-5 kasvataja kohta) nõuetele vastavate kohaldustega kodustes tingimustes eraettevõtja poolt. Lapsevanemate seisukohast on tervitatavaks eelkõige hoiuvormi paindlikkus (just neil päevadel, kui vaja), lastele suurema individuaalse tähelepanu pööramine, kodune hubasus ning lähedasem suhe kasvatajaga. Negatiivse poole pealt võib jällegi eelkõige välja tuua ebapiisava kohtade arvu (üks hoiukoht pakub teenust 4-6 lapsele), hajusa paiknemise Harjumaal (üksikud ettevõtjad Keila, Maardus, Viimsis ja mujal) ning kõrge hinna. Regionaalarengu perspektiivist vaadates on aga üksikute pisemate rakukeste lokaalne paiknemine väiksemates asulates, kus muidu teenuse osutamine oleks võimatu, äärmiselt jätkusuutlik. Teiseks positiivseks küljeks on võimalus juba olemasolevate (omavalitsusele kuuluvate) hoonete ära kasutamiseks, mis vähendab KOV'I jaoks summaarseid kulutusi ühe lapse hoiukohale. Samas on tegemist ametlike asutustega, milles käimiseks on enamustes omavalitsustes võimalik saada ka rahalisi toetusi. Kuigi nii mõnedki kohalikud omavalitsused on otsinud vahendeid perepäevahoiu ellu kutsumiseks (sh koolitused) ning lisanud selle ka punktina tegevuskavva, siis jääb see eraalgatuse puudumise taha. Siit ilmneb, et seda peetakse sageli ainult eraettevõtjate poolt rakendatavaks vormiks ning ei nähta omavalitsuses ei võimalusena või kohustusena. Mõnes mõttes lisanduvad siia alla ka litsentseeritud ja "mustalt" töötavad **lapsehoidjad**. Lapsevanemate jaoks on kõige problemaatilisem nende leidmine ning "mustalt" töötavate hoidjate puhul nende kvalifikatsiooni puudumine (toetuse saamise ja usalduse pärast). Siiski peetakse "mustalt" lapsehoidja palkamist hädaolukorras kõige käepärasemaks lahenduseks. Eriti seetõttu, et lapsehoidja tuleb koju ning sellega jääb ära lisakulu transpordi peale ja see on ka lapse jaoks mugavam. Kuigi ametlikult töötavate lapsehoidjate palkamiseks on võimalik taodelda toetusi, jääb see lapsevanema jaoks liiga kalliks.

Mängutoad ja beebikoolid ei ole küll tavamõistes lastehoiu vormidena käsitletud, kuid nagu ilmnes lastevanemate intervjuudes, on tugiteenustena vajalikud. Beebikoolid oma vanema jaoks sotsialiseerimise ja last arendava funktsiooni pärast enne hoiuasutusse viimist ning mängutoad ajutiste lahendustena igapäevastes olukordades. Kuigi enamus neist on koondunud pealinna, leidub mitmeid mängutubasid ka suuremates vallakeskustes. Mitmed omavalitsused on leidnud vahendeid mängutubade toetamiseks, kuid nende soodustamine ei ole siiski laialt levinud ning seda peetakse, taaskord, pigem eraalgatuse küsimuseks. Paaris kohas on need välja kasvanud aktiivsemate lapsevanemate isiklikust algatusest.

Terviklikest toetussüsteemidest oli Keila vallas päevakorras **cash-for-care** mudelile toetuv lähenemine, mis seisneb vanematele hoiuraha võrdses summas kätte maksmises 1-3 aasta vanuste laste puhul. Selle eest saaksid nad ise valida sobiva hoiukoha või hoida last oma kodus. Omavalitsuse seisukohast oleks positiivseks pooleks surve vähenemine väikelastele vajaminevate asutuste näol, kuid teisalt suuremaid väljaminekuid ning probleemi raha sihtotstarbelise kulutamise kontrollimisega. Samas kerkis taoline küsimus üles ka vanemapalgaga, kus tekkis hirm, et hakatakse sünnitama ainult vanemapalga saamiseks, mis on osutunud põhjendamatuks. *Cash-for-care* lähenemine eeldab siiski mitmekesiste (eraalgatuslike ning munitsipaalsete) hoiuvormide kättesaadavust ning terviklikku juurutamist ka legislatiivsetesse süsteemidesse. Lastevanemate seisukohast vaadatuna on tegemist kõige paindlikuma lähenemisega, mis ei suru peale ühtegi

domineerivat hoiuvormi ning jätab seejuures vabaduse jääda lapsega koju, tasustades kaudselt seeläbi ka koduhoidu.

Koduhoid (nii lapsevanem ise hoiab, kui sugulased hoiavad) on küll kõige traditsioonilisem, lapsesõbralikum ning eelistatavam vanusevahemikus 0-3, kuid selle kohta on ka kõige vähem teada. Kohalikes omavalitsustes ei käsitleta seda ei hoiuvõimalusena ega teatava sotsiaalse ressursina lastehoiu probleemiga toime tulekuks. Hoolimata lasteaedade ja muude asutuste lähedusest, on nädalavahetustel ning hädalukordades tugev sotsiaalne võrgustik asendamatult. Värskest maapiirkonda kolinud noorte jaoks on see kohati suureks probleemiks ning tõstab nende sõltuvust lastehoiu teenuse pakujatest. Siinkohal tuleks käsitleda ka **kodanikealgatusi** lastehoiu organiseerimisel. Kuigi omavalitsustes on teada üksikuid juhtumeid, kus lapsevanemad on asunud ringkantsesse, hoides lapsi järjestikku teineteise juures ning käies kõik poole koormusega töö, ei ole sellised praktikad laialt levinud. Küll aga on nad rakendust leidnud väljaspool Eestis. Nende eeliseks on minimaalne maksumus, tingimuste omavaheline kokkuleppimine ning seega parim vastavus lapsevanemate reaalsele vajadusele. Sageli tunnevad lapsevanemad aga vajadust omavalitsuse poolse vahendava rolli järgi, mida KOV'ides aga ei peeta ametnike kohustuseks ega lastehoiu lahendamise üheks võimaluseks. Jääb üle vaid loota suuremat toetust kohalike omavalitsuste poolt, initsiatiivi haaramist lapsevanemate kokku viimisel ning suhtumise muutumist, mille käigus saab lapsevanemast osa lahendusest mitte probleemist.

Kindlasti leidub maailmas veel paljusid erinevaid lastehoiu korraldamise võimalusi, mis siin pole käsitlemist leidnud – kõik oma vigade ja boonustega. Lapsevanemate seisukohalt tuli paaril korral intervjuudes välja vajadus noortele emadele suunatud valla poolt palgal oleva koduabilise järgi. Idee nimelt seisneb selles, et kuni lapse mingi fikseeritud elueani jõudmiseni (6 kuud või aasta) on vanemal õigus kuus kindel arv tunde kutsuda varasema kokkuleppe alusel enda koju õpetatud professionaal, kes aitaks nii moraalselt kui oma teadmiste ja kogemustega lapsega toime tulemisele kaasa. Sellised lahendused on reaalset toimimas näiteks Inglismaal. Ühe lahendusena pakuti välja ka töökohtade juures paiknevaid mängutubasid või hoiuruume, mis aga nõuaks ettevõtjate suhtumise muutumist.

Tabel 4.1. Lastehoiu erinevate vormide head ja halvad küljed omavalitsuste, lapsevanemate ja regionaalarengu seisukohast.

Lastehoiu vorm	Kohalik omavalitsus		Lapsevanem		Regionaalareng
	+	-	+	-	
Lasteaed (sh. lasteaed/algkoolid ja erilasteaiad)	institutsionaliseeritud; lahenduse paljudele lastele korraga; paikkondliku identiteedi kandja; ülevaade laste heaolust	suured kapitalimahutused ja jooksvad kulutused; liigne reglementeeritus; töötajate leidmine;	odavus; (suhteline) kättesaadavus; stabiilsus; kvalifikatsioon; hariduslik külg; võimalused sisulisteks uuendusteks	stagneerunud; kättesaadavus hetkel; liiga suured rühmad; paindumatus; sõltuvus transpordist; vanusevahemikul 1-3 lahenduse puudumine	hetkel SI arvestatav osa; teenuse koondamine ja mastaapsus; järele proovitud lahendus
Eralasteaed	rajamiskulud kannab ettevõtja; lahenduse paljudele lastele korraga;	sõltuvus eraalgatuslikust pakkumisest; teenuse üle kontrolli kaotamine	(tavaliselt) parem kvaliteet; stabiilsus; kvalifikatsioon; hariduslik külg	maksumus; kättesaadavus praegusel hetkel (sõltuvalt piirkonnast)	vt eelmist, välja arvatud otsese suunamise võimalus; kontrolli kadu teenuse üle; sõltuvus majandusoludest
Perepäevahoid	suunatud 1-3 a. lastele; võimalus ise korraldada; seadusandlik tugi	ettevõtja/töötaja leidmine; passiivsus algatamisel; tihti ei teadvustata võimalusena	paindlik; personaalne lähenemine lapsele; kvalifikatsioon; suunatud 1-3 vanusrühmale	maksumus; kättesaadavus praegusel hetkel	paindlik muutlikes oludes; ei nõua suuri investeeringuid; lokaalne lahendus;
Mängutoad ja beebikoolid	vähesed nõuded ja ressursi kulutused;	ei vaadelda võimaliku ressursina; passiivsus algatamisel	sotsiaalne pind kodustele vanematele ja lastele; ajutine lahendus pakilistele probleemidele	kättesaadavus praegusel hetkel; maksumus (mängutubade puhul)	tugistruktuur lastehoiu terviklikus korralduses; koondumine keskusse; lisaväärtuse loomine
Cash-for-care	lastehoiu korraldamise vastutuse jagamine lapsevanemaga; lahendus 1-3 aastastele	suured kulutused toetustele; eeldab riigi poolset seadusandlikku tugistruktuuri; eeldab hoiuvormide olemasolu	valikuvõimaluste paljusus; paindlikkus; suurem vabadus valikute tegemisel;	sõltuvus olemasolevatest teenusepakkujatest (kättesaadavus ja valikute paljusus)	
Koduhoid	puudub seisukoht; (ei leia käsitlemist KOV'is)	võetakse iseenesest mõistetavana; ei vaadelda võimaliku ressursina; pole andmeid	parim hoiuvõimalus lapse seisukohast; eelistatakse väikelaste puhul	tööturult kõrvale jäämine; liikuvuse piiramine; sõltuvus ajutistest hoiuvormidest	toimib sots-maj. muutustest mõjutamata edasi
Kodanikualgatused	lahendus väheste ressursidega; kogukonna identiteedi paranemine	ei vaadelda võimaliku ressursina; passiivsus algatamisel või toetamisel	väiksemad kulutused; paindlikumad võimalused; kogukondliku sotsiaalse võrgustiku tugi	suurema isikliku vastutuse võtmine; ressurside leidmine osaluseks (aeg); puudub aktiivsus, oodatakse KOV tuge	

4.2 Põhilised lastehoiu funktsioneerimisega seotud üldised probleemid ja võimalikud lahendused erinevatel tasanditel

Lastehoiu ühekülgne defineerimine. Küüniliselt võiks öelda, et järjekordade probleem kaoks, kui riik võtaks tagasi otsuse seada kohalikele omavalitsustele kohustuseks pakkuda hoiukohta alates esimesest eluaastast või omavalitsus ei võtaks enne lapsi oma järjekordadesse enne kui nad on saanud 3 aastaseks (nt Maardu). Nagu varem mainitud saavad järjekorrad kohalike omavalitsuste tasandikeskseks probleemiks liiga kitsast lastehoiu käsitlemisest tulenevalt, mille kohaselt on teenuse eesmärgiks kas rajada lasteaedu või vähendada järjekordi. Esmalt tuleb mõista, et järjekorrad on ainult sümptomiks ning pelgalt nende kaotamine ei muuda veel reaalset olukorda paremaks ning pidevalt on võimalik parandada hoiusüsteemi kvaliteeti organisatoorsete ja sisuliste muutuste läbi viimisel. Praegu on aga omavalitsuste valdavaks seisukohaks kiire järjekordade elimineerimine kõige käepärasemate vahendiga – lasteaedade rajamine või olemasolevate laiendamine. Probleemiks ei ole niivõrd lahenduse funktsionaalsus või täielik sobimatus tänapäevasesse konteksti – tuleb ometigi nõustuda, et lasteaiad on tõhusad oma eesmärkide täitmisel –, vaid teiste lahenduste varju jäämine ning seetõttu mitmete probleemide püsima jäämine, mida saaks lahendada juba praegu koos nõudlusele vastu tulemisega. Intervjuudest selgus, et enamusel vanematest (ka neil, kel on lasteaiakoht leitud) on samaaegselt kasutusel mitmeid variante, mille kombineerimine aitab paremini toime tulla igapäevaste vajadustega. Nende määratlus ja vajadused lastehoiu osas tulenevat erinevatest olmesituatsioonidest, väärtushinnangutest ja muudest kriteeriumitest, mida ainuüksi lasteaiad ei suuda katta. Näiteks on hoidu vaja ka nädalavahetustel, mõnikord ei jõuta tagasi lasteaia sulgemise ajaks, mõnikord veab isiklik transport alt jne. Kuigi enamus lastehoiu vajadust käsitlevaid uuringuid on suunatud keskmise lapsevanema vajaduse rahuldamisele, ei kata see marginaalsemate gruppide või individuaalseid ootusi. Terviklikus lastehoiu lahendamisele suunatud süsteemis on lasteaedadel, kui kõige stabiilsemal ning odavamal, oma kindel koht, kuid vajadus on ka 1-3 aastaste laste hoiu järgi, mille puhul suured rühmad pole sageli lapse jaoks meeldivad ning söimekohti ei jätku hetkel nagunii. Mitmekesisemad ning dünaamilisemad lahendused (lastehoiu väikevormide toetamise näol) võimaldavad paremini kaasas käia ka kiiremate muutustega ning aitavad tasandada lasteaedade hoiuvormi puudujääke. Rääkimata konkreetsete vormide eelistest ja pahupooltest, peaks mitmekesiselt määratletud lastehoid olema ideaalis suunatud lastevanemate reaalsete hoiuvajaduste lahendamisele, mis antud uuringu käigus tehtud intervjuude põhjal seisnevad teenuse järgmistes kvaliteetides:

- **Paindlikkus** – ajutised lahendused hädaolukordadele; lapsevanemate töörütmiidele vastamine; valikuvabadus; vormide valik ja toimimine isiklike vajaduste baasil, mitte vastupidi;
- **Mitmekesisus** – valikuvõimalused; erinevatele eagruppidele ja lapse iseärasustele spetsiifilisemalt sobivamad hoiuvormid;
- **Stabiilsus** – garantiid hoiu kvaliteedile (kvalifikatsioon); kättesaadavus (sh nii koha olemasolu, kui maksumus); lähedus; omavalitsuse toetus ja pidev arendus koostöös lapsevanematega.

Dünaamilisemast definitsioonist lähtumine ei tähenda, et valikute tegemisel ei tuleks vaagida maksumust kohaliku omavalitsuse jaoks või vaatluse alt kõrvale jätta regionaalarengu perspektiiv. Idealistlik lastehoiusüsteem, mis ei arvesta reaalsete võimaluste piiridega ning tuleviku vajadustega, on samuti puudulik. Oluliseks sammuks on siinkohal küsida, kas ja mil määral suudab lasteaed teenuse järgi oleva nõudluse täiel määral lahendada, milliseid alternatiive oleks võimalik rakendada, mis oleksid nende eelised ja kuidas lapsevanemad neisse muutustesse suhtuksid?

Esmaseks lahenduseks antud probleemi osas on lastehoiu laiemate eesmärkide ja võimaluste teadvustamine omavalitsuse tasandil. Teenuste mitmekesisus ei too kasu ainult lastele ja lapsevanematele (mis peaks olema iseseisvalt piisavaks põhjuseks), vaid lühemas ja pikemas arenguperspektiivis ka KOV nii majanduslikult, infrastruktuuriliselt (võimaldab paremini toime tulla valglinnastumise mõjudega) kui ka kaudsemalt, soodustades elanike jäämist omavalitsusse. Kõige reaalsemateks vahenditeks siinjuhul on eelpool mainitud alternatiivide kaalutlusele võtmine teiste lahenduste kõrval, lastevanemate kaasamine lastehoiu teenuse üldise kujundamise juurde, järjekordade kõrval teiste kriteeriumite kasutusele võtt olukorra hindamisel (laste ja vanemate vajadus, mitte passiivne nõudlus kohtade järgi) ning eelmistest punktidest lähtuva tervikliku teenusvõrgustiku planeerimine. Praegusel hetkel ilmneb aga kohalike omavalitsuste esindajatega vesteldes, et lahendusena pakutud ja eelmises peatükis arutletud alternatiivseid hoiuvõimalusi on peetud kas praktikas hetkel kõlbmatuteks või jäänud ootama erasektori pakkumisi nende järgi valitseva nõudluse katmiseks. Meie seisukohaks on, et omavalitsusel on äärmiselt oluline ja aktiivne roll lastehoiu teenuse terviklikul kujundamisel, mida on erasektoril raske kui mitte võimatu katta. Sageli pole see puhtmajanduslikult tulus ning üksiküritajate turule tulemine on piiratud rangete tervisekaitse nõuete poolt. Kindlasti on uue süsteemi juurutamisega seotud mitmed probleemid ning mingi osa neist tuli ka intervjuudes esile.

KOV piiratus lahenduste leidmisel saab alguse intervjuudes tihti esinenud väidetest, et perepäevahoiu (või mängutoa) järgi puudub nõudlus ning teisalt pole pakkumist. Lastevanemate vajadus ning omavalitsuse ametnike poolt konstrueeritud nõudlus teineteisest lahus ning esimest neist ei tohi allutada liiga suurtele üldistustele. KOV'is oodatakse, et lapsevanemad tuleksid ise nõudma paindlikemaid lahendusi ning vaatavad erasektori poole olukorra lahendamisel. Samas aga tuli intervjuudest välja, et vähesed vanemad on üldse teadlikud alternatiividest või võimalustest oma nõudmisi omavalitsusele esitada, kuid vajaksid mitmekesisemaid lahendusi lastehoiu organiseerimiseks. Siinkohal ei saa KOV jääda seisukohale, et süüdi on lastevanemate passiivsus, kuna valdade ja linnade ametnike ülesandeks on saada teadlikuks ja lahendada oma kodanike vajadusi väljaspool turumehhanisme. Sotsiaalteenuste pakkumise ideeks on lahendada neid küsimusi, mida vanemad ise ei suuda omal jõul organiseerida. Kui omavalitsus seab enda eesmärgiks lasteaiakohtade rajamise, mitte aga lastehoiu teenuse pakkumise, siis saavad kõikidest teistest hoiuvormidest marginaalsed mugavused; umbes nagu kinod või muu meelelahutus. Sellega kaasneb arvamus, et mängutoad ja perepäevahoid ei ole lastehoiu terviklahenduse osa ega KOV kohustus (ega ka võimalus), vaid üks teenindusturul pakutavatest äriteenustest, mis viib meid tagasi eelmise probleemi juurde – lastehoiu ühekülgne defineerimine. Samas on mitmetel omavalitsustel, kes on püüdnud rajada uusi lasteaiakohti või leida alternatiivseid lahendusi, esinenud probleeme ressursside leidmisel või pole nad muudel põhjustel reaalsete lahendusteni jõudnud.

Pidevalt heidetakse probleemide ilmnedes omavalitsustele ette haldussuutmatust – ressursside valet jaotust, ettenägelikkuse puudumist jne – või poliitilisi võimumänge. Kuigi osaliselt võib see tõele vastata, siis tuleb olukorda mõista ka ametnike seisukohast, kes on ühelt poolt asetatud kindlatesse seadusandlikesse ja majanduslikesse raamidesse ning teisalt peavad kodanike kasvava nõudluse ees aru andma. Üheks uuringu käigus läbi viidud intervjuudes sageli kõlanud tüliõunaks on riigi poolt kehtestatud (ebaratsionaalne?) nõue pakkuda teenust kõikidele lastele ning selleks puuduvad rahalised vahendid lasteaedade rajamiseks. Kui Harjumaa järjekordades olevatele lastele (üle 3500) rajada lasteaiakohad, siis arvestades, et ühe kuue rühmaga lasteaiade rajamine võib maksta üle 60-ne miljoni krooni (Harku valla Pangapealse lasteaed), siis läheks ainuüksi selles maakonnas vaja 1,3 miljardi krooni eest investeeringuid¹⁸. Isegi omavalitsuste vahel jagatuna on see summa ka rikkamate valdade jaoks problemaatiline ning tihti kurdetakse riigi vähese toetuse üle ehitusprojektide teostamisel.

Mõned vallad on olukorra lahendanud küll lasteaedade rajamise kasuks, kuid vältinud otseseid investeeringuid oma eelarvest. Näiteks on Harku, Viimsi ja Saue vald suutnud erinevaid kanaleid pidi panna arendajatele sotsiaalse infrastruktuuri rajamise või kaudse toetamise kohustuse¹⁹. Samas ei kaasne sellega sisulisi muutusi teenuse osas, sest ehitatavad lasteaiad ei arvesta vanemate teisenenud nõudmistega. Kuigi alternatiivseid lahendusi on senimaani pakkunud ka eraettevõtjad (nt eralasteaiad Viimsis ning perepäevahoid Keilas), siis ei saa omavalitsus neid esile kutsuda ning teenuse pakkumine jääb realiseerimata. Arendustegevuse haldamine ning arendajatega kokkulepeteni jõudmine on kindlasti üks võtmelahendusi lastehoiu teenuse pakkumise seisukohast. See aga ei tähenda, et omavalitsus saaks lubada endale passiivsust ning jääda ootama olukorra iseeneslikku lahendamist. Paaril korral, kui KOV'is eraettevõtja tundis huvi perepäevahoiu algatamisel, jäi selle realiseerimine pooleli kõrgete tervisekaitse nõuete tõttu, mis tähendasid suuri kulutusi ruumide ümber korraldamiseks. Siinkohal võiks omavalitsus pakkuda otsest toetust värsketele ettevõtjatele teenuse pikema toimimise tingimusel tagastamatu laenu näol, nähes selles oma kohustust lastehoiu korraldamises ning perspektiivset kasu. See tähendaks omavalitsuse väiksemat kulutust lapse kohta hoiukoha loomisel ning uue teenuse alguse toetamist.

Ressursiliste piirangute käsitlemise juurde kuulub ka lastevanemate käsitlemine ainult probleemi allikana, mitte võimaliku osana lahendusest. Valdade ja linnade kodanikke peetakse enamasti passiivsete nõudjatena, kes on hoiukohti küsides teatavas konfliktis ametnikega. Kodanike poolseid algatusi küll oodatakse ning neisse suhtutakse enamasti mõistvalt, kuid ei nähta omavalitsuse poolset võimalust neid ellu kutsuda või otseselt toetada. Mujal maailmas mitmel pool omavalitsuse toetusel rajatud kodanikualgatuslikud lastehoiu (nt varem viidatud "*granny-for-a-rent*" süsteem) lahendamiseks on äärmiselt praktilised vastates kõige otsesemalt lapsevanemate vajadustele, ei nõua omavalitsuselt suuri kapitalimahutusi, toetavad sotsiaalsete võrgustike teket ning kinnistavad seeläbi kodanikes oma piirkonna ühtsust ja identiteeti. Lastevanemate intervjuudest kajas läbi võõrandumine oma koduvaldadest (seda eriti sinna värskelt kolinute puhul), mille silumisel taolised ettevõtmised oleksid omaette lisaväärtusega. Tartus ähvardavad lapsevanemad omavalitsuse kohtusse kaevata, kui lastehoiu olukorda ei suudeta peatselt

¹⁸ tasub meeles pidada, et järjekorrad ei peegelda reaalselt nõudlust hoiukohtade järgi. Enamus järjekordades olevatest lastest on vanuses 1-3, kes ei saa tavalasteaias kohta nagunii.

¹⁹ pikemalt valdades kinnisvaraarendusega kaasnevate lastehoiu peale tehtavate kulutuste katmisest arendajate poolt Äripäeva artiklist "Harjumaa vallad küsivad peamaksu" (21.05.07). http://ap3.ee/Default2.aspx?PaperArticle=1&code=3592/uud_uudid_359209 (viimati vaadatud 18.01.08)

lahendada²⁰. See on näide suurest ja jõulisest ressursist – kodanike aktiivsusest –, mille potentsiaal on omavalitsuse vastu pööratud, mitte selle kasuks rakendatud. Siinkohal tulevad mängu kommunikatsiooni probleemid, mis leiavad käsitlust järgmises punktis. Enne veel toome välja ühe positiivse näite Eestist Mooste valla näol, kus varasemalt problemaatiline lastehoid on pööratud omavalitsuse kasuks.

Joonis 4.1 Mooste valla plaan

Kuigi Mooste (Põlvamaal) jääb väljapoole uuringu piire, siis oli see ainukeseks kohaks Eestis, kus on omavalitsuse tasandil mindud lapsehoiu teenuse mitmekesistamise teed ning kogetud selle positiivseid mõjusid. Enne 2006 aastat oli Moostes lasteaia (Mooste asulas) järjekorras 20 last, vallal puudusid vahendid ning reaalne vajadus uue asutuse rajamiseks. Murelikud lapsevanemad käisid omavalitsuses aktiivselt uurimas hoiuvõimalusi väikeste laste hoiumurede lahendamiseks. Hakates otsima alternatiive satuti “Lapsed hoitud, emad tööl” projekti peale, kuhu saadeti 3 inimest õppele. Kuna Rasinal jäi koolimaja tühjaks ning sobivad ruumid olid olemas ka Kauksis, siis renoveeriti ruumid ja avati kokku 3 päevahoitu rühm kokku 30nele lapsele. Raha eraldati valla eelarvest ning toetust (50 000) saadi ka riigilt. Toitlustusmured lahendati olemasolevate kooli- ja lasteaia sööklatega ning hoidjad võeti valla palgale, mis tagas neile stabiilse töökeskkonna. Lapsevanemad maksvad hetkel 100 krooni hoiu eest, millele lisandub toiduraha. Kokkuvõttes on vald loonud lapsevanemate poolt positiivset vastukaja leidnud teenuse, mis hoiab elanikke mujale kolimast, annab kohalikele tööd ning on kohalike omavalitsuse jaoks ühe lapse kohta odavam, kui lasteaia koht. Tulevikus plaanitakse laiendada praegust lasteaeda ühe rühma võrra, sest perepäevahoius lapsed on jõudmas lasteaia ikka ning vajavad enam koolieelset ettevalmistust²¹.

²⁰ http://www.postimees.ee/111207/tartu_postimees/uudised/300859.php?vanemad-on-valmis-lasteaiakohtade-puuduse-parast-tartu-linna-kohtusse-kaebama (viimati vaadatud 14.12.07)

²¹ Kokkuvõtte on tehtud Mooste valla sotsiaalnõuniku Edgar Oksariga läbi viidud telefoniintervjuu põhjal.

Kommunikatsiooniprobleemid. Varemgi on uuringutes täheldatud, et puudub tugev koostöövõrgustik lastevanemate, omavalitsuste, ministeeriumite, uurijate ja paljude mitte-tulundusühenduste ning muude valdkonnaga seotud ühingute vahel, mis aitaks leevendada käesolevat vajadust lastehoiu järgi ning tõsta teenuse kvaliteeti (Tamm, 2004). Ka käesolev uuring tuvastas toetuse ja usalduse puudumise erinevate lastehoidu kujundavate tasandite vahel ning näeb selles kõige tugevamat võimalust olukorra parandamiseks.

Paljud lapsevanemad tõid välja vähese kontakti vallaga, mis piirdus ametnike vastuvõttudega või informatsiooni otsimisega omavalitsuse koduleheküljelt. Kuigi teabe olemasolu veebikeskkonnas on heaks aluseks teadaannete, hetke võimaluste ja tulevaste muutuste edastamiseks, ei pruugi kõik internetti kasutada ning suhtlemine jääb valdavalt ühepoolseks. Mitmel korral pakkusid lapsevanemad välja idee kasutada vallalehte lastehoidu ja seonduvate toetuste kohta informatsiooni edastamiseks. Selleks võiks näiteks korra või kaks aastas anda välja laste teemalist eriväljaannet või lisalehte. Mõnes vallas toimuvad iga-aastased perepäevad, kus korraldatakse lastele ja vanematele mõeldud meelelahutusüritusi. Paaril korral on läbi viidud ka avalikke arutelusid lastehoiu korraldamise kohta, kuid need on jäänud pigem üksikuteks üritusteks. Selliste ettevõtmiste üheks väärtuseks oleks peale temaatika laiemava arengu kodanikele ja nende arvamuse ärakuulamise sarnaste muredega isikute koondamine, millest võib alguse saada lastehoiu sotsiaalne tugivõrgustik (sarnane "*granny-for-a-rent*" ettevõtmisele). Kohalik omavalitsus peaks nägema suuremat ning aktiivsemat rolli valla kogukonna ühendamisel, informeerimisel alternatiivsetest hoiuvõimalustest ja kodanike endi võimalustest lastehoidu korraldada. Konkreetsemaks ettepanekuks oli ka järjekorra avalikustamine ning kindlatele kriteeriumitele allutamine (nt üksikemad eelisjärjekorras), mis aitaks vanematel kindlalt oma elukorraldust pikema aja peale planeerida.

Kohaliku omavalitsuse ametnikud arvavad oma töökogemuste põhjal, et riiklikud normid ja piirangud ei vasta sageli praktilistele vajadustele igapäevases töös. See ilmnes lastehoiu puhul nii kvaliteedi parandamise võimaluste osas, ebarealistlikes ootustes, majanduslike vahendite eraldamise ebapiisavuses, lastehoiu kontseptsiooni väheses ühtlustatuses omavalitsuste lõikes kui mõnedel üksikutel juhtudel ka sotsiaalmaa jagamise reglementeerimisest (oluliste sotsiaalse infrastruktuuri asutuste rajamiseks vajamineva maa võiks anda riik). Väljaspool riiklikku tasandi normeeringuid puudub ühtsus lastehoiu olukorra praktilisel kujundamisel, mis on muutunud eriti kaootiliseks nüüdse kriisi ajal: Harkul on õnnestunud arendajaid mõjutada, Rae vallas mitte, Kuusalus rõhutakse perepäevahoiule, Loksas projekteeritakse tervistedendavat lasteaeda jne. Samas taandub ametnike jaoks maakonna sageli isiklikele kontaktidele ning üksikutele valdkonna koosolekutele, mida lastehoiu puhul on raske korraldada, sest lastehoiuga tegelevad ametnikud kuuluvad väga erinevate ametkondade juurde. Siinkohal oleks maakonnal võimalik oma administratiiv-hierarhilist positsiooni ära kasutada ideede vahendamiseks riigi ja omavalitsuse tasandi vahel. Samuti saaks lastehoiu teemalistel infoseminaridel või mõttetalgutel jagada omavalitsuste kogemusi, ühtlustada arusaama teenuse terviklikust kujundamisest ja arengu printsiipidest maakondlikul tasandil, vahendada uut teavet uuringute kohta jne. Olles sobival positsioonil omavalitsuste mõtteliseks ühendamiseks võiks maakonna tasandile koonduda informatsioon mitte ainult lastehoiu võimaluste kohta, vaid ka koolituse ja uuringuid läbi viivate organisatsioonide kohta. Sel moel tiheneb koostöö võrgustik praktiliste ja teoreetiliste uuringu läbi viimise ja saadud tulemuste edastamise osas. Kuigi varasemalt on toimunud erialaseid konverentse (2007 26-27 veeb. "Lapsehoid – vajadused ja valikud"), siis pole nende järelused leidnud KOVide sees laiemat kõlapinda, mis ilmnes väga selgelt ametnikega läbi viidud intervjuudest.

Kõige suurem eraldiseisev ning raskesti lahendatav probleem omavalitsuste jaoks on **tööjõu leidmine**. Selle keskmises on kasvataja ameti madal prestiiž, madalad palgad ja stressirikas töö. Kuigi pedagoogilise haridusega töötajaid on koolitatud piisavalt, ei tegele nad sageli oma erialase tööga. Hoolimata KOV'ide pingutustest saata kohalikke inimesi koolitustele, hakkavad vähesed neist samas piirkonnas tööle. Sageli pole silmapiiril isegi töötuid, keda pakkumine huvitada võiks.

Kuigi palgarahade maksmiseks riigi poolt eraldatud 150 miljonit krooni on omavalitsuste silmis äärmiselt teretulnud, oodatakse pigem kooliõpetajate rahastamisega sarnase riiklikul tasandil hallatava süsteemi juurutamist, mis ühtlustaks palgasumma omavalitsuste vahel ning oleks ühtlasi stabiilsuse garantiiks. Praeguses olukorras saavad toetust ainult need vallad ja linnad, kus on kvalifitseeritud kasvatajad, kelle palgatase on juba omavalitsuse poolt teatud määrani tõstetud. Eelduste kohaselt peaks see stimuleerima omavalitsusi palgatõusuks ning see omakorda meelitama kasvatajaid tagasi tööle. Kuigi adekvaatseid hinnanguid olukorra kohta pole saadaval, siis tundub, et tegemist ei ole mitte ainult lasteaiakasvatavate vaid üldisema tööjõu puuduse probleemiga. "Lapsed hoitud, emad töö" laadseid projekte võiks olla rohkem ning nende eestvedajaks sobiks oma positsiooni tõttu – lähedal kohalikele omavalitsustele isiklike kontaktide tasandil ning samas laiem perspektiiv – maavalitsus. Kuigi neil puuduvad otsesed rahalised vahendid, siis Euroopa Liidu projektirahade kaasamine oleks siinkohal reaalseks lahenduseks.

Sertifitseeritud lastehoidjate koolitamine on vähem aega nõudev (kuni 3 kuuline koolitus), võimaldab paremini kasutada kohalikku ressursi ning kindlasti peaks esindama tugevamalt omavalitsuse huve (lisada lepingusse kohustav klausel). Kuigi riiklikust projektist "Lapsed hoitud, emad töö" sai siiaamaani töötavaid lapsehoidjaid ainult vähesed, siis kindlasti tasuks üle vaadata selle põhjused, teha vastavad järeldused ja käivitada uuesti ametlike laste- ja/või perepäevahoidjate koolitamine. Tasuks kaaluda ka nõ mustalt töötavate lapsehoidjate "rehabiliteerimist" läbi neile suunatud lapsehoidja sertifikaatide jagamise peale maakonna tasandil organiseeritud intensiivkursuste. See küll ei taga veel FIEna tööle asumist, kuid annab lapsevanematele teatava garantii, tõstab hoiuteenuse kvaliteeti ning sisaldades teadmisi FIEna töötamise võimalustest võib ergutada ettevõtlust. Projektide vedamise ning rahastuse otsimine võiks toimuda maakondlikul tasandil, kel on ühteaegu parem lokaalsem ja üldisem ülevaade vajadustest, kui riigil või omavalitsusel. Kindlasti ei pea me kommunikatsiooniprobleemi lahendusena silmas fikseeritud käsuliinide organiseerimist, vaid dünaamilist igapäevast suhtlemist erinevate tasandite vahel, mis aitaks tervikliku lahenduse loomisele oluliselt kaasa.

4.3 Soovitused Harjumaa kohalike omavalitsuste gruppide kaupa

Seoses sellega, et kandidid on viimase aja konstruktsioon ja statistika nende kohta on puudulik (nt Rahvastikuregistri andmed on külade kaupa), oleme tuginenud soovituste esitamisel valdadele. Teisalt on kantide kasutamine funktsionaalsete üksustena tugevalt valglinnastunud piirkonnas, kus paljud maakonna elanikud otsivad igapäevaseid teenuseid pigem pealinnast, nii mitmeski aspektis problemaatiline. Vald on ka ainus administratiivselt võimekas tasand allpool riiklikku tasandit, kelle otsustest oma tervikliku regiooni üle sõltub reaalse teenuse kujunemine.

Kategooriate moodustamise alused. Et soovitused oleksid piisavalt üldistavad ja samas piisavalt täpsed, oleme koostanud valdade kategooriad. Need on moodustatud lähtuval paiknemisest Tallinna suhtes, lastehoiukohtade puudusest

tulenevatest probleemidest ja omavalitsuste spetsiifilisematest probleemidest (nt transport, praktikad), mis on seotud lastehoiu olukorraga. Neist olulisim eristuskriteerium on paiknemine Tallinna suhtes – esiteks nn kuldne ring ja teiseks sellest kaugemale jäävad vallad.

Tallinna lähipiirkondade on toimunud ja toimub arvatavasti suuremal või väiksemal määral ka tulevikus valglinnastumine, mistõttu kasvab just noorte elanike ja laste arv. Tallinna lähiümbruse kogemus lastehoiukohtade puudusest on teravaim maakonnas. Mõni vald on sellega paremini toime tulnud kui teine. Kuigi me ei ole lisanud detailseid operatsionaalseid soovitusi omavalitsustele, siis loodame, et avatud lähenemise omaks võtmisel jõutakse nendeni dialoogis kohalike elanikega.

Kuldse Ringi enamvähem toime tulevad vallad

(Kiili v.; Maardu l.; Harku v.; Saue l.)

Ühendavad jooned – kuigi järjekord on näiliselt pikk või puudub, siis hindavad omavalitsuste esindajad olukorda kontrolli all olevaks või ei pea nii problemaatiliseks. Järjekorrad tulenevad suurel määral 0-3 aastastest lastest (kuigi seda on otseste andmetega raske kinnitada), kelle jaoks aga reaalsed hoiuvõimalused hetkel puuduvad. Maardu on selles grupis küll erandlik, kuna ametlikult puudub järjekord – sinna pannakse lapsi alates 3. eluaastast –, kuid ilmselt on nõudlus nooremate laste hoiu järgi olemas, aga varjatud.

Nagu täheldatud uuringu peatükis 2.5., on väga keeruline hinnata tulevase demograafilisi või sotsiaalmajanduslikke muutusi, mis hakkavad lastehoiu olukorda kujundama. Üldjoontes võib oletada, et jätkub mõõdukas valglinnastumine, mille valguses on tähtis ühelt poolt piirata arendustegevust ning kaasata planeeringutesse sotsiaalse infrastruktuuri rajamise kohustused. Õnneks on nüüdseks kogunenud piisav kogemuste pagas, mille pealt õppida ja edasi minna. Tegemist on majanduslikult üpriski heal järjel olevate omavalitsustega, kel ei tohiks tekkida suuremaid probleeme lastehoiu korraldamisega. Kindlasti on olulisel kohal ka omavalitsuste vahelise koostöö tihendamine nii tulevaste lasteaedade rajamisel, hoiuteenuste pakkumisel naabritele kui kogemuste vahetamisel.

Siiski tasuks katsetada mängutubade (juhul kui neid veel ei ole) rajamisega omavalitsuste keskustes valla või linna enda algatusel, mis mitmekesistaks lastehoiu võimalusi vanemate jaoks ning täidaks hetkel esinevad puudujäägid koduhoidu harrastavate vanemate silmis. Teiseks oleks oluline sisse viia perepäevahoiu süsteem, mis vähendaks järjekordi lasteaedadesse ja oleks otseselt suunatud 1-3 aastaste laste hoiu korraldamisele.

Kuldse Ringi vaevlevad vallad

(Keila v.; Keila l.; Rae v.; Viimsi v.; Saue v., Saku v.; Jõelähtme v.)

Piirkonnad, kus suuremal või vähemal määral lastehoiu olukord on järjekordade osas kriitiline. Ei saa öelda, et teemale tähelepanu ei pöörataks – omavalitsused tegelevad nende küsimustega igapäevaselt, kuid käega katsutavaid lahendusi silmapiiril pole. Mõnedes piirkondades nagu Viimsi ja Rae tundub probleem lähitulevikus veelgi süvenevat. Siiski ei saa elanike arv lõpmatuseni kasvada ning kui olukord on rahunenud, hakkab rahvastik aega mööda vananema ja võib tekkida situatsioon, kus on rajatud liiga palju lasteaedaid. Selle ennetamiseks tuleks rajada rohkem dünaamilisi väiksemaid hoiuvorme või toetada nende asutamist. Nagu intervjuudest selgus, sunnib lastehoiu olukord vanemaid registreerima valdadesse, kus potentsiaalseid kohti veel leidub. See aga tähendab omavalitsuse jaoks tulumaksubaasi laekumise vähenemist ning samaaegset reaalse koormuse kasvu. Kaugeltki ei saa väita nagu lastehoid sunniks inimesi elukoha järgsesse

omavalitsusse registreerima, kuid koos teiste teenuste väljaarendamisega on tal üpriski suur mõju otsuse tegemisel nagu ilmnes uuringu käigus tehtud intervjuudest.

Lahenduseks oleks asumi teeninduspiirkondadeks jaotamine ning igasse piirkonda hoiuvõimaluse otsimine: nii lasteaedade rajamine kui ka 1-3 aastastele hoiuvõimaluste kujundamine. Soovitav oleks mitmete lahendusvariantide kombineerimine: eraalgatuse otsimine ja toetamine, reaalselt teenust asendavate toetuste maksmine (ka kodus hoidvale vanemale – umbes samas määras, mis kuluks muidu lasteaia kohale), perepäevahoiu rakendamine jne, mis vähendab omavalitsuse otseseid kulusid ning riski teha valesid mahukaid investeeringuid. Ka praegu on mõnedes valdades seda teed juba mindud ning olukord on mõnevõrra paranenud, kuid laiemad probleemid jäänud püsima. Kuna drastilised olukorrad nõuavad erakordseid meetodeid, võiks püüda lahenduste leidmisse kaasata lapsevanemaid – avalikel aruteludel tuleks rääkida otsekoheselt praegusest olukorrast ning pakkuda välja näiteid kodanike endi võimalustest olukorda lahendada koostöös omavalitsusega. Siinkohal pole garanteeritud tulemusi, kuid omavalitsusel ei tasuks leppida oma elanike passiivsuse konstateerimisega, vaid toetada nende poolseid algatusi.

Kaugemad vallad, kus on lastehoiu teenuse osutamisega probleemid

(Loksa v.; Kuusalu v.; Paldiski l)

Antud omavalitsustes on lasteaedade järjekord suurem kui 40. Arvatavasti nendesse valdadesse sotsiaalmajandusliku olukorra muutus toimub veidi hiljem – noored pered pole hakanud veel otsima hoiuvõimalusi oma 1-3 aastastele lastele, kuid see tendents on paratamatu. See ilmnes ka Paldiskis elanud lapsevanemaga tehtud intervjuus, kes ootaks toetust oma soovile minna peatselt tagasi tööle, mis polnud aga Paldiskis võimalik ning lastehoiu teenust tuli otsida Keila linnast. Samas on omavalitsustel võimalik jälgida ohumärke järjekordade kasvamise näol ning saada tagasisidet lastevanematega tihedamat kontakti hoides. Nimetatud valdades on ka suurem probleem rahaliste vahenditega, mistõttu tuleks soosida just paindlikemaid lahendusi. Kuigi valglinnastumise mõju on olnud mõõdukam või puudub sootuks (Va Kuusalu) ning kiirem arendustegevus pole otseselt neid piirkondi ohustanud ega suurene drastiliselt tulevikus, tuleks ka üksikute kinnisavarakülade puhul olla valvas sotsiaalse infrastruktuuri proportsionaalse arengu toetamisel. Konkreetseid lahendused peaksid jälgima üldisi soovitusi eelmisest alapeatükist.

Kaugemal asuvad vallad, mis tulevad toime

(Padise v.; Nissi v.; Vasalemma v.; Aegviidu v.; Kose v.; Kõue v.; Kernu v.; Anija v.; Raasiku v.)

Enamuses loetletud omavalitsustes jäävad lastehoiu järjekorrad alla 10-ne lapse ning omavalitsused peavad olukorda suhteliselt rahulikuks. Probleemideks on jäänud hajaasustusega kaasnev transpordi korraldamise küsimus ääremaadelt keskus(t)es asuva(te)sse lasteaeda(desse), ressursside puudumine olemasolevate hoonete renoveerimiseks või laiendamiseks, sõimerühmade puudumine, tööjõu puudus (konkurents "kuldse ringi" valdadega), elanike madal aktiivsus jne. Puudub ka tugev arendustegevuse surve, kuigi on mõningaid üksikuid piirkondi, mis on juba osutunud ka problemaatiliseks (nt Laitse, kus suvilaid tehakse ümber aastaringseteks elamuteks), kuid üldjoontes on olukord omavalitsuse kontrolli või tähelepanu all. Situatsiooni stabiliseerudes on hakatud üha enam tähelepanu pöörama lastehoiu üldise kvaliteedi parandamisele, kuid üha enam satutud probleemide otsa – kohalikul omavalitsusel tunduvad selleks puuduvat vahendid. Kuigi on olemas kodanikealgatusi toetavad projektirahad, kasutavad kodanikud neid vähese või keskmise aktiivsusega. Siinkohal tuleb taaskord nentida, et omavalitsustel on ära teha suur teavitustöö – mitte ainult mainida lehtedes, et järgmine projektivoor on

alanud vaid tuua ära eelmiste kordade projektide nimistud, valdkonnad, mida vahenditest rahastada saab, ning vajadusel ka läbi viia lühikesi koolitusi nende koostamiseks. Suuremates keskustes (300 elanikku ja rohkem) tuleks katsetada 2-3 päeval nädalas mängutoa avamist koos intensiivse kuulutustööga. See annaks kodustele vanematele positiivse noodi omavalitsuse koostööst ning valla ametnikele teada, kui suur võiks olla tegelik nõudlus 1-3 aastaste laste hoiuvõimaluste järgi – võibolla piisab ka ajutisest lahendusest. Kuna paljud asulad jäävad raudteede äärde, oleks reaalselt mõelda Tallinna mõnede kohtade näitel (Kivimäe) rajada mängutoad vanadesse raudtee hoonetesse. See lubab lapsevanematel ära käia nii kohalikus keskkuses (enamasti jaamad tsentraalse asukohaga) kui ka linnas, hoides samas teenust kohalikus omavalitsuses. Mängutubadel on ka väiksemad nõudmised ruumide tingimustele. Kui omavalitsuse jaoks tundub mängutoa rajamine liiga suure kulutusena, siis võiks teema tõstatada aktiivsemate lapsevanemate seas, sest sel moel rajatud mängurühmad pole ka Eestis tundmatuks nähtuseks. Nagu Mooste näitel selgus, on lastehoiu teenuse lahendamine üheks võtmeks kogukondliku ühtsuse säilitamisel ning läbi positiivse korralduse elanike hoidmisel valla juures. Endiselt jääb probleemiks kvalifitseeritud tööjõu leidmine ning selles osas (palkades) konkureerimine jõukamate omavalitsustega. Siinjuures oodataks riikliku tasandi abi.

5. Kokkuvõte

Uuringu põhilised tähelepanekud võib kokku võtta järgnevate punktidega:

- kuigi lastehoiu olukorda peetakse üleriigiliselt suureks probleemiks, mis kõige teravamalt avaldub Harju- ja Tartumaal, on see võimendatud järjekordadesse topelt registreerimise ning juba esimestel elukuudel nimekirja panemise tõttu. Olukord omavalitsuste lõikes varieerub suuresti ning kõige suurema löögi alla on sattunud nn "kuldse ringi" vallad. Kaugemate valdade probleemid on seotud transpordi organiseerimisega, lasteaedade renoveerimisega ning töötajate leidmisega;
- demograafilisi ning regionaalarengulisi trend, mis võivad mõjutada lastehoidu, on raske arvesse võtta ennustuste ebatäpsuse ning kaudsete mõjude tõttu lastehoiule. St. pole veel uuritud, kuidas ja mis ulatuses pere- ja tööelu ühildamise probleemide käigus on suurenenud nõudlus 1-3 aastaste laste järgi, kuigi on kirjeldatud vanemate valikuid lastehoiu osas (Unt ja Krusell, 2004);
- kõige olulisemaks kriteeriumiks lastehoiu olukorra hindamisel peetakse järjekordi, mis aga on mitmetel põhjustel ebatäpne, ei peegelda reaalselt olukorda adekvaatselt ning varjab lapsevanemate tegelike vajaduste ulatuse lastehoiu teenuse taandamisega lasteaedade probleemiks. Käesoleva uuringu seiskohast on probleemideks (1) lastehoiu ühekülgne defineerimine ning seetõttu ainult lastehoiu rajamine, (2) kohalike omavalitsuste majanduslik, legislatiivne ja inimressursiline piiratus, (3) lastehoidu puudutavate institutsioonide ja tasandite vahelise kommunikatsiooni ebaühtlus ning lünklikkus ja (4) tööjõu puudumine;
- kuigi riiklikul tasandil on perepoliitika üheks suunaks kinnitatud tervikliku lastehoiu süsteemi juurutamine, siis on selleks astutud liiga vähe reaalseid samme ning kohaliku omavalitsuse tasandil pole paindlikud lahendused ja alternatiivid veel võimalike variantidena teadvustatud;
- lastevanemate vajadused kujunevad väga erinevatel põhjustel ning on väga mitmekesised alustades isikliku transpordi omamisest ja lõpetades teada olevate hoiuvõimalustega. Keskmistavad küsitlusuuringud ja statistika varjutavad tegelikke individuaalseid põhjuseid ja vajadusi; mitmekesisust. Neist tulenevalt on reaalne vajadus samaaegselt erinevate hoiuvormide järgi, mis vastaksid erinevatele igapäevastele, laste ealistele ning vanemate üldiste soovidega;
- lahenduse pakkumisel oleme lähtunud seisukohast, et omavalitsused ise on oma olukorra hindamise eksperdid ning püüdnud anda pigem üldisi soovitusi. Samas on selge, et muutused ei saa toimuda ainult KOV'ide tasandil, vaid vajavad toetust ka väljastpoolt nii riiklikult kui maavalitsuse tasandilt.

Täname meeldiva koostöö eest Harju maavalitsust, kohalike omavalitsuste töötajaid ning lapsevanemaid, kes leidsid aega meie uuringusse panustada. Eraldi soovime tänada Tauri Tuvikest, kes aitas statistiliste andmete koondamise ja kaartidele kandmisega.

Aitäh Linnalabori poolt.

Viited

Ainsaar, M. (2000). Eesti laste- ja perepoliitika otsinguil. *Laste- ja perepoliitika Eestis ja Euroopas*, toimetanud Ainsaar, M., lk 153-170. Rahvastikuministri büroo, Tartu.

Ainsaar, M. (2001). Eesti laste- ja perepoliitika võtmeküsimused 1999-2000. aastatel. *Laps ja pere tänases Eestis*, koostanud Tulva, T., lk 5-17. Tallinna Pedagoogikaülikool, Sotsiaalteaduskond, Sotsiaaltöö osakond, Tallinn.

Ahas, R. ja Silm, S. (2006). Tallinna tagamaa uusasumite elanike ajalis-ruumilise käitumise analüüs. Tartu: Tartu Ülikooli Geograafia instituut.

Ainsaar, M. ja Soo, K. (2006). Omavalitsuste toetus lastega peredele 2004-2005. Tartu Ülikool, Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika osakond, Tartu.

Ainsaar, M., Soo, K. ja Aidarov (2004). Omavalitsuste toetus lastega peredele 2002-2003. Tartu Ülikool, Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika osakond, Tartu.

Ainsaar, M. ja Oras, K. (2000). Laste arvu mõjutavad tegurid Eestis. *Laste- ja perepoliitika Eestis ja Euroopas*, toimetanud Ainsaar, M., lk 112-133. Rahvastikuministri büroo, Tartu.

Ainsaar, M. ja Kozlov, A. (2001). Lastepäevahoid Eesti kohalikes omavalitsustes. *Sotsiaaltöö*, nr. 2, lk 30-31.

Ainsaar, M. ja Aidarov, A. (2003). Lastepäevahoid Eesti kohalikes omavalitsustes aastal 2002. *Sotsiaaltöö*, nr. 2, lk 39-41.

Allmendinger, P. (2002). Collaborative Planning. Raamatus "Planning Theory", lk 182-208. Palgrave, New York.

Bourdieu, P. (2003). Praktilised põhjused. Ilmamaa, Tartu.

Forssen, K. (2000). Perepoliitika ning laste majanduslik heaolu mõnedes OECD riikides. *Laste- ja perepoliitika Eestis ja Euroopas*, toimetanud Ainsaar, M., lk 28-45. Rahvastikuministri büroo, Tartu.

Foucault, M. (2003). Hullus ja arutus. Ilmamaa, Tartu.

Hendrikson & Ko (2004). Uuselamuehitusest tulenevate rahvaarvu muutuste ja teeninduskeskuste analüüs. Harju Maavalitsuse tellimusel. Tallinn.

Heinla, E. ja Derman, N. (2004). Lastega pered. *Valikud ja võimalused : argielu Eestis aastatel 1993-2003*, koostanud Hansson, L., lk 47-62. Tallinna Pedagoogikaülikooli Kirjastus, Tallinn.

Ideon, A. (2005). Eeslinnastumisest Tallinna linnaregioonis. Hoonestusalade laienemine 1995 – 2005. Magistritöö inimgeograafias. Tartu: Käsikiri.

Jakobson, K. (2007). Enim toetusi maksavad Viimsi ja Rae vald, 10.10.2007, Äripäev.

Kandla, K., Ainsaar, M. ja Oras, K. (2000). Mida ootab noor pere riigi perepoliitikalt? *Laste- ja perepoliitika Eestis ja Euroopas*, toimetanud Ainsaar, M., lk 134-152. Rahvastikuministri büroo, Tartu.

Kasearu, K. ja Kutsar, D. (2004). Perekonna ideaalkujundid ja nende realiseerumise võimalikkus. *Millist perepoliitikat me vajame?*, toimetanud Kutsar, D., lk 88-103. Tartu Ülikooli Kirjastus, Tartu.

- Kirsman, E. (2006). *Harjumaa koolivõrgu arengukava 2004-2010 (korrigeeritud versioon, lisatud aastad 2011 ja 2012)*. MTÜ Hared Harju Maavalitsuse tellimusel
- Kliimask, J. ja Raagmaa, G. (2001) *Sotsiaalse infrastruktuuri hindamismetoodika*.
- Kraavi, I. (2006). *Lapse areng koolieelses eas ja lapsehoiu erinevad vormid*. Perekasvatuse Instituut, Tartu.
- Kutsar, D., Harro, M., Tiit, E.-M. & Matrov, D. (2004) Children's welfare in Estonia from different perspective. Children in Ageing Europe, COST A19, toimetanud An-Magritt Jensen, Asher Ben Arie, Cinzia Conti, Dagmar Kutsar, Maire Nicghiolla Phadraig, Hanne Warming Nielsen, Vol 1, lk. 81-141. Tartu: Tartu University Press.
- Leetmaa, K. (2005). Eeslinnastumine Tallinna linnaregioonis. Kogumikus Asustus ja ränne Eestis: uurimusi Ann Marksoo 75. sünnipäevaks. Tartu.
- Leetmaa, K. (2002). Suvilapiirkonnad Tallinna regioonis: Harju maavalitsus.
- Liimal, P. ja Malvet, M. (2001). Riiklikud peretoetused. *Sotsiaaltöö, nr 1*, lk 17-19.
- Metspalu, P. (2005). Uuslamuehitus ja planeerimispraktika Harjumaa näitel. Magistritöö inimgeograafias. Tartu: Käsikiri.
- Moulaert, F. ja Cabaret, K. (2006). Planning, Networks and Power Relations: is Democratic Planning Under Capitalism Possible? *Planning Theory*, 5(1), lk 51-70.
- Mürk, R. (2006). Alternatiivsete lastehoiuvõimaluste kaardistamine Eestis. MTÜ Perekasvatuse Instituut.
- Paavel, V. (2004). Sotsiaaltöö ümber mõtestamine. Avahoolduse Arenduskeskus.
- Pajumets, M. ja Roosalu, T. (2007). Isadele isakuu. EPL Online (18.05.07). <http://www.epl.ee/artikkel/386294> (viimati vaadatud 11.06.2007).
- Puide, M. (2007). Esimese lapse sünni edasilükkamise põhjused. Seminaritöö: Tallinna Ülikool, Sotsioloogia Osakond (juhendaja Hansson, L.).
- Randmaa, U. ja Tulva, T. (2001). Sotsiaalkaitse abinõud lastega perede toimetuleku toetamisel. *Laps ja pere tänases Eestis*, koostanud Tulva, T., lk 17-27. Tallinna Pedagoogikaülikool, Sotsiaalteaduskond, Sotsiaaltöö osakond, Tallinn.
- Stropik, N. (2000). Lastetoetused ja lastega seotud maksusoodustused mõnedes Euroopa riikides. *Laste- ja perepoliitika Eestis ja Euroopas*, toimetanud Ainsaar, M., lk 46-58. Rahvastikuministri büroo, Tartu.
- Taavits, G. (2000). Lastetoetused kui sotsiaalpoliitiline abinõu lastega perekondade toetamiseks. *Laste- ja perepoliitika Eestis ja Euroopas*, toimetanud Ainsaar, M., lk 59-81. Rahvastikuministri büroo, Tartu.
- Tamm, A. (2004). Lastega perede toimetulek: probleemid ja toetamise võimalused. Lapse kasvukeskkond ja sotsiaalsed oskused, toimetanud Tulva, T., lk 24-43. Lastekaitse Liit ja Tallinna Pedagoogiline Ülikool, Tallinn.
- Tammaru, T. (2006). *Harjumaa linnade ja valdade rahvastikuproгноos 2006-2020*. Konsultatsiooni- ja koolituskeskus Geomedia Harju Maavalitsuse tellimusel.
- Tiit, E.-M. ja Käär, E. (2000). Lastega leibkondade majanduslik toimetulek ja tüpoloogiad. *Laste- ja perepoliitika Eestis ja Euroopas*, toimetanud Ainsaar, M., lk 81-99. Rahvastikuministri büroo, Tartu.
- Unt, M. ja Krusell, S. (2004). Lastehoid Eesti Peredes. Rahvastikuministri büroo.
- Uusen, K. (2007). Kiili valda kerkis ülimoodne lasteaed, 23.10.2007, Postimees. http://www.postimees.ee/231007/esileht/olulised_teemad/tarbija24/kinnisvara/291132.php (viimati vaadatud 10.12.2007)

Lisad

- Lisa 1. Kohalikes omavalitsustes läbi viidud intervjuude struktuur
- Lisa 2. Lapsevanemate seas läbi viidud süvaintervjuude struktuur
- Lisa 3. Intervjuus osalenute tausta iseloomustus
- Lisa 4. Andmed valdade rahvastiku ja lasteaedade kohta 1
- Lisa 5: Andmed valdade ja rahvastiku kohta valdade kaupa 2
- Lisa 6: Munitsipaallasteaedade kohtade arv
- Lisa 7. Harjumaa valdade investeerimiskavade koondtabel
- Lisa 8. Laste hoidu puudutavad definitsioonid
- Lisa 9. Lastehoiu definitsioonide ja eesmärkide võimalikud funktsioonid

Lisa 1. Kohalikes omavalitsustes läbi viidud intervjuude struktuur

Ülevaade lastehoiu olukorrast

- lastehoiu teenuse kujunemislugu omavalitsuses
- asutuste arv
- nende olukord [töötajad, hoone, struktuur, vastavus hetke vajadustele, edasine arenguperspektiiv]
- eraettevõtjad KOV'i piires; muud hoiuvõimalused
- üldhinnang hetkeolukorrale (infrastruktuur, demograafia, kavad ja nende täitmine jne)

Hinnang riigi- ja maakonna tasandi toimimisele lastehoiu teenuse korralduse reguleerimisel

- varasemad kogemused koostöö toimimisest
- seadusandluse piirid ja võimalused
- toetus/piirangud

Suhtlemine lastevanematega

- vanemate endi aktiivsus lastehoiu korraldamisel
- millised on KOV'i elanike vajadused?
- kas on esitatud ka kaebusi (millised on lahendused olnud?)

Põhilised probleemid seoses lastehoiu teenuse korraldamisega

Hetkel kaalutlusel olevad lahendused – arengukava

- prioriteedid
- lastehoiu küsimuse positsioon
- asutuse struktuur, transport ja lastehoid
- keskkonna lapsesõbralikkus
- uusasumite rajamine

Alternatiivid

- eraettevõtjate subsideerimine
- mängurühmade organiseerimine
- perepäevahoiu toetamine
- kodanike endi algatuste välja uurimine ja toetamine
- *Granny-for-a-rent*
- muud toetuse võimalused
- *cash-for-care*

Ohutsoonis leibkonnad – mured ja toetus

- üksikvanemad
- erivajadusega lapsed
- majanduslikult halvemal järjel lastega pered

Lisa 2. Lapsevanemate seas läbi viidud süvaintervjuude struktuur

Lapsevanemate poolstruktureeritud süvaintervjuu

Nimi:

Sünniaasta:

Sugu:

Perekonna staatus:

Perekonna liikmed:

Elukoht:

Töökoht:

Igapäevased harjumused

- transpordi kasutamine
- igapäevased liikumisrajad
- meelelahutus/vaba aeg

Elukoha valik

- millal ja miks?
- millised olid kõige olulisemad kriteeriumid asukoha valiku langetamisel?
- rahulolu

Lähikeskkond

- lähim pood
- lähim apteek
- valla keskuse kaugus

Majanduslik toimetulek

- põhilised väljaminekud ja sissetulekud
- kulutused seoses lastehoiuga

Töö ja pere-elu ühildamine

- lastehoiu ja töö sidumine

Vajadused ja ootused lastehoiult

Hetkel kasutatavad lastehoiu vormid

- mitu erinevat viisi?
- kui sageli?
- miks just need viisid?
- millistel põhjustel teiste alternatiivide kasuks pole otsustanud?

Suhtumised teistesse alternatiividesse ja nende kättesaadavus

Hinnang omavalitsusele lastehoiu olukorra lahendusel ja võimalused olukorra parandamiseks

Lisa 3. Intervjuus osalenute tausta iseloomustus

Sugu	Vanus	Elukoht	Töökoht	Perekondlik olukord	Elanud kohapeal	Autode arv peres
N	30	Haiba küla, Kernu vald (KOV'i keskus)	Haiba küla	abikaasa; 1 laps (2-aastane)	7 aastat	2
N	39	Haiba küla, Kernu vald (KOV'i keskus)	praegu kodune (muidu Tallinn)	abikaasa; 1 laps (2)	3	1
N	26	Saue linn (KOV'i keskus)		abikaasa; 2 last (4 ja 2)	7	2
N	41	Lehola küla, Keila vald (6 km keskusest)	Tallinn & üle Eesti	üksikema; 2 last (15 ja 5)	2	1
M	39	Valingu küla, Saue vald (keskusest väljas)	Keila	elukaaslane; 1 laps (3)	7	2
N	27	Tuulna küla, Keila vald (keskusest väljas)	Tallinn	abikaasa; 1 laps (1)	1	2
M	29	Paldiski linn (keskuses)	Ämari	elukaaslane; 1 laps (2)	6	1
M	28	Harku vald	Tallinn	elukaaslane; 1 laps (2)	1	2
N	40	Saue linn (keskuses)	Saue	abikaasa ja 3 last: (15, 15 16 ja 6); ema		1
N	34	Loksa linn (keskuses)	Loksa	abikaasa ja 3 last: (15, 11, 6)	11	1

Lisa 4. Andmed valdade rahvastiku ja lasteaedade kohta 1

	Valla elanike arv Rahvastikuregistri andmetel sünniaastate kaupa (01.11.2007 seisuga)									Teises KOVs lasteaia- * a	Järjekord lasteaedades **
	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2001- 2006	Kokku		
Aegviidu vald	4	5	7	7	11	6	10	46	916	5	5
Anija vald	59	74	54	59	55	56	82	380	6192	15	20
Harku vald	162	212	194	178	161	145	139	1029	10227	131	155
Jõelähtme vald	62	58	69	66	51	54	44	342	5569	36	165
Keila linn	85	94	91	121	111	103	96	616	9403	31	222
Keila vald	45	62	51	65	50	54	58	340	4532	28	196
Kernu vald	29	27	21	28	15	24	28	143	2052	19	16
Kiili vald	55	54	69	57	56	35	53	324	3833	60	37
Kose vald	55	61	60	65	65	52	62	365	5717	12	20
Kõue vald	15	14	16	21	17	11	14	93	1693	6	10
Kuusalu vald	62	79	74	78	77	67	69	444	6828	53	49
Loksa linn	23	25	25	23	31	20	28	152	3276	4	42
Maardu linn	130	136	145	159	139	138	129	846	16549	26	28
Nissi vald	23	36	25	38	27	42	43	211	3287	10	16
Padise vald	13	20	20	15	17	14	25	111	1913	3	10
Paldiski linn	35	43	39	34	39	39	44	238	4240	3	66
Raasiku vald	51	58	51	53	49	58	47	316	4562	23	6
Rae vald	141	178	137	123	129	123	117	807	9894	164	839
Saku vald	98	121	102	122	115	101	117	678	8389	40	384
Saue linn	74	83	100	66	82	59	66	456	5939	30	287
Saue vald	113	109	106	95	109	103	103	625	8336	61	323
Vasalemma vald	23	28	29	19	27	19	23	145	2859	7	0
Viimsi vald	219	269	276	242	236	221	204	1448	14565	209	749
KOKKU	1576	1846	1761	1734	1669	1544	1601	10155	140771	976	3645

* Andmed põhinevad omavalitsustelt saadud infole

** Andmed erinevatest andmeallikatest. Probleemiks, et osades omavalitsustes on lapsed esiteks mitmes lasteaia järjekorras ehk suurem number võib sisaldab üht ja sama last mitu korda; teiseks, järjekorda pannakse lapsed tihti kohe peale sünni.

Lisa 5. Andmed valdade rahvastiku ja lasteaedade kohta 2 (andmed KOV'idest ja Rahvastikuregistrist)

Punasega arvud, mis näitavad negatiivset olukorda, sinisega need, mis näitava pigem positiivset (piirid on suhtelised ja siinkohal tõmmatud rohkem selguse huvides kui tegelikkuse järgi – enam-vähem pooled ühele poole ja pooled teisele).

	Järjekord	Lapsed - kohad	Järjekord/Lapsed	Kohad/Lapsed	Lapsed sünniaastatega 2001-2006
Aegviidu vald	5	12	0.11	73.9	46
Anija vald	20	118	0.05	68.9	380
Harku vald	155	369	0.15	64.1	1029
Jõelähtme vald	165	82	0.48	76.0	342
Keila linn	222	216	0.36	64.9	616
Keila vald	196	166	0.58	51.2	340
Kernu vald	16	47	0.11	67.1	143
Kiili vald	37	142	0.11	56.2	324
Kose vald	20	68	0.05	81.4	365
Kõue vald	10	24	0.11	74.2	93
Kuusalu vald	49	182	0.11	59.0	444
Loksa linn	42	9	0.28	94.1	152
Maardu linn	28	158	0.03	81.3	846
Nissi vald	16	75	0.08	64.5	211
Padise vald	10	58	0.09	47.7	111
Paldiski linn	66	46	0.28	80.7	238
Raasiku vald	6	69	0.02	78.2	316
Rae vald	839	476	1.04	41.0	807
Saku vald	384	242	0.57	64.3	678
Saue linn	287	132	0.63	71.1	456
Saue vald	323	331	0.52	47.0	625
Vasalemma vald	0	63	0.00	56.6	145
Viimsi vald	749	972 (677)	0.52	32.87 (53.25)	1448
KOKKU	3645	4057 (3762)			10155

Lisa 6: Munitsipaallasteaedade kohtade arv

Vald	Lasteaed	Kohtade arv	Kokku
Aegviidu vald	Aegviidu lasteaed	34	34
Anija vald	Alavere lasteaed	54	262
	lasteaed "Lepatriinu"	114	
	Kehra lasteaed	94	
Harku vald	Harkujärve lasteaed	35	660
	Rannamõisa lasteaed	130	
	Tabasalu lasteaed	160	
	Teelahkme lasteaed	92	
	Vääna lasteaed/algkool	30	
	Pangapealse lasteaed	132	
	Harku lasteaed	81	
Jõelähtme vald	Kostivere lasteaed	93	260
	Loo lasteaed	148	
	Neeme lasteaed	19	
Keila linn	lasteaed "Miki"	76	400
	lasteaed "Sipsik"	73	
	lasteaed "Vikerkaar"	251	
Keila vald	Klooga lasteaed	40	174
	Lehola lasteaed/algkool	58	
	Laulasmaa lasteaed	76	
Kernu vald	Haiba lasteaed	96	96
Kiili vald	Kiili lasteaed	182	182
Kose vald	Kose lasteaed	120	297
	Kose-Uuemõisa lasteaed	86	
	Oru lasteaed	55	
	Ravila lasteaed	36	
Kõue vald	Ardu lasteaed	34	69
	Habaja lasteaed	35	
Kuusalu vald	Kolga lasteaed	58	262
	Kuusalu lasteaed	186	
	Vihasoo lasteaed algkool	18	
Loksa linn	Loksa lasteaed	143	143
Maardu linn	lasteaed "Rukkilill"	302	688
	lasteaed "Rõõm"	228	
	lasteaed "Sipsik"	158	
Nissi vald	Riisipere lasteaed	68	136
	Turba lasteaed	68	
Padise vald	Harju-Risti lasteaed	53	53
Paldiski linn	lasteaed "Naerulind"	94	192
	lasteaed "Sipsik"	98	
Raasiku vald	Aruküla lasteaed	147	247
	Raasiku lasteaed	100	
Rae vald	"Taaramäe" lasteaed	126	331
	"Tõruke" lasteaed	125	
	"Pillerpall" lasteaed	80	
Saku vald	Kurtina lasteaed /algkool	60	436

	"Päikesekild" lasteaed	253	
	"Terake" lasteaed	123	
Saue linn	"Midrimaa" lasteaed	324	324
	Laagri lasteaed	120	
Saue vald	Veskitammi lasteaed	120	294
	Ääsmäe lasteaed	54	
Vasalemma vald	Rummu lasteaed	48	82
	Vasalemma lasteaed	34	
	Piilupesa lasteaed	196	
	Püüksi lasteaed	36	
Viimsi vald	Pargi lasteaed	84	476
	Leppneeme lasteaed	40	(771)*
	Randvere lasteaed	120	
	<u>Eralasteaiad:</u>		
	Pääsupesa 1	40	
	Pääsupesa 2	36	
	Tibu 1	35	
	Tibu 2	15	
	Haabneeme	131	
	Kelvingi	38	
Kokku	59 lasteaeda		6098 (6393)*

* Kohtade arv koos eralasteaadadega

Lisa 7. Harjumaa valdade investeerimiskavade koondtabel.

Tegevus	Or.tähtaeg	Or.maksumus	Rahastamine
<u>Aegviidu (2008-2012)</u>			
Kooli mängude väljaku väljaehitamine	III*	100000	KOV, RE
Lasteaia ja kooli ruumide sanitaarremont vastavalt asutuste tegevuskavadele	Vastavalt tegevuskavadele		KOV, RE
Lasteaia mänguväljaku uuendamine	III*	Selgub projektist	KOV
Lasteaia uste ja akende remont	Vastavalt tegevuskavale		
Lasteaia küttesüsteemi ülevaatamine ja ökonoomsema lahenduse leidmine	III*	100 000	KOV
Lasteaiale 3 nõudepesumasina ostmine	IV*	60 000	KOV
Sõimerühma avamine	III	500 000	KOV
Välis-niiskustõkke paigaldamine lasteaia vundamendile ja keldrile	Vastavalt tegevuskavale	Selgub projektist	KOV
<u>Anija (2007-2013)</u>			
Kehra LA „Lastetare“:			
Jalgratahoidla rajamine	2008	20000	KOV
Lasteaia renoveerimisprojekt	2008	150000	KOV
Renoveerimine	2007	546000	KOV
	2008	470000	KOV
	2009	2 120 000	KOV,välisfondid
	2010	2 344 000	KOV,välisfondid
LA „Lepatriinu“:			
Renoveerimine	2008	1 360 000	KOV,välisfondid
	2009	860 000	KOV(24%), välisfondid
Õueala korrastamine	2008	465 + 345 k	KOV,vf
	2009	345+225 k	KOV, vf
	2010	180 000	KOV
Alavere LA „Mõmmila“:			
Renoveerimine	2007	550 + 1050	KOV, vf
	2008	250+250	KOV,vf
	2009	550 + 1050	KOV,vf
Õueala korrastamine	2010	40 + 60	KOV,vf

Tuletõrje sign	2007	100	
Anija lasteaed-alkkooli rajamine:			
Det.plan	2008	250+250	KOV,vf
Ehitus	2009, 2010	zz	KOV,vf
<u>Kõue (2006 - 2012)</u>			
Avalike mänguväljakute rajamine kandikeskustesse (Ardu,Habaja,Paunküla,Kõue)	2007-2009	475	vald/projektid
Ardu lasteaia ehitamine	2007	15000	KOV/riigieelarve/HTM
<u>Kose (2006 - 2013)</u>			
Kose-Uuemõisa Lasteaed-Algkooli fassaadi renoveerimine	2010-2013	830 000	EL fond, KOV
Ravila lasteaia fassaadi renoveerimine	2008, 09	1 200 000	KOV
Kose-Uuemõisa kooli klassiruumide ümberehitamine lasteaia rühmaruumideks	2008-2013	700 000	KOV
Kose lasteaia koolieelikute rühma üleviimine Hariduse 2 hoonesse ja lasteaia juurdeehitus- 3 rühma	2008, 2009	22 850 000	EL fondid, KOV
Perepäevahoju rakendamine	2007-2009	750 000	KOV
Kose-Uuemõisa, Ravila ja Oru lasteaedade välismänguväljakute rajamine	2006-2009	900 000	EL, KOV
<u>Kuusalu</u>			
Kolga LA hoone rek.	2007-2012	15 000 000	Täpsustamata
Kolga LA-s uued rühmad	2008,2010,2014,2018	1 000 000	Täpsustamata
Kiiusse uus LA	2008-2009,2011,2013	30 000 000	Täpsustamata
Vihasoo LA-sse uued rüh.	2012,2020	800 000	Täpsustamata
Salmistu-Valkla piirkonda uue LA rajamine	2015-2016; 2021	30 000 000	Täpsustamata
Eraettevõtluse toetamine vallas lapsehoiuteenuse pakkumiseks	2008-2025	19 000 000	Täpsustamata
Lapsehoidjatele koolituse korraldamine	2009	50 000	Täpsustamata
Koolieelikutele tasuta lasteaia tagamine (sh toit)	2008-2025	10 000 000	Täpsustamata
Uute tasandus- ja sobitusrühmade loomine lasteaedades	2010, 2016	700 000	Täpsustamata

Ajutise lastehoiu korraldamine lasteasutuse baasil – õhtuti kauem või puhkuseperioodil	2008-2025	920 000	Täpsustamata
Peresõbraliku ettevõtja tiitli väljaandmine	2008-2025	30 000	Täpsustamata
Beebikooli juurde mittetöötavatele emadele suhtlusklubi loomine	2008	10 000	Täpsustamata
Eralasteaedades vallapoolne kohatasu maksmine	2009-2025	13 000 000	Täpsustamata

Samas ei plaanita antud investeeringute juures laenude võtmist.

<u>Loksa (2007 - 2010)</u>			
Loksa LA: remont	2007	542 000	KOV, fondid
	2008	450 000	
	2009	500 000	
	2010	550 000	
<u>Jõelähtme (2007-2015)</u>			
Loo teenindusmajas etapiviisiliselt lasteaia väljaehitamine: 2007.a. 2 kaks uut rühma, 2008 ja 2009 aastal 1 rühm aastas Kogumaksumus 10MEEK., laen, tagasimaksed alates 2008	2008 – 2011	4*1500000	KOV (100%)
Kostivere lasteaia laiendamine	2010	300000	KOV(100%)
Neeme lasteaed-alkkooli arhitektuurikonkurss ja projekteerimine (Vajadusel laen 2007.a.)	2007,2008	2 000 000, 1 000 000	KOV
Neeme lasteaed-alkkooli ehitamine (ka spordiväljak)	2008-2010	3*800 000	KOV(20%), riik, fondid
Õpetajatele elamispindade loomine Loole , Kostiverre ja Neemele	2008 – 2011	(koos munitsip.korteritega)	OÜ Jõelähtme varahaldus
Lasteaias mittekäivatele lastele eelkooliõppe võimaluste loomine	2007		KOV
Eralasteaedade rajamise soodustamine			KOV
<u>Maardu</u>			
LA-alkkooli ehitamine Muugale			
LA ehitamine Keemikute, Kallasmaa ning Stardi tn vahelisele alale			

<u>Raasiku (2006 - 2010)</u>			
Aruküla LA:			
Akende vahetamine	2006 – 2008	200 000, 300 000, 300 000	Täpsustamata
Uue rühma avamine	2007	500 000	Täpsustamata
Metoodikakabineti avamine	2008	300 000	Täpsustamata
	2009, 2010	2*250 000	Täpsustamata
Raasiku LA:			
Investeeringud	2007	800 000	Täpsustamata
<u>Rae (2007-2010)</u>			
Peetri LA-PK rajamine:			
Ehitus	2008 (eeldusel, et saadakse riigilt raha)	100 000 000	Riik
Jüri III LA:			
Ehitus	2007,2008	30 000 000, 45 000 000	
Assaku LA rajamine:	2007	3 000 000	
Lagedi LA:			
Maa taotlemine	2008		
Projekteerimine	2009 (eeldusel, et saadakse riigilt raha)		riik
Taaramäe LA juurdeehitus.	2007,2008	15 000 000, 20 000 000	
Videovalved koolide-lasteaedade juurde (Tõruke, Taaramäe, Pillerpall)	2008	1 200 000	
<u>Kiili (2007 – 2015)</u>			
Kangru lasteaia TTA	2008		KOV, riik, fondid
Laste ja noorte mänguväljakud asulatesse	2008-2010	3*2 000 000	KOV, fondid, erasektor
<u>Viimsi (2007 -)</u>			
Teemaplaneering „Lapsesõbralik Viimsi“	2007	70 000	KOV
Lasteaia projekteerimine ja ehitamine erakapitali baasil Haabneeme piirkonda koos vastava maa munitsipaliseerimisega	2008-2010		Era (100) + KOV
Randvere LA: inventar	2007	900 000	KOV
LA Laiakülasse:			
Projekteerimine	2008 – 2010		Era (100) + KOV
LA Viimsi alevikku:			
Projekteerimine	2009 – 2011		Era (100) + KOV
LA „Päikeseratas“ munitsipaliseerimine (aktsiate omandamine)	2009	1 500 000	KOV(100)

LA Tammneemesse	2007-2009		Era (100) + KOV
LA Reinu tee piirkonda	2009 – 2011		Era (100) + KOV
LA Pringi külla	2008 – 2011		Era (100) + KOV
Eralasteaedade toetamine	2009 – 2013	(Kokku 275 milj)	KOV (100)
Munitsipaalkorterid pedagoogidele	2007, 2009	300 000, 3 000 000	KOV (100)
<u>Saku (2008 - 2020)</u>			
Kurtina LA-AK:			
Renoveerimine	2008 – 2010	60 000 000, 2* alla 1milj	KOV, riik
LA Pääskelid:			
Rekonstrueerimine	2008 - 2010	3* alla 1 milj	KOV, riik
LA Saku alevikku	2009, 2010	2* alla 1 milj	KOV, riik
Erinevate lastehoiuvormide toetamine	2008 – 2010	3* alla 1 milj	KOV, erasektor
Eralasteaedade rajamise soodustamine	2008 – 2010	3* alla 1 milj	erasektor
Mängu- ja spordiväljakute korrastamine ja rajamine: - puitpõrandaga pallimänguplatsid asumites - lastega peredele ja koolidele/lasteaedadele vaba aja ürituste korraldamise platsid - väikelaste mänguväljakud	2008 – 2010	3* alla 1 milj	KOV, riik, fondid
<u>Harku (-???)</u>			
<u>Saue vald (2005 – 2015)</u>			
Vatsla-Hüüru lasteaed	2006 – 2009	3 * alla 100 000	Erasektor
Vanamõisa LA ehitus	2006	Alla 100 000	KOV
<u>Saue linn (2007 - 2017)</u>			
Lasteaia vana hoone renoveerimine	2007 – 2010		Tegevused finantseeritakse suures osas linna eelarvest, osalt on tegevused kavandatud projektipõhisena.
Lasteaia lastemänguväljakute rajamine ja uuendamine	2007 - 2010		- " -
Tekkivate eralastehoiu- asutuste toetamine	2010 – 2017		- " -
<u>Keila vald (- ??? -)</u>			
<u>Keila linn (2007 – 2020)</u>			

LA Kruusa tn-le	2007	1 750 000	KOV
Vikerkaare LA renoveerimine	2007, 2008	1 500 000, 2 500 000	KOV
Miki LA renov	2007, 2008	1 300 000, 500 000	KOV
Sipsiku LA renov	2008	2 000 000	KOV
Mänguväljakute korrashoid ja rajamine	2007, 2008	120 000, 330 000	KOV
<u>Kernu (2003 - 2015)</u>			
Laitse Maja (sh lasteaed) ehitamine	2008 – 2011	51 000 000	KOV, riik, erasektor
Haiba lasteaia mänguväljakute rajamine	2008	200 000	KOV (15%), fond (85%)
<u>Paldiski (2005-2015)</u>			
Lasteaia Naerulind juurdeehitus ja hoone remont	2006 – 2008	2*1 000 000, 4 000 000, 6 000 000	EL, riik
Lasteaia Sipsik renoveerimine	2006 – 2008	500 000, 2* 1 250 000, 3 000 000	EL, riik
<u>Vasalemma (- ??? -)</u>			
<u>Nissi (2007 - 2015)</u>			
Riisipere LA renoveerimine	2008,2009	3 000 000, 1 000 000	Fond, laen
Riisipere LA mänguväljakute kaasajastamine	LA renoveerimise käigus	80 000	KOV, fondid
Turba LA renoveerimine ja laiendamine	2012	11 000 000	riik
Sõimerühma avamine Turba Lasteaias			KOV
Sõimerühma avamine Riisipere Lasteaias	2010-2013	4*200 000	KOV
<u>Padise (2006-2010)</u>			
Padise lasteaia rühmaruumide renoveerimine	2007-2009	1 500 000	KOV, riik
Padise valla lasteaia Harju-Risti hoone ehitamine	2008-2010	6 000 000	KOV, riik

Lisa 8. Laste hoidu puudutavad definitsioonid (allikateks Riigi Teataja, Mürk, 2006 ja Kraav, 2006)

Vastavalt (1) haridusseadusele omandatakse alusharidus põhiliselt kodus ning selle eest vastutavad vanemad või neid asendavad isikud [[RT 1992, 12, 192](#) - jõust. 30. 03. 1992].

Perekondlikku kasvatust toetavad ja täiendavad koolieelsed lasteasutused ehk "koolieast noorematele lastele hoidu ja alushariduse omandamist võimaldavad õppeasutused". Nende õiguslikku seisundi kehtestavad (2) koolieelse lastesutuse seadus [[RT I 1999, 27, 387](#) - jõust. 27.03.1999, osal. 1.01.2000], nende põhikirjad, eralasteasutuste puhul ka (3) erakooliseadus [[RT I 1998, 57, 859](#) - jõust. 6.07.1998].

Lapsehoiuteenus kuulub (4) sotsiaalhoolekande seaduse alla, mille järgi on lastehoid lapse seadusliku esindaja või hooldaja toimetulekut või töötamist toetav teenus, kus lapse hooldamine, arendamine ja turvalisus on ajutiselt pakutud lapsehoidja poolt [[RT I 2006, 55, 405](#) - jõust. 1.01.2007].

- **Lasteaed ja eralasteaed** kui koolieelsed lasteasutused on koolieast noormale lastele hoidu ja alushariduse omandamist võimaldavad õppeasutused. On mõeldud kuni 7-aastastele lastele.
 - Lasteaiarühmad (max 20) jagunevad:
 - 1) noorem rühm - kolme- kuni viieaastased;
 - 2) keskmine rühm - viie- kuni kuueaastased;
 - 3) vanem rühm - kuue- kuni seitsmeaastased;
 - 4) liitrühm - kahe- kuni seitsmeaastased. (max 18)
 - Sobitusrühmad – sinna kuuluvad erivajadustega lapsed koos teiste lastega
 - Erirühmad – kuuluvad erivajadustega lapsed (arv erirühmas on järgmine:
 - 1) kehapuudega laste rühmas kuni 12 last; 2) tasandusrühmas, kus käivad spetsiifiliste arenguhäiretega lapsed, kuni 12 last; 3) arendusrühmas, kus käivad vaimse alaarenguga lapsed, kuni 7 last; 4) meelepuudega laste rühmas kuni 10 last; 5) liitpuudega laste rühmas kuni 4 last; 6) pervasiivsete arenguhäiretega laste rühmas kuni 4 last)
- **Erilasteaed** – kuni 7-aastastele erivajadustega lastele
- **Lasteaed-alkkool/põhikool** – lasteaiaga on ühendatud alkkool või lasteaed-põhikool
- **Perepäevahoid (PPH)** – lapsehoiu teenus, kus üks lapsehoidja hoiab 4-8 last kas enda kodus või selleks üüritud ruumides. See on alternatiivne väikelastehoiu võimalus nendele lastevanematele kelle tööpäev ei sobi tavalasteaia lahtioleku ajaga, kes ei saa kohta lastepäevakodus või kelle lapse tervisliku seisundi või individuaalse omapära tõttu ei sobi tavalasteaia hoiuvorm.
- Lapsehoidja, kes perepäevahoidu korraldab, peab vastama lapsehoidja kutsestandardis kehtestatud nõuetele.
- Perepäevahoiu juriidilisteks vormideks on munitsipaalasutus omavalitsuse juures, FIE, OÜ, MTÜ, AS jne.
- Perepäevahoiu vorm peab vastama lapse hoidmise ja kasvatamise nõuetele ning lapsehoidja peab suutma laste eest igati hoolt kanda.
- Nõuded lapsehoidjale on määratletud lapsehoidja kutsestandardiga ja perepäevahoiu korraldus muude EV kehtivate seaduste ja määrustega
- **Mängurühm** – moodustatakse tavalasteaia, põhikooli, perekeskuse või mõne muu asutuse juurde kodustele lastele lastehoiuks ja laste kooliks ettevalmistuseks – võimalus mõneks ajaks laps teiste lastega mängima viia

- **Lastekeskus, mängutuba ja beebikool** – asutused, kus pakutakse lastehoidu, arendavaid tegevusi ja vabaaja sisustust lastele ilma ja koos peredega. Lisaks pakuvad need ka meelelahutuslike ürituste ja laste sünnipäevade korraldamise teenust
- **Cash-for-care** (ja muud rahalised toetussüsteemid) – vabadus valida ja ka vastutus antakse lapsevanematele kui tavaliselt toob riigi toetuse lapseni lasteaed. Siinse süsteemi puhul saavad vanemad maksuvaba otsese toetuse abil ise valida endale parima hoiuvõimaluse
- **Koduhoid** – lapsi hoiavad kodus vanemad/sugulased
- Muud alternatiivsed (kodaniku)algatused –
 - Nn **vanavanema-teenus** nagu *Granny* Berliinis, kus vanemad inimesed aitavad noortel peredel sümboolse tasu eest lapsi hoida. MTÜ põhiliseks eesmärgiks oli vanemate inimeste üles leidmine, põgus koolitamine ning kokku viimine lapsevanematega.
 - **Kolmperepäevahoid** – hoiuringi moodustab 2-4 peret ja nõ 4,5 last, omavalituse palgatud hoidja hoiab lapsi järgemööda iga lapse kodus. (+ lapsed ei pea iga päev hoidu minema; - vajadus hoida ruumid korras ja turvalised). Nt Soome.
 - **Rühma-perepäevahoid** – perepäevahoidu ja päevakodu vaheaste, kus KOV annab ruumid ja varustab vajalikuga, hoidja vabaneb paludest tavatöödest (nt söögitegemine, koristamine). Tavaliselt hoiavad kaks perepäevahoidjat kaheksat last, kuid erandjuhtudel lubatakse ka kolme hoidjat 12 lapse kohta, aga siis peab ühel hoidjal olema päevahoiu alane pädevus. Nt Soome.
 - **Lastehoiu kooperatiivid** – kogukonnale kuuluv teenus. Nt Suur-Britannia, USA.

Lisa 9 Lastehüdi definitsioonide ja näide võrdluskorrektsioonid

Definitsiooni näide	Taand	Definitsiooni tüüp	Rekvisiidid	Võtted	Kõrge kriteeriumid
Reeglina laste ja vanemate vahelise suhte	laste ja vanemate vahelise suhte	Reeglina laste ja vanemate vahelise suhte	Reeglina laste ja vanemate vahelise suhte	Reeglina laste ja vanemate vahelise suhte	Reeglina laste ja vanemate vahelise suhte
Tööjäreleühendustööd	laste ja vanemate vahelise suhte	laste ja vanemate vahelise suhte	laste ja vanemate vahelise suhte	laste ja vanemate vahelise suhte	laste ja vanemate vahelise suhte
Päikesevalguse mõju	laste ja vanemate vahelise suhte	laste ja vanemate vahelise suhte	laste ja vanemate vahelise suhte	laste ja vanemate vahelise suhte	laste ja vanemate vahelise suhte
(Majandus)ressursside jagamine	laste ja vanemate vahelise suhte	laste ja vanemate vahelise suhte	laste ja vanemate vahelise suhte	laste ja vanemate vahelise suhte	laste ja vanemate vahelise suhte
Osatähtsuse mõju	laste ja vanemate vahelise suhte	laste ja vanemate vahelise suhte	laste ja vanemate vahelise suhte	laste ja vanemate vahelise suhte	laste ja vanemate vahelise suhte
Võrdluskorrektsioonid	laste ja vanemate vahelise suhte	laste ja vanemate vahelise suhte	laste ja vanemate vahelise suhte	laste ja vanemate vahelise suhte	laste ja vanemate vahelise suhte

*seaduse alusel 1. paragrahvi